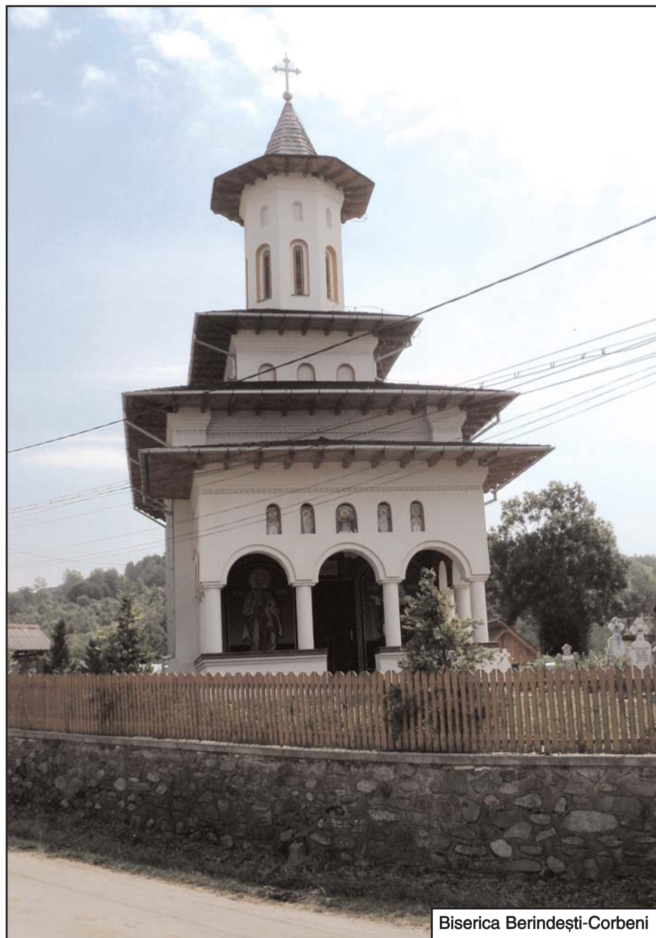

ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VI ■ Nr. 9 (58) ■ Septembrie 2015

Biserica Berindești-Corbeni

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș"

Costurile reîntregirii

Gheorghe PĂUN

Unul/una dintre automatismele, prejudecățile, meschinăriile, diversiunile cu care ne întâlnim atunci când se aduce vorba despre revenirea Basarabiei la Țară (nu unire, ci reunificare; *reîntregire* este și mai potrivit) se referă la costurile unui asemenea eveniment, dându-se imediat exemplul Germaniei de Vest, care a „plătit" pentru a „ridica" Germania de Est, după reunificare. Iar Germania de Vest și-a permis s-o facă, noi avem de unde?...

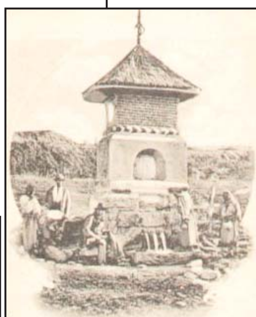
Trei „detalii", care fac complet neavenite asemenea afirmații:

1. Reîntregirea neamului nu se evaluează în bani. „Basarabia este România", cum scrie prin atâtea locuri din țară. De-a dreapta și de-a stânga Prutului trăiesc români și punctum!, cum ar zice Eminescu. Meschinărie sau diversiune, cei care aduc vorba despre bani ar trebui să se rușineze ori de câte ori trec printr-un sat și văd monumentele cu lungile liste de localnici-eroi, din Primul Război, din Al Doilea Război, din multele războaie.

2. „Beneficiile reîntregirii sunt net mai mari decât costurile: în cazul României și Republicii Moldova, evoluția în următorii 25 de ani se comprimă în doar 15 (un plus de eficiență de 40%)."

3. „Costul reunificării pare mare, dar, privit în contextul economiei unei națiuni, este suportabil."

Ultimele două afirmații sunt reluate dintre concluziile unui studiu cu titlul „Costurile reunificării calculate după modelele german și coreean – investiție în creșterea economică a statului reunificat", de Petrișor Peiu (printre altele, consilier al prim-miniștrilor Radu Vasile și Adrian Năstase, administrator Romtelecom, Omniasig, Electroputere etc.), și el apare în capitolul „Moldova ante portas. Reunificare prin integrare sau integrare prin reunificare?" al volumului colectiv *7 teme fundamentale pentru România, 2014,* coordonat de Dan Dungaciu, Vasile Iuga și Marius Stoian (Editura RAO, București, 2014). Volumul, ne spune Dan Dungaciu (iarăși, printre altele, profesor la Universitatea din București și director al Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române), a apărut în urma întâlnirilor de mai mulți ani în cadrul *Clubului România*, iar el include „59 de semnături grele ale vieții publice din România anului 2014".

Deja am spus/sugerat foarte multe: un colectiv de profesioniști, care știu ce spun, o muncă testată în echipă; modelul german are validare practică, cel coreean este încă în stadiul de teorie; reunificarea a două state, unul mai puternic din punct de vedere economic și mai mare ca populație, este o *investiție în creșterea economică.* Calculele sunt mai mult decât elocvente: folosind cele două modele amintite și extrapolând creșterea economică din ultimii ani, separate, România și Republica Moldova își vor dubla PIB-ul în 24 de ani, împreună o pot face în numai 14 ani. Similar se întâmplă cu creșterea PIB/locuitor, o măsură a puterii de cumpărare, deci a nivelului de trai. Creșterea dimensiunii pieței și creșterea importanței geostrategice a țării au și alte consecințe pozitive, legate de investițiile străine, indicele bursier (citez din studiul în discuție), drept care PIB-ul României reunite în următorii 2-3 ani (deci, fără a aștepta prea mult) ar ajunge curând comparabil cu cel al Austriei, Ucrainei sau Elveției.

E adevărat, este nevoie de un efort financiar, pentru apropierea nivelurilor de dezvoltare (infrastructură, prețuri, venituri etc.) – dar e un efort cu totul suportabil. Iarăși calcule precise: costul reîntregirii ar fi de aproximativ 4 miliarde USD pe an, timp de 20-25 de ani, iar asta înseamnă, de pildă, redirecționarea a 36% din investițiile de astăzi, dar peste 15 ani ar reprezenta numai 15% din bugetul de investiții al țării reîntregite. Ajustări consistente mai pot apărea în urma aportului investitorilor privați, din grija pentru evitarea greșelilor de alocare (*mismanagement*), micșorarea corupției. Comparați cu sumele pe care le aflăm de la televizor și-mi veți da dreptate.

Un alt aspect important pe care de obicei îl ignorăm: care sunt *pierderile* din cauza amânării reunificării? Importante pentru România, cu mult mai importante pentru Republica Moldova, care, conform tendințelor, dacă-și va continua existența separat, se va depărta continuu de nivelul României, cu atât mai mult de cel al Europei. Implicit, costurile reîntregirii cresc cu fiecare an.

Pierderi de ambele părți dacă Prutul continuă să rămână graniță, câștig de ambele părți prin reunificare.

Mai mult decât convingător, nu numai veștejind meschinăria de care vorbeam la început, ci și demonstrând contrariul, în termeni de cifre și bani. Nemțește chiar! Și grăbindu-ne.

Avem un *proiect de țară*, ce mai așteptăm?!...

Sub semnul reîntregirii neamului

Ediţia 2015 a Zilei Revistei a avut loc pe 8 august, ca parte a Zilelor Municipiului Curtea de Argeş. Participare numeroasă, mulţi colaboratori şi prieteni ai revistei din Ţară şi din Basarabia fiind de faţă. Programul a fost uşor diferit de cel din anii trecuţi.

Guest star-ul întâlnirii a fost dl Călin Georgescu, expert în dezvoltare durabilă, preşedintele Centrului European de Cercetare al Clubului de la Roma din Viena, care a conferenţiat, grav şi convingător, despre „Destinul României", punând pe gânduri audienţa. Conferinţa (disponibilă la https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#inbox/14f16edc29fd2781, a fost încadrată, în programul sesiunii de dimineaţă, de la Centrul de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeş, de muzică.

1

Oaspeţi de onoare au fost sătenii-cântăreţi din Bieşti-Orhei, Basarabia, reuniţi în Corul „Semănătorii" (Fig. 1), pregătit de artistul emerit Ştefan Caranfil, cunoscut dirijor din Chişinău. O prezentare a corului şi a „antrenorului" său poate fi găsită în numărul din luna iulie al revistei. Concertul corului a fost prezentat de actriţa Claudia Caranfil, soţia dirijorului, în timp ce sora dirijorului, actriţa Ninela Caranfil (Fig. 2), mare prietenă a Argeşului şi mare luptătoare pentru românism, a recitat poeme de Leonida Lari, emoţionându-ne, ca şi în alte dăţi. *Româncuţa* (de-acum, nume de scenă...) Maria Mădălina Lupu (Fig. 3), din Urluieşti-Cepari, a cântat la nai şi la alte instrumente de suflat, realmente vrăjind publicul. A încheiat, ca totdeauna la înălţime, Corul „Orfeu" (Fig. 4), al Centrului de Cultură şi Arte, dirijat de Alexandru Ionescu.

2 3

4

În context, conform tradiţiei, Dan Tudor Truică a prezentat expoziţia itinerantă „Atitudini contemporane", ediţia 2015.

După-amiază, în Sala de Consiliu a Primăriei s-a desfăşurat un „festival al cărţii" (Fig. 5), cu peste 20 de titluri prezentate pe scurt, de autorii lor sau de colegii de condei prezenţi la întâlnire. Titlurile zilei au fost considerate *Eminescu. Securitatea şi siguranţa naţională a României,* de George Ene, descrisă elogios, printre alţii, de prof. Mihail Diaconescu, şi *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* traducerea autobiografiei celebrului socio-politolog norvegian Johan Galtung, realizată de Gabriela Căluţiu Sonnenberg (Spania). Cartea a apărut ca al patrulea volum din seria „Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*" la Editura Tiparg, Piteşti.

5

6

Multe alte cărţi au fost prezentate – enumăr autorii, sper, fără prea multe omisiuni: Ioan Barbu, Horia Bădescu, Marin Manu Bădescu (cartea acestuia, despre *Călătoriile lui Carol Davila,* a fost adusă de directorul Editurii Ars Docendi, Ioan Crăciun), Corin Bianu, Gheorghe Cristache şi Florian Tucă, Aureliu Goci, Dan Lupescu, Victoria Milescu, Marian Nencescu, Constantin Pădureanu, Ion Pătraşcu (*Popas în China,* adunând între coperte articole publicate în revistă), Florentin Popescu, Paula Romanescu, George Rotaru şi Zenovia Zamfir, Sidonia Teodorescu, Ion C. Ştefan, Claudia Voiculescu, Maria Vaida, Gheorghe Vlad.

A fost menţionat şi volumul *7 teme fundamentale pentru România 2014,* coordonat de Dan Dungaciu, Vasile Iuga, Marius Stoian, mai ales în legătură cu capitolul despre Basarabia şi despre *costurile reîntregirii* – a se vedea editorialul numărului de faţă. Au fost menţionate şi mai multe reviste de cultură apropiate de *Curtea de la Argeş: Bucureştiul literar şi artistic, Detectiv Cultural, Pietrele Doamnei, Glasul Iubirii* (C. de Argeş), *Litere* (Târgovişte), *Destine Literare* (Canada, reprezentată de directorul revistei, Alexandru Cetăţeanu), *Lamura* (Craiova), *Măiastra* (Târgu-Jiu), *Occidentul Românesc* (ediţia de Spania).

La întâlnire au participat din Basarabia şi colaboratoarea constantă a revistei Raia Rogac şi, pentru prima dată pe Argeş în Sus, Serafim Ghincolov, profesor la Suruceni, localitatea de unde a venit la noi (1940-1941) şi unde s-a întors pentru totdeauna episcopul Dionisie Erhan. Alţi participanţi din ţară: Crina Bocşan, Firiţă Carp, Florian Copcea, Viorel Gaftea, Ecaterina Mihai, Ion Hultoană, pr. Ioan Neculoiu, Paul Radovici, prof. Octavian Stănăşilă, Maria Ioana Vasiloiu, regizorul Alexa Visarion, plus o puternică echipă de la Râmnicu-Vâlcea, plus mulţi localnici.

Un eveniment important a avut loc a doua zi, duminică, 9 august, în continuarea Zilei Revistei, sub sloganul „un pas mic spre România Mare": având în vedere că în corul de la Bieşti cântă şi primarul comunei, Ion Vlas, a apărut în mod natural ideea de a înfrăţi comuna Bieşti cu o comună din apropierea oraşului Curtea de Argeş. La fel de natural, înfrăţirea s-a făcut cu comuna Cicăneşti, al cărui primar, Ion Ionescu, a rezonat imediat pozitiv. Ceremonia a avut loc în sala Căminului Cultural din Cicăneşti (Fig. 6, 7) şi i-a urmat un program muzical susţinut de Corul „Semănătorii" şi de Ansamblul de Cântece şi Dansuri „Tămâşelul", al copiilor din Cicăneşti (Fig. 8).

Documentul de înfrăţire, căruia i-a dat citire actriţa Ninela Caranfil, cea care a şi avut ideea acestei înfrăţiri, este redat în Figura 9, cu menţiunea că dna Caranfil a încheiat, aşa cum închei şi eu aici, cu „Aşa să ne ajute Dumnezeu!"

(Gh. Păun)

7

8

HRISOV DE ÎNFRĂŢIRE
A COMUNEI BIEŞTI-ORHEI, BASARABIA, CU COMUNA CICĂNEŞTI-ARGEŞ

În numele istoriei comune, al limbii, culturii şi credinţei comune, al conştiinţei unităţii de neam şi de Ţară,

locuitorii celor două aşezări româneşti, depărtate pe hartă, dar apropiate în suflet, separate de o graniţă vremelnică, dar cu încredinţarea că într-o zi apropiată această graniţă va ajunge o amintire,

astăzi, 9 august 2015, se îmbrăţişează, simbolic, pe Argeş în Sus, la Cicăneşti, consfinţind frăţia de sânge şi de simţire prin semnăturile primarilor,

Bieşti-Orhei — Ion Vlas; Cicăneşti-Argeş — Ion Ionescu

9

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Judeţean Argeş pentru Promovarea Culturii, Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii din România, Goleşti, Argeş, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeş Expres" (25 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni); banii trebuie trimişi în contul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, deschis la Volksbank Curtea de Argeş,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Piteşti.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Cum au știut

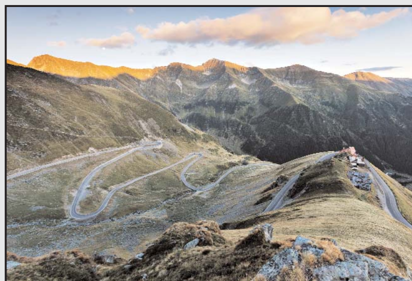
Horia BĂDESCU

Cu multă, foarte multă vreme în urmă, atunci când am început să mă dedau plăcerii de a scrie tablete, specie literară a cărei frecventare mi-a devenit între timp indispensabilă, am publicat un mic text, o minitabletă despre demnitatea cu care mor elefanții. Demnitate care nu ne-ar fi de lipsă nici nouă, oamenilor, atunci când se apropie ceasul dezlegării marii taine pe care o purtăm în noi și cu noi de la naștere. Despre cum simt sau presimt ei, presimțirea fiind clopotul din adânc care bate cu mult înainte de a-i auzi sunetul, că a venit vremea. Despre cum pornesc ei, splendide bastimente ale savanelor, către golful singurătății, către acele cimitire ascunse, despre care vorbesc legendele și exploratorii, în care se duc să trăiască, fiindcă și moartea nu e moarte dacă nu e trăită, fiorul teribil al marii treceri. Cu câtă înțelepciune, acea înțelepciune a elefanților despre care aveam să aflu atâtea lucruri minunate și atâtea dovezi, îi feresc ei pe ceilalți semeni ai lor de ceea ce n-a fost și nu este și nu va fi decât un moment care ne privește pe fiecare și numai pe fiecare dintre noi. „Elefanții, scriam atunci, nu pot muri decât în singurătate!”

O, dar asta a fost demult, într-un alt secol, într-un alt timp, în care elefanții mai aveau vreme să îmbătrânească, mai înainte ca oameni demni de numele acesta să lupte împotriva altora, care s-ar voi oameni, dar nu sunt, pentru a salva de la dispariție aceste uluitoare ființe.

Ne împăunăm mereu cu regalitatea situării noastre în vârful lanțului trofic și constatăm atât de adesea că, dincolo de nesfârșita noastră putere și poftă de a ucide, ființele acestea, cărora li s-a dat, ca și nouă, moștenire pământul, ne umilesc prin fidelitate, recunoștiință, jertfă de sine, afecțiune, prietenie, adică tocmai prin ceea ce ar trebui să ne definească umanitatea. Vorbim despre animalitatea omului, dar ar fi greu să vorbim despre umanitatea animalelor fără a le înjosi pe acestea.

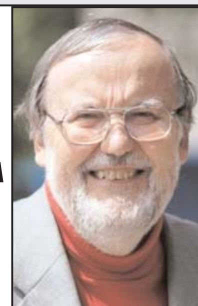
Uneori și internetul, acest Mefisto al erei virtuale de la care nu știu de va mai fi posibil să ne răscumpărăm sufletul, e bun la ceva. Fără internet aș fi aflat mult mai târziu sau, poate, niciodată despre existența și dispariția lui Lawrence Anthony, o legendă a Africii de Sud, cum ni se spune, militant activ în salvarea elefanților în varii situații care le periclitează supraviețuirea, de la lupta dură împotriva braconierilor și traficanților de fildeș la acțiunea nu mai puțin periculoasă a salvării elefanților din grădinile zoologice ale Bagdadului, aflat în plin proces de „democratizare”, și, mai ales, la îngrijirea exemplarelor rănite ori bolnave în clinica sa din rezervația Thula Thuja. Cu iubirea profundă care leagă deseori între ele ființele, alcătuirile viului îngăduite de maica noastră a tuturor, planeta Pământ. Căci lumea, lumea reală e fabuloasa țesătură invizibilă care adună în marele flux al iubirii eterne infinitele conexiuni spirituale, inimaginabila profuziune de nuclee de afectivitate. Totul răspunde cu și de tot. Bătaia unei aripi de flutur care poate declanșa un taifun la alt capăt de lume nu e o simplă metaforă. Universul sensibil își structurează simfonica sa unitate prin căi și mijloace care par a ne fi în bună măsură refuzate nouă, oamenilor. Sau pe care ni le refuzăm! O aparent insesizabilă și inaudibilă infinitate de mesaje parcurge spații mai mult sau mai puțin vaste, menținând între noi o legătură care ni se dezvăluie în momente de grație.

În 2012, Lawrence Anthony s-a stins înainte de vreme. La două zile după moartea sa, turme de elefanți sălbatici au sosit, de la mai multe zeci de kilometri, la locuința acestuia. Cu pas lent, înșiruiți unul în spatele celuilalt, ca într-o procesiune de rămas-bun. Elefanți care de ani și ani nu mai reveniseră acolo. Cum au știut?, se întreabă pe bună dreptate cei care relatează întâmplarea. Timp de două zile au vegheat în jurul casei fără să mănânce și să bea apă. Apoi au plecat. La fel de solemn precum veniseră. Ceea ce trebuia să se petreacă se petrecuse. Cum scria cineva: „Inima unui om se oprește, și inima a sute de elefanți este în doliu. Inima acelui om le oferise vindecare și ei veniseră să-i aducă un afectuos omagiu.”

Cum au știut? Să răspundem pascalian: Inima are limbajul ei pe care rațiunea nu-l înțelege!

J.W. Snellman, filosof național și precursor al independenței Finlandei

Acad. Arto SALOMAA

Ziua de naștere a lui Juhana Wilhelm Snellman (1806-1881) – 12 mai – a fost pentru multă vreme o sărbătoare națională în Finlanda. Se ridicau steaguri, majoritatea magazinelor erau închise, la fel școlile și universitățile. Pentru mine asta era totdeauna o mare bucurie, mai ales că sâmbăta dinainte era zi de lucru. Atunci când îmi planificam cursurile de matematică, aveam grijă ca unele dintre prelegerile mele să pice de ziua lui Snellman. Și în vremea noastră se ridică steagurile de ziua lui, dar școlile și universitățile au program normal. Săraca generație de azi!

Mai târziu, am devenit interesat de persoana sa și asta nu numai pentru bucuria pe care o aveam datorită lui, ci și pentru că rareori se întâlnește un om de stat care este faimos și în alt domeniu. Iar Snellman a fost un filosof recunoscut internațional. Tatăl meu, profesor de filosofie, a publicat mai multe articole și o carte despre filosofia lui Snellman.

Tinerețea lui Snellman, scrierile și publicistica de început

Familia sa venea din Kristiinankaupunki, un oraș din partea nordică a Mării Baltice. Locul poate fi încă recomandat oricui călătorește prin Finlanda. Este un orășel mic și vechi, cu o splendidă vedere spre mare, dar nu cu prea mulți turiști. Snellman, fiul unui căpitan de vas, și-a petrecut copilăria în această zonă. A fost foarte bun la școală, drept care a putut începe studiile universitare la numai șaisprezece ani. Multe dintre scrisorile sale din acea perioadă arată că era foarte critic cu modul de predare, în special cu predarea istoriei.

Trebuie reamintit că Finlanda a fost parte a Suediei, până ce a devenit mare ducat al Rusiei în timpul războaielor napoleonene. Ca urmare, suedeza s-a vorbit foarte mult în Finlanda. În particular, suedeza era limba claselor înalte și a persoanelor instruite. Acest lucru a fost un punct major în activitatea lui Snellman de mai târziu. Deși suedeza era limba mamei sale, pe care a pierdut-o pe când avea opt ani, Snellman a devenit cel mai important promotor al limbii finlandeze.

Atunci când Snellman a început studiile universitare la Turku, în 1822, alte două personalități importante pentru istoria Finlandei făceau același lucru: poetul național Runeberg și Lönnrot, cel care a adunat materialul pentru *Kalevala.* Un monument înfățișându-i pe acești trei tineri, după mine, un monument foarte impresionant, poate fi văzut atunci când se urcă dealul Universității din Turku. În ultima parte a anilor 1820, universitatea, deci și Snellman, s-a mutat la Helsinki.

Tatăl lui Snellman, căpitanul de vas, avea serioase probleme financiare. Asta însemna că Snellman trebuia să se finanțeze în întregime singur. A reușit acest lucru dând lecții și scriind povestiri pentru ziare. Totuși, în corespondența sa el nu-și deplânge situația materială, ci faptul că nu avea niciun înaintaș deștept. *În timp ce alții și-au moștenit creierul, eu trebuie să-mi dezvolt inteligența singur.* Și cu adevărat a făcut asta, printr-un enorm volum de studiu. Se cereau unsprezece discipline pentru masterat. Atunci când Snellman a obținut gradul de master, după nouă ani, el îndeplinise cerințele, de exemplu, în literatura greacă și romană, istoria Suediei, Vechiul și Noul Testament, filosofia teoretică și practică. Distincția din urmă în filosofie încă e în vigoare în Finlanda. Logica aparține primei categorii, iar etica celei de a doua. Atunci când spun că cineva este profesor de filosofie practică, de obicei reacția este un hohot de râs.

Planul inițial al lui Snellman fusese să devină preot, dar și-a dat curând seama că nu aceasta i se potrivea. A devenit o persoană foarte învățată în filosofie. La început, a fost entuziasmat de Hegel, ca mulți alți filosofi pe vremea aceea, dar treptat a început să se depărteze de acesta. A fost extrem de prolific în activitatea sa literară: tot felul de articole de ziar, romane, povestiri. Dar scrierile sale principale erau în filosofie. Până pe la mijlocul anilor 1840 scrisese deja mai multe cărți de filosofie foarte bine primite. A început cu eseuri precum *Dissertatio academica absolutismum systematis Hegeliani defensura*, în care-i lua apărarea lui Hegel, sau *De vi historica disciplinae philosophiae Leibnitii meditationes,* unde elabora asupra semnificației istorice a filosofiei lui Leibniz. *De spiritus ad materiam relatione,* relația dintre spirit și materie, a fost cu siguranță un subiect foarte ambițios. Cartea *Studiul statului* a devenit extrem de cunoscută și mult citată.

În anii 1830 și prima parte a anilor 1840, Snellman a făcut multe călătorii în Suedia, Danemarca, Germania, Anglia și Franța. A stat 3-4 ani în afara Finlandei. Uimitor este că el nu avea niciun fel de fonduri la plecare, dar a reușit să trăiască din banii câștigați în timpul călătoriilor. Acești bani veneau mai ales ca onorarii pentru scrierile sale. Pare de necrezut că el a primit un onorariu substanțial pentru un manuscris al unei cărți de filosofie.

Snellman a urmărit conferințele a numeroși filosofi germani bine cunoscuți. Un amănunt interesant este că ghidul său în Danemarca a fost faimosul scriitor Hans Kristian Andersen. Împreună ei l-au întâlnit și pe celebrul sculptor Thorvaldsen. Din păcate, foarte puțin se cunoaște despre aceste întâlniri.

Snellman a scris și rapoarte critice asupra locurilor pe care le vizita. Bineînțeles, se simțea acasă în Suedia și la fel, în oarecare măsură, în Danemarca. Îi plăceau și Franța și Anglia, în special datorită patriotismului din ambele țări. A adus critici severe Germaniei, mai ales în ceea ce privește lipsa de unitate dintre diferitele părți ale acesteia și din cauză că universitățile nu erau în contact cu oamenii de rând. (Mi se pare, însă, că același lucru era adevărat și pentru Franța și Anglia.)

→

Homo sapiens

Pe la 1840, Snellman era deja sigur și clarificat asupra programului său politic. Deoarece mai târziu el a reușit să îndeplinească mare parte din acest program, el poate fi considerat pe bună dreptate ca fiind principalul precursor al independenței Finlandei.

Îmi place să împart programul său în două părți:

1. *Promovarea limbii finlandeze.* Pe vremea lui Snellman, limba clasei suspuse și a persoanelor instruite din Finlanda era în exclusivitate suedeza. Cursurile universitare erau în suedeză. Dacă mergeai la tribunal, trebuia să folosești suedeza. Snellman voia să schimbe toate acestea. În Franța toată lumea vorbea franceza, în Anglia engleza. Din punctul de vedere al lui Snellman, o țară poate deveni o entitate națională numai dacă limba ei este vorbită peste tot. Universitarii trebuie să țină cursurile în finlandeză. Finlandeza trebuie să fie limba principală în școli și orice om trebuie să poată s-o folosească în toate împrejurările oficiale.

2. *Libertatea presei, a cuvântului și întrunirilor.* Acestea erau cerințe delicate, deoarece Finlanda era mare ducat al Rusiei. Oficialitățile de vârf din universități răspundeau în fața guvernatorului rus. Întâlnirile studențești erau adesea interzise.

Director de școală și soț

Snellman vorbea atât de deschis și de mult despre programul său că a devenit curând imposibil să mai stea la Helsinki. Deși competența sa în publicații depășea tot ce competitorii săi puteau produce, nu a reușit să obțină un post de profesor de filosofie. De asemenea, persoanele influente din universitate erau foarte mult împotriva programului său în ceea ce privește limba. Ca urmare, la începutul anilor 1840 Snellman a ajuns directorul unei școli din Kuopio, un oraș din estul Finlandei.

Din toate datele care s-au păstrat rezultă că Snellman a fost un excelent profesor și un director extrem de dur. Pedepsele corporale erau o obișnuință în acele vremuri. Snellman sublinia că învățarea îți aduce satisfacție și fericire, dar nu poți învăța nimic fără un efort adevărat. *Fericire înseamnă învățare. Învățarea este suferință.*

În timpul șederii sale la Kuopio, Snellman a condus și un ziar, *Saima.* Desigur, limba era finlandeza, iar *Saima* ocupă o poziție importantă în istoria timpurie a presei finlandeze. Cenzorii nu au fost fericiți vizavi de opiniile curajoase și de cerințele exprimate în *Saima,* iar peste puțini ani ziarul a încetat să mai apară.

Celibatar până atunci, în Kuopio Snellman s-a căsătorit. Un bărbat sărac de 39 de ani s-a căsătorit cu o frumoasă tânără de societate, Jeannette. Faptul mi se pare neuzual, cel puțin potrivit standardelor de azi. Dar mariajul a fost unul extrem de fericit, după cum rezultă din toate scrisorile disponibile. Jeannette era copleșită de fericire, deoarece *ea nici nu visase vreodată să trăiască alături de un asemenea om puternic și învățat.* Iar Snellman, ori de câte ori este departe de Kuopio, își exprimă în scrisorile sale dorul de casă.

Șapte copii s-au născut în familia Snellman, cinci dintre ei ajungând adulți. Jeannette a murit la o naștere, pe când avea numai 29 de ani. Snellman a avut mare grijă de copiii săi. Nu s-a mai recăsătorit. Există o fotografie a lui, cu patru fii și o fiică, datând din anii 1870. *Asociația Familiei Snellman* este la ora aceasta foarte cuprinzătoare.

Profesor universitar și senator

Totul în Finlanda depindea de fapt de țarul Rusiei. Lucrurile s-au îmbunătățit atunci când Alexandru II i-a urmat lui Nicolae I, la mijlocului anilor 1850. Deși Alexandru II a fost crud cu revolta din Polonia și în cele din urmă a fost asasinat, el a fost un țar bun pentru Finlanda. Statuia sa se ridică în piața centrală din Helsinki.

Schimbarea țarului a deschis noi oportunități pentru Snellman. El a devenit profesor de filosofie la Universitatea din Helsinki. Încă mai exista oarecare opoziție din partea profesorilor bătrâni, dar studenții au fost entuziaști. Sala era arhiplină în timpul prelegerilor lui Snellman, iar el era destul de liber să-și aleagă subiectele.

Lucrurile au evoluat repede, iar în 1863 Snellman a ajuns senator. În particular, era însărcinat cu problemele monetare. El plănuia de mult să introducă o monedă proprie a Finlandei. A existat, desigur, opoziție din partea Rusiei. Teama era că o monedă proprie ar fi însemnat creșterea independenței. Snellman a reușit să depășească dificultățile prin punerea imaginii țarului pe marca finlandeză, *markka,* și permițând pentru început folosirea banilor rusești alături de marca finlandeză.

Snellman este pe bună dreptate considerat ca fiind tatăl mărcii finlandeze (care a fost acum înlocuită de euro). Am auzit pentru prima dată de Snellman atunci când oamenii vorbeau despre *poza lui Snellman.* Imaginea sa se afla pe bancnota cea mai valoroasă, iar valoarea ei, în mărci, a crescut odată cu inflația.

Snellman a reușit să navigheze printre legi și în ceea ce privește limba finlandeză. Bineînțeles, a existat și oarecare insatisfacție. Finlanda este acum o țară bilingvă. Pe când eram în Canada, am auzit mereu spunându-se că Finlanda este o țară în care conviețuirea a două limbi a fost rezolvată în mod ideal.

După retragerea sa, Snellman a continuat să fie o persoană mult respectată. Cu greu se poate găsi în Finlanda o altă sărbătorire a unei zile de naștere cum a fost atunci când Snellman a împlinit 75 de ani. Practic, toți demnitarii erau prezenți pentru a-și prezenta omagiile. Snellman era deja foarte bolnav, având probleme cardiovasculare, și a murit curând după aceea. I s-au ridicat multe statui, cea mai spectaculoasă dintre ele fiind în fața Băncii Finlandei din Helsinki.

Filosofia lui Snellman

La diferite etape ale vieții sale, lui Snellman i s-au oferit posturi de profesor de filosofie la Berlin, precum și la Upsala și Lund, în Suedia. Asta arată că activitatea sa era bine cunoscută. Nu voi trece la plicticoasa întreprindere a descrierii de detalii. Așa cum era obiceiul pe atunci, Snellman a abordat toate ramurile filosofiei: esența filosofiei, filosofia cunoașterii și științei, filosofia spiritului și religiei, filosofia istoriei, culturii, justiției și moralei, filosofia statului și societății, filosofia educației și artei. Amintesc doar câteva amănunte.

În filosofia statului, Snellman subliniază importanța familiei ca bloc de bază, având alte reguli și legi decât statul. El se opune ideilor socialiste, dar pledează pentru democrație. Totuși, democrația devine aplicabilă numai după ce societatea atinge un nivel suficient de maturitate.

Filosofia științei a lui Snellman acoperă, de fapt, și știința și disciplinele umaniste. Aceasta, deoarece scrierile sale filosofice sunt mai ales în suedeză și germană, iar cuvântul suedez *vetenskap* are același înțeles cu germanul *Wissenschaft.* Snellman preferă de departe disciplinele umaniste celor științifice și-și apără cu elocință opiniile. *Umanioarele* au de a face cu istoria și dezvoltarea societății, subiecte importante pentru oameni, în timp ce știința are de a face cu natura, care este independentă de oameni.

Trebuie să spun că în acest din urmă punct nu sunt de acord cu Snellman. Dar tot îi sunt recunoscător pentru realizările sale, inclusiv pentru că mi-a prilejuit obținerea unor zile libere la școală și de la munca de la universitate...

O legătură personală cu Snellman

Este de așteptat ca în Finlanda multe persoane să aibă o conexiune personală directă cu Snellman. Este și cazul meu. Thiodolf Rein a ascultat prelegerile lui Snellman de-a lungul mai multor ani și a scris foarte pozitive și detaliate dări de seamă asupra lor. Ulterior, Rein a devenit profesor de filosofie și în cele din urmă rector al Universității din Helsinki. Tatăl meu l-a cunoscut pe când studia la Helsinki. Întâmplarea următoare este tipică pentru Rein. Rectorul a fost invitat acasă la o familie nobiliară foarte bogată și i s-a cerut să ia și câțiva studenți cu el. Tatăl meu era printre ei. Era o liniște totală în timp ce stăteau cu toții în sufragerie. La un moment dat, Rein, ca din altă lume, a rupt tăcerea: *Aveți aici o mobilă foarte frumoasă. Chiar este a dumneavoastră?...*

Lacrima Anei

Bianca Grimberg Marcovici (n. 22 iunie 1952, Iași) este o poetă israeliană de limbă română, violonistă, de profesie ingineră. Absolvă Universitatea Populară, Liceul de Muzică „Octav Băncilă" și Facultatea de Construcții Civile și Industriale la Iași. În 1991 emigrează în Israel, locuiește în Haifa. A debutat cu poezie în revista *Cronica,* în 1981, în 1985 îi apare un grupaj de poeme în volumul colectiv *Invocații,* Ed. Junimea, Iași.

Din 1990 este membră USR, Filiala Iași, iar din 1991 și a Asociației Scriitorilor Israelieni de Limbă Română. I-au apărut traduceri în engleză, germană, franceză. A primit mai multe premii în România și Israel.

Dintre volumele publicate: *Ochiul cuvântului* (1987), *Dincolo de Paradis* (1989), *Revolta sângelui* (1992), *Intermezzo* (1992), *Casa din noi* (1993), *Dincoace de Paradis* (1994), *Schițe pe portativ* (proză scurtă, 1995), *Magia pietrei* (1995), *18 Poems* (în engleză, 1996), *Țara extremelor/Land der Extreme* (ediție bilingvă, 1997), *Mămăligă și caviar* (1998), *Amprente* (1999), *Haifa zidurilor de sprijin* (2000), *Puterea cuvintelor* (2002), *Întorcerea cuvintelor* (2001), *Aburi de femeie* (2004), *Impactul virtual* (2007), *Muntele meu, Carmel* (2011), *Poeme de pe cele două maluri ale sufletului* (2011), *Arta nudului poetic* (2013).

Poemul alăturat este reluat din *Invocații,* secțiunea Bianca Marcovici, *Marii anonimi,* Ed. Junimea, Iași, 1985.

Manole! Manole!

...nimic nu dăinuie, afară de dragoste
nimic nu sugerează râvnita împăcare
cu sine,
nimic nu transfigurează fereastra. Invocă
zidarii clătinându-se pe schele, plecați
în pustiul lor, plecați în răzvrătirea ecoului...
dar cei ce iubesc n-ascultă
și nu răspund
decât la un anumit glas
care spulberă însingurarea din apriga dorință
de a fi
Manole!, Manole!,
rotiță angrenată în altă rotiță;
nici focul nu pârjolește,
nici unghiile strangulate în epidermă,
nici timpul adâncit în colierul
umbrelor noastre
nu sfarmă
goana de a iubi credința în zidire.

Homo sapiens

Reflecții despre Evanghelia după Luca

Cele trei încercări din pustiu

Cristian BĂDILIȚĂ

4,1 Isus, plin de duh sfânt, S-a întors de la Iordan; și a fost dus prin (puterea) duhului în pustiu **2** timp de patruzeci de zile, fiind pus la încercare de către diavol. N-a mâncat nimic în zilele acelea; și la sfârșitul lor a flămânzit. **3** Atunci I-a zis diavolul: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, spune acestei pietre să se facă pâine.” **4** Și Isus a răspuns către el: „Scris este: *Nu numai cu pâine va trăi omul.*” **5** Și, ducându-L sus, I-a arătat, într-o fărâmă de timp, toate împărățiile lumii locuite; **6** și I-a zis diavolul: „Ție Îți voi da toată stăpânirea și slava lor, pentru că mie mi-a fost încredințată și o dau cui voiesc. **7** Așadar, dacă Tu Te vei închina în fața mea, a Ta va fi toată.” **8** Răspunzând, Isus i-a spus: „Scris este: *Domnului Dumnezeului Tău să te închini și numai Lui să-I slujești.*” **9** Apoi L-a dus în Ierusalim, L-a așezat pe aripa Templului și I-a zis: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-Te jos de aici. **10** Căci este scris: *Îngerilor tăi le va porunci pentru tine, ca să te păzească și* **11** *pe mâini te vor ridica, nu cumva să-ți izbești de piatră piciorul.*” **12** Și răspunzând i-a spus Isus: „Scris este: *Să nu-L pui la încercare pe Domnul Dumnezeul tău.*” **13** Și, după ce s-au terminat toate încercările, diavolul s-a îndepărtat de El până la momentul prielnic (traducere proprie, C.B.).

4,1-13 Încercările lui Isus. Cf. Mc. 1,12-13; Mt. 4,1-11. Marcu nu descrie încercările prin care trece Isus în pustiu. La Matei, acestea sunt prezentate în altă ordine decât în *Evanghelia după Luca*. Exegeții presupun un document comun (Q) pe care-l vor fi fructificat, în notă personală, Matei și Luca. De adăugat faptul că Luca accentuează rolul diavolului. Mai mult, ispititorul nu se consideră biruit de Isus, ci se retrage, urmând să revină „la momentul potrivit”, adică, la Cina de taină, când intră în Iuda, inspirându-i trădarea. În *Comentariul* său la *Evanghelia după Matei,* Bonnard rezumă astfel interpretările date acestei pericope: 1) ea ar avea drept scop să răspundă acuzațiilor de magie lansate spre sfârșitul secolului I împotriva lui Isus și a creștinilor; 2) polemică antiiudaică: Domnul creștinilor a biruit încercările pustiului, care n-au putut fi biruite de poporul evreu ieșit din Egipt; Isus repetă încercările prin care trecuse odinioară poporul lui Israel în pustiu (foame, idolatrie); cei patruzeci de ani sunt „rezumați“ în patruzeci de zile; 3) pericopa arată că Isus refuză demnitatea mesianică în sens naționalist și Se autodefinește ca „al doilea Adam“ sau ca „Fiu al omului“ în sensul din Flp. 2,5-11; 4) legat de interpretarea anterioară: Isus este Fiul care, prin ascultare necondiționată față de Tatăl, biruie orice ispită. Toate aceste linii de interpretare sunt legitime și, într-o anumită măsură, sunt valabile. În ce privește interpretările „mesianiste“, de remarcat faptul că pasajele invocate de Isus și diavol în „turnirul“ lor scripturar nu aveau conotație mesianică în iudaismul secolului I. Cred că sensul prim și de neocolit al pericopei este foarte bine surprins de Bonnard astfel: „Povestirea vrea să ne arate în primul rând un om, un evreu credincios Dumnezeului părinților lui. Că acest evreu este Fiul lui Dumnezeu, Mesia, Fiul Omului sau al doilea Adam, acest lucru nu trebuie să umbrească cu nimic faptul că El este întâi de toate un om care își ia energia din slujirea exclusivă a Dumnezeului din Scripturi.“

De remarcat și următorul aspect: Isus răspunde la provocările diavolului indirect, printr-un citat din Scriptură. El refuză dialogul direct cu o entitate care Îi este esențial străină. A intra în dialog înseamnă a cădea în ispită, a face jocul ispititorului, în fond, a i te supune; încercarea propriu-zisă este dialogul însuși: diavolul vrea să Îl atragă în discuție pe Isus, dar Acesta, ca Fiu al lui Dumnezeu, refuză angajarea directă, preferând să lase Scriptura să vorbească în numele Său. În ce privește ordinea încercărilor, mai multe explicații au fost propuse. Interesantă mi se pare aceea oferită de K.H. Rengstorf: ispitirile corespund primelor trei cereri din rugăciunea domnească: sfințirea numelui; venirea Împărăției; pâinea *epiousios.* Oricum ar fi, pentru Luca, Templul joacă un rol esențial. De aceea, probabil, el inversează ordinea ultimelor două încercări (în raport cu Matei), cea mai teribilă fiind legată de Templul din Ierusalim. Altă chestiune spinoasă, amintită de majoritatea exegeților, se referă la originea povestirii: cine a transmis aceste informații, dat fiind că Isus s-a aflat singur în pustiu, fără niciun martor? Va fi povestit El Însuși ucenicilor Săi episodul? Sau avem de-a face cu un set de parabole prezentate în cheie biografică. De remarcat faptul că Isus se mulțumește să citeze câteva pasaje din Scriptură. El nu rostește nicio frază despre Sine. E dificil, așadar, să ne pronunțăm asupra istoricității faptelor. Nu în ultimul rând, trebuie subliniat caracterul inițiatic al acestui episod. Isus Își începe misiunea publică, adică, se pregătește pentru marea confruntare cu forțele adverse. „Proba pustiei” Îi confirmă calitatea mesianică, Îl și mobilizează. De ce au fost alese doar aceste trei ispitiri? De ce nu există ispita cărnii, sau a banilor, sau a nemuririi? Greu de oferit un răspuns exact. În realitate, Isus este ispitit de către diavol ca să-L ispitească, la rândul Său, pe Dumnezeu. Diavolul vrea să facă din Isus un alt diavol, un ispititor al propriului Tată.

4,1 „Prin (puterea) duhului”: *litt.* „cu duhul” sau „prin duh”. De dragul clarității am optat pentru o traducere interpretativă, ținând cont de expresia din v. 14. Isus nu merge din proprie inițiativă în pustiu, El este e condus de duhul pe care tocmai l-a primit la botez. Se poate spune că Tatăl testează, cu acest prilej, fidelitatea Fiului.

4,2 „Patruzeci”: *cf.* Ex. 34,28 și Deut. 9,9, unde se spune despre Moise că n-a mâncat „patruzeci de zile și patruzeci de nopți“. Dar, cum aminteam, Isus este văzut aici și ca „noul Israel” încercat în pustiu. Numărul patruzeci trimite la cei patruzeci de ani de rătăciri și încercări îndurate de poporul ales între momentul ieșirii din Egipt și momentul intrării în Canaan (*cf.* Deut. 8,2-3). Perioada postului ținut de Isus în pustiu se află la originea instituirii Postului Mare. În primele veacuri, acesta era timpul în care catehumenii treceau prin probele inițierii creștine, care culmina cu primirea botezului. Postul de patruzeci de zile ținut înaintea Paștelui a fost oficializat în secolul al IV-lea, la Conciliul de la Niceea (canonul 5). Era nevoie de o perioadă mai lungă pentru o corectă și profundă catehizare a novicilor, mai ales că, odată cu așa-zisul edict de la Milano, creștinismul devenise *religio licita,* iar numărul celor care aspirau la botez, din convingere sau din oportunism, crescuse exponențial.

„Diavol”: etimologic, termenul – format din *dia-* și *ballein* – înseamnă „a arunca în toate părțile, a dezbina”. Marcu are „Satana“. Isus este „încercat“ de către diavol precum Iov. De altminteri, în Cartea lui Iov diavolul apare printre celelalte personaje de la curtea lui YHWH ca un slujitor care îi pune la încercare pe credincioși. Figura lui începe să capete nuanțe negative după exilul babilonian, în urma contactului cu teologia persană. Literatura apocaliptică intertestamentară se caracterizează și printr-o inflație în registrul demonologiei. Duhurile rele apar sub diverse nume: Beelzebul, Azazel, Mastema etc. Despre diavol, *cf.* monografia generală a lui A.M. Di Nola, *Il diavolo. Le forme, la storia, le vicende di Satana e la sua universale e malefica presenza presso tutti i popoli dall’ antichita ai nostri giorni,* Roma, 1999.

„N-a mâncat nimic”: Matei are chiar verbul „a postit”. În literatura intertestamentară vizionarul postește un anumit număr de zile pentru a putea primi revelația divină. Aici, Matei trimite la Ex. 34,28: „Și Moise a stat acolo, înaintea Domnului, patruzeci de zile și patruzeci de nopți; pâine n-a mâncat și apă n-a băut...“ Moise nu suferă de foame și de sete, pentru că se află „înaintea Domnului“. Postul lui Isus este însă de altă natură: după cele patruzeci de zile I se face foame. Această remarcă, precum și întregul sens al pericopei, trimite la *umanitatea* lui Isus, care, deși Fiu al lui Dumnezeu, este și om, în carne și oase, supus slăbiciunilor omenești.

„La sfârșitul lor”: *litt.* „când s-au împlinit” aceste zile. Pentru Luca este important verbul *syntelein,* „a se împlini”; trimite la ideea unui plan divin. Adam este încercat în rai, unde avea roadele tuturor pomilor la dispoziție; Isus se află în pustiu, unde nu crește nimic și unde nu are ce mânca (nici cu ce-și potoli setea). Noul Adam respinge toate încercările, aflându-se în condiții mult mai vitrege decât vechiul Adam. Victoria Sa răscumpără deplin înfrângerea protopărintelui.

4,3 „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu”: trimite la scena botezării, în care Tatăl Îl proclamă în mod public pe Isus Fiu al Său. Diavolul Îi ațâță orgoliul, mizând pe faptul că Isus va dori să-Și arate în mod concret filiația divină, operând miracole. Dar filiația autentică nu se demonstrează, ci se afirmă. Cine ține să-și demonstreze patetic originea, fie se simte inferior acelei origini, fie o disprețuiește. Isus Își afirmă originea divină prin ascultare față de Tatăl. Se comportă cu noblețea Fiului lui Dumnezeu. De remarcat și faptul că diavolul recunoaște mesianitatea lui Isus. El nu se îndoiește (cum ne-ar putea păcăli conjuncția „dacă”), ci o acceptă ca atare și tocmai pentru că o acceptă încearcă să-L ispitească pe Isus scoțându-L de sub tutela Tatălui, așa cum procedase și cu Adam.

„Pâine”: diavolul vrea să profite de înfometarea lui Isus. Întâi și întâi el Îi cere să transforme o piatră în pâine. Matei are plural, „pâini”. Luca folosește singularul, gândindu-se, probabil, că Isus este singur în pustiu și nu are nevoie de mai multe pâini pentru a Se hrăni. Așadar, prima ispită: producerea hranei necesare de unul singur, fără ajutorul și fără încuviințarea Tatălui. Duhul L-a adus pe Isus în pustiu tocmai pentru că aici nu se găsește hrană și este un loc propice luptei spirituale. Dacă Isus Și-ar produce singur pâinea, printr-un miracol, atunci El s-ar opune duhului primit de la Tatăl în momentul botezului.

4,4 „Nu numai cu pâine va trăi omul”: unele manuscrise au și restul versetului, „ci cu orice cuvânt al lui Dumnezeu”, după modelul din Matei. Isus replică printr-un citat din Scriptură: Deut. 8,3, din care lipsește segmentul final. Pasajul din Deuteronom face parte dintr-un discurs mai amplu al lui Moise, în care Dumnezeu Însuși apare ca „ispititor“/„încercător“ al poporului lui Israel: „Amintește-ți de tot drumul pe care te-a călăuzit Domnul Dumnezeul tău în pustiu, ca să te pedepsească și să te încerce și să deslușească ce-i în inima ta, dacă vei păzi poruncile Lui sau nu” (Deut. 8,2). Isus se prezintă, așadar, ca un „Nou Moise” ghidând poporul prin pustiu.

Istoria de lângă noi

Tango Europa – Helsinki 1975

(martor ocular la momente ale unui mare spectacol politic)

Ilie CIURESCU

La 1 august s-au împlinit 40 de ani de la semnarea ACTULUI FINAL al CONFERINȚEI pentru COOPERARE ȘI SECURITATE ÎN EUROPA (ce superbă și inspirată era denumirea acestui forum!). 33 de șefi de state și de guverne exprimau astfel, prin înalta lor autoritate, înduioșătoare și de-a dreptul senzaționale poziții și determinări consensuale. Vedeam, ca trimis TVR, o asemenea „adunare" cu cele mai mari personalități de stat împreună, în același loc. Menționarea doar a câtorva nume care au ocupat atunci fotoliile impunătorului Palat Finlandia spune totul despre valoarea internațională a evenimentului și despre subtilitățile relațiilor interstatale: Gerald Ford și Leonid Brejnev, Valéry Giscard d'Estaing și Harold Wilson, Konstantin Karamanlis, Suleiman Demirel și arhiepiscopul Makarios, Nicolae Ceaușescu, mareșalul Tito și Janos Kadar.

Pentru România, evenimentul marca un veritabil succes al politicii externe promovate cu perseverență. Nu de puține ori, demersurile ei internaționale au avut de înfruntat concepții anacronice, potrivit cărora deciziile majore și aplicarea lor la dimensiune mondială reveneau aproape exclusiv și obligatoriu celor mai puternici. Militar, economic și prin poziții de forță. Era un fel de manifestare a pretențiilor absurde de stăpâni ai omenirii divizate. La Helsinki contribuția românească la imperativul destinderii Est-Vest a fost apreciată unanim. S-a recunoscut și s-a statuat ca atare la cel mai înalt nivel dreptul egal al tuturor țărilor de a participa neîngrădit, de a contribui direct la redefinirea corectă și constructivă a stării și evoluției lumii.

La Helsinki, a făcut carieră publicistică fotografia lui Helmut Schmidt și Erich Honnecker, așezați la capetele mediane ale rândurilor de fotolii. Se vedea că dialoghează. Toată lumea se întreba ce-și spuneau. Să se fi gândit ei atunci la soarta Zidului?! În plin, dar diplomatic și menajat Război Rece, vesticii și esticii, capitaliști și comuniști, mari, mijlocii și mici, bogați și săraci, își caligrafiau solemn iscăliturile cu parfum de istorie pe un document care promitea imens. Securitate în loc de arme, conflicte, război. Cooperare în loc de inechități și bariere în raporturile interstatale (economice, tehnico-științifice, culturale și multe altele). Libertate și totală recunoaștere a personalității umane, indiferent de meridiane și paralele politico-geografice. Adică fără discriminări, rasism și dictatură.

Aproape incredibil, dacă notăm că până atunci își arătaseră de prea multe ori, cu scopuri bine definite, dușmănia, ura, lipsa de respect și condamnarea, într-o reciprocitate penibilă. Era, nu la modă, ci la ordinea vremurilor jocul periculos, atent calculat, al propagandei și confruntării ideologice. Europa, și nu numai ea, trăia încă resemnată și neputincioasă, voit indiferentă, dar adesea agresivă, o diabolică politică a nedreptății la dimensiune mondială.

Ce gândea și ce zicea pământeanul la aflarea acestei știri senzaționale? Poate se schimbă Lumea! Ar fi o minune ca un act al înțelepciunii, convenit atât de inspirat, să deschidă alte perspective continentului european. Nu erau puțini – m-am încumetat și eu – comentatori, observatori și chiar diplomați de carieră, care priveau cu rezervă și prudență evenimentul.

Îi suspectau triumfalismul. Scenografia marelui moment politico-diplomatic plasa în prim-planul succesului memorabil de la Helsinki valoarea iscăliturilor pe care le așezase într-un Act Final. Evaluarea s-a dovedit corectă. Stiute și până atunci, componentele atât de complicate și spinoase ale securității continentale și-au aflat încă o dată fragilitățile.

Câteva considerente și semnificații consemnate la fața locului. Americanii și sovieticii, care își disputau hegemonia puterii bipolare, acceptaseră puncte de vedere oficiale comune cu alți 31 de șefi de state. Se conturau acorduri, punți fragile, dar punți, între Pactul Nord Atlantic și Tratatul de la Varșovia – blocuri cu arme, rachete, potențiale nucleare, umbrele iluzorii, poziții de forță și amenințări reciproce. Se știa și cine le conducea de facto. Era vorba tot de relația americano-sovietică. Bineînțeles că nu se afla mai nimic despre contactele „top secret" și înțelegerile convenite în timp de cei cu pretenții de stăpânitori. La fel de tainice erau și hărțile dominației prin „influențe", strașnic apărate de fiecare parte.

Scepticii ideii CSCE (care nu era nouă, se lucra intens și în organisme ONU de la Geneva), au suportat cu oarecare disconfort revitalizarea faimoaselor „coșuri" destinate problemelor continentale. Prognozau inevitabilitatea eșecului. Au fost contraziși prin așezarea rațională în fiecare coș (evitându-se termenul „aruncare"...) a concluziilor deciziilor și hotărârilor consensual convenite. Lupta pentru meticuloasa lor abordare și nuanțare ocupase agendele de lucru ale Conferințelor pregătitoare de la Dipoli, Madrid și Belgrad. Identificarea formulărilor finale nu a fost deloc ușoară. Uneori, s-a intrat în impas. Concesiile erau obținute milimetru cu milimetru. Curieratul diplomatic căra harnic „comunicarea" dintre delegații și experții de la fața locului și centrele de putere din fiecare țară. Nu de puține ori se vorbea despre un fel de lupte la baionetă sau de impasul total, adică de eșecul negocierilor.

Până la urmă, după un mare număr de variante, s-a ajuns la formulări necontestate, formal valabile și în acest moment:

1. Probleme privind aspecte economico-militare ale securității europene;
2. Cooperarea în domeniile economic, tehnico-științific și al mediului înconjurător;
3. Cooperarea în domeniul umanitar și al drepturilor omului;
4. Continuitatea proceselor OSCE, cu fermitate.

La o apreciere mai delicată, mai subtilă și realistă, dar amară prin efect, astăzi se poate spune că acele patru coșuri au fost trei și au rămas doar două din punct de vedere al menținerii consensului: semi-drepturile omului, care, se zice, ar fi avut unele rezultate concretizate în proceduri de lucru care sunt aplicate și acum în împrejurări cu pretenții de consensualitate, marcând continuitatea.

„După 40 de ani", celelalte coșuri rămân cum au fost, dar cu alte partituri. Cu marea dilemă a polarizării contemporane la nivel mondial. Doi poli? Mai mult? Câți? Doar unul? (Nu prea ar suna bine.) Și ce-o să fie?! Putin ce mai zice? Dar China? Micii, mijlociii, neutrii/neangajații mai contează? Se mai aud? Sunt luați în seamă? Cât, cum? Mai au, vor mai avea vreun cuvânt de spus în marile decizii internaționale? Actul Final semnat la Helsinki și multe documente internaționale ante și post 1975 răspundeau prompt, DA. Acum însă, distanța dintre ultraoficialul scris și realitatea prea greu trăită s-a mărit îngrijorător. Pare compromisă potrivirea Declarațiilor înțelepte (de secole), cu adevărurile triste, încordate, bolnave și înfometate ale Pământului.

→

4,5 „Ducându-L sus": gr. *anagagon*, „ridicându-L de la pământ". Unele manuscrise, inspirate din versiunea mateină, au „urcându-L pe un munte înalt". Luca probabil își dă seama că, în mod logic, de pe niciun vârf de munte, oricât de înalt ar fi, nu se poate vedea întreaga lume. Preferă o formulare ambiguă, dar în același timp logică. Se presupune că Isus a levitat având întregul pământ la picioarele Sale.

„Fărâmă de timp": gr. *en stigmei chronou*. Litt. „punct de timp". Biblia de la București are „o minută de vreame", „minută" desemnând la sfârșitul sec. al XVII-lea „ceva mic". Am fost tentat să propun echivalarea „într-un ac de timp". Călătoria cosmică a lui Isus durează „o minută de vreame", adică, „o fracțiune de secundă". În această fracțiune de secundă, Mântuitorul-vizionar contemplă întreaga lume locuită (conform reprezentării epocii). Diavolul se dovedește un eficient și abil agent de publicitate. El trebuie să-L convingă *imediat* pe Isus (nelăsându-I, practic, niciun răgaz) de aspectul profitabil al „afacerii" pe care I-o propune.

„Lumii locuite": gr. *oikoumene*. În epocă, se referă la cuprinsul Imperiului Roman, văzut ca imperiu universal. În contextul de față echivalează cu „lumea", „cosmosul". Dar nu trebuie exclusă conotația politică. Diavolul pune în fața ochilor lui Isus toate împărățiile lumii, adică, toate centrele de putere politică.

4,6 „Stăpânirea": gr. *exousia*. *Litt.* „stăpânirea aceasta toată". *Exousia* înseamnă „autoritate", „putere de decizie", se referă la funcțiile înalte.

„Slava": gloria care însoțește, în ochii anticilor, o funcție de conducere. Aici este vorba de funcția supremă, de Împărat universal. Slava (*doxa*) avea o conotație pozitivă în mentalitatea păgână; va fi desacralizată în creștinism. Slava devine, mai cu seamă în registru monahal, „slava deșartă" (gr. *kenodoxia*).

4,7 „Dacă Tu te vei închina în fața mea": diavolul simte primejdia. Dacă Isus este Fiul lui Dumnezeu, atunci întreaga lume Îi aparține, ca unui Fiu legitim. Dacă reușește să-I smulgă „închinarea" (în sens politic: Isus trebuie să-i devină vasal), atunci el va fi stăpânul Stăpânului lumii. Proskyneza era ritualul întinderii cu fața la pământ a unui vasal ori supus față de stăpânul său.

4,8 „Domnului Dumnezeului Tău să te închini și numai Lui să-I slujești": Deut. 6,13.

4,9 „Ierusalim": a treia și cea mai perfidă încercare. La Matei este a doua.

„Aripa Templului": „aripa" desemnează, probabil, un parapet. Expresia apare și la Matei. Conform unei tradiții datând din epoca bizantină, ar fi vorba de un parapet din partea sud-estică a Templului. Scena va inspira, prin contrast, un celebru episod din *Faptele lui Petru* (32), unde Simon Magul, ridicându-se prin puteri magice deasupra Romei, este doborât la pământ de rugăciunea lui Petru.

4,10 „Îngerilor tăi le va porunci pentru tine...": Ps. 90,11-12. La a treia încercare, diavolul citează, la rândul său, din Scriptură, pentru a părea mai „credibil".

4,12 „Să nu-L pui la încercare pe Domnul Dumnezeul tău": Deut. 6,16. Isus nu Se comportă doar ca opus al lui Adam (care L-a trădat pe Dumnezeu în rai), ci în primul rând ca opus al diavolului, care, conform unei tradiții răspândite în iudaismul vremii, și bazată pe capitolul 6 din Geneză, ar fi căpetenia îngerilor căzuți din cauza neascultării. Diavolul vrea să-I măgulească orgoliul lui Isus și să-L facă aidoma lui.

4,13 „S-au terminat": din nou verbul „împlinirii". Încă un moment al planului divin s-a împlinit.

„Toate încercările": *litt.* „toată încercarea". Vor mai fi fost și alte încercări pe lângă acestea trei? Formularea lucaniană lasă poarta deschisă pentru o asemenea ipoteză.

„Până la momentul potrivit": *achri kairou*. Diavolul va reintra în scenă la Cina de taină, când, notează Luca (și numai el), îi va inspira lui Iuda gândul trădării.

Istoria de lângă noi

Principiile relațiilor interstatale și ale stării mondiale rămân la fel de cunoscute cum au fost de când se știu. Se reafirmă mereu. Se reproclamă. Nu de dragul recunoașterii lor. Nu de toți cu hotărârea declarată de a le respecta și, mai ales, de a nu le încălca. Au dat întotdeauna bine. Și în momentul primelor formulări politice, și acum, când se insinuează a fi convingătoare și liniștitoare pentru Omenire. A trecut suficient timp și poate va mai trece până la respectarea lor, nu totală, că e cam greu, dar măcar din ce în ce mai frecvent. Depinde de cei cărora puterea le permite? Nu se înghesuie la platforma faptelor. Nu se grăbesc. Sunt în pândă agresivă la pârleazurile intereselor. Îndeamnă lumea la... calm. Chipurile, n-ar fi trecut decât patru decenii...

La Helsinki s-a convenit și s-a iscălit elegant, ceremonios, solemn, un fel de „bonus" al reafirmării, dedicat concesiv micilor și mijlociilor europeni. Le menționez în forme concise. Alcătuiesc „decalogul" notoriu acceptat politic sub semnături de stat:

– Egalitatea suverană;
– Renunțarea la amenințarea cu forța;
– Inviolabilitatea frontierelor
– Integritatea frontierelor;
– Reglementarea pașnică a diferendelor dintre state;
– Neamestecul în treburile interne;
– Respectarea drepturilor omului;
– Dreptul la autodeterminare;
– Cooperarea între state (evident, reciproc avantajoasă);
– Îndeplinirea cu bună credință și știință a obligațiilor care decurg din drepturile internaționale.

Au fost înscrise ca atare de România în toate documentele politico-diplomatice ale vremii. Se regăsesc integral în sute de declarații politice semnate de România și de președintele ei la încheierea dialogurilor la nivel înalt ale vremii.

Câteva reflecții pentru perspectivă, prin relaționarea momentului semnării Actului de la Helsinki cu trăirile la zi, aniversare:

Atunci ființau două mari alianțe militare – Pactul Nord-Atlantic și Tratatul de la Varșovia. Acum mai există doar Pactul, la care a aderat și România după desființarea Tratatului comunist opus. Șansele confruntării majore Est-Vest la nivel european sunt la fel, chiar mai îngrijorătoare. Marii de atunci, SUA și Uniunea Sovietică, agită acum poziții total divergente: defensive și ofensive. România a schimbat alianța, dar are neșansa de a exista pe linia de demarcație a disputelor periculoase din criza ucraineană. Însă, în situații conflictuale majore, am fi protejați sub statut de membru NATO.

Încordarea acută prin această criză este un prilej pentru zăngănitul armelor și al potențialelor de forță Est-Vest. Tancuri, avioane, distrugătoare și crucișătoare, rachete cu sau fără încărcături nucleare ș.a.m.d. Se zice că n-ar fi doar „militărie". E și un „pont" comercial. Mărfuri grele, scumpe, oarecum rare, sunt la vedere directă, pe poziții tactico-strategice. Tare mult sunt dorite și de alții. Prilej de târg și de comisioane. Armatele dibace văzând ce e vechi și depășit, alimentând finanțarea noutăților. „Ăia cu zicerea" pomenesc și consolidarea prieteniei cu clienții cumpărători...

În ce privește colaborarea economică la nivel continental, Vestul de care noi eram destul de departe, avea un organism bine consolidat: Piața Comună (pe atunci numită oficial Comunitatea Economică Europeană). Termenii spuneau exact despre ce era vorba. Chiar de o piață unită și tactic închisă. Cu norme, reguli, taxe, bariere și numeroase reglementări convenite. Discriminatorii și autoprotectoare în relațiile cu esticii. Importurile din Est erau dur contingentate conform intereselor comunitare. Exporturile lor prelungeau un proces economic în care producția condiționa poziția, rolul și valorile caracteristice fiecărui stat membru. Atunci erau 12. Le plângeam de milă(?!). Acum, suntem 27. Piața Comunitară s-a mărit considerabil...

Esticii, adică membrii blocului comunist (?!) erau la rândul lor membrii unui organism propriu. Se numea Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Avea, ca toate structurile specifice lagărului comunist, un stăpân atoatestiutor și diriguitor – Uniunea Sovietică. România a fost multă vreme supusă normelor și obligațiilor colective extrem de limitative și nefavorabile dezvoltării și modernizării. (Sovromurile și altele – un fel de multinaționale.) A avut de luptat și împotriva „doctrinei" Brejnev privind integrarea obligatorie pentru țările socialiste. A respins greu această presiune „frățească" și s-a hotărât să aplice un program de industrializare și modernizare propriu. A fost un fel de revoltă și desprindere de la linia generală a raporturilor din ceea ce s-a numit lagăr. La mijlocul deceniului șapte al secolului trecut, românii au deschis spre Vest ferestre pentru priviri și relații economice mai favorabile. N-a dat bine. Supărarea liderului major s-a perpetuat, de la Brejnev spre Andropov și Cernenko, până la Ețîn și „false friend-ul" reformator Gorbaciov. A venit însă Revoluția din 1989 și, odată cu multe alte libertăți, dreptul de a părăsi CAER-ul. România a optat pentru Comunitatea Economică Europeană. Ne-am zbătut mult și tare greu. Acum suntem membri cu drepturi depline și căutăm cu insistență să ne integrăm cât mai

convingător. Tot integrare, dar de alt tip. Ar fi expresia practică a șansei de a aplica principiile colaborării economice intracontinentale, așa cum au fost ele formulate și reafirmate prin Actul istoric de la Helsinki, 1975. Românii știu bine, trăiesc și simt zi de zi saltul de la Est la Vest. Atunci nu prea se putea. Acum...

Coșul drepturilor omului a fost „vedeta" incontestabilă a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. În toate fazele până la semnarea Actului Final. Acestea au început încă din 1972. Prima s-a desfășurat tot în Finlanda, Dipoli. Discriminare. În toate formele ei. Între zone, țări, popoare, sisteme, zone geopolitice și economice și orânduiri. Se aștepta ca OSCE să rezolve în 1975 o stare anacronică de milenii? Nici vorbă. Toate analizele și concluziile care se regăsesc în Actul Final constatau, sistematizau, reașezau și reaminteau nu numai hotărârea comună de a se identifica în sfârșit posibilități de ameliorare și diminuare a fenomenelor inumane, ci și a consecințelor lor în formele concrete ale unor noi construcții umanitare. Se poate considera astăzi că sfârșitul secolului XX și începutul celui următor au fost marcate de o anumită tendință de echilibrare a atitudinilor și demersurilor Est-Vest în direcția reabilitării personalității omului.

Analizele, dezbaterile, negocierile au fost de o duritate deosebită. S-a ajuns cu mare dificultate la concesii și compromisuri salvatoare. Cele ce s-au întâmplat în cele patru decenii următoare sunt acum reanalizate. Noi interpretări conduc la o reconsiderare a intereselor disputate atunci aprig. Se apreciază că Occidentul ar fi mizat pe exercițiul practic al demonstrării puterii economice. Estul aspira la o întâlnire cu bunăstarea și cu vârfurile dezvoltării de tip capitalist. Să preia selectiv cât mai mult din modelul adversarului ireconciliabil ideologic. Anii 1970 păreau a fi descoperit un punct favorabil: perspectiva trecerii de la Războiul Rece la războiul economic. Tot dur, dar întrucâtva mai suportabil. În ultimele decenii ale secolului XX, tangoul a schimbat „pașii". Obosit, lagărul comunist a depus armele ideologice pentru a face față crizelor de sistem. N-a fost o noutate a coexistenței de un pașnic discutabil, ci o tranșare de alt tip a confruntării. Comunismul a cedat o parte semnificativă a perimetrelor geopolitice. A pierdut o îndelungată bătălie, dar nu războiul. Tangoul continuă pe bani, mărfuri, piețe și interese. Instrumentul forte, multinaționalele. Ritmurile sunt uneori duioase și pasionale, alteori accelerate și antrenate în piruete amețitoare. Europa, tot ea, mai menține un joc de artificii cu fitile războinice. Factori de instabilitate în general, care se impune a fi neapărat curmați.

Semnarea Actului Final a devenit posibilă numai datorită pregătirilor prealabile riguroase. A fost o operă politico-diplomatică extrem de grea. S-au desfășurat la Dipoli, tot în Finlanda. Martor ocular, relatam pentru TVR desfășurarea reuniunii de bilanț:

Sala de Conferințe Internaționale a celei de-a doua Universități Politehnice Finlandeze (di-poli, Dipoli). Personalități politice, diplomați, demnitari ai statului finlandez. Zeci, sute de jurnaliști, comentatori, analiști, observatori, echipe de radio și televiziune urmăresc cu atenție semicercul în care sunt așezate în ordine alfabetică delegațiile celor 33 de țări reprezentate. Obiectivele camerelor de filmat și blitzurile transfocatoarelor foto caută detalii specifice forumurilor internaționale. Ministrul Afacerilor Externe al Finlandei prezintă bilanțul lucrărilor. Avântat, cu o fizionomie marcată de satisfacție, șeful diplomației țării gazdă detaliază fiecare „coș", fiecare capitol al dezbaterilor și negocierilor. Trece în revistă rezultatele la care s-a ajuns. Urmează protocolar aprecieri deosebite pentru contribuția tuturor diplomaților de carieră, negociatorilor, experților și editorilor de documente de valoare continentală. Cu un surâs, marcând încheierea unui discurs de bine, ministrul adresează felicitări și urează la revedere, indicând locurile unde se vor produce reîntâlnirile: Madrid și Belgrad. Asistența se pregătește să salute „marele succes". Dar, în loc de aplauze... rumoare generală! Unul dintre șefii delegațiilor din semicercul de onoare ridică tăblița cu numele țării pe care o reprezenta. Blitzurile și reflectoarele mijloacelor video și microfoanele reportericești se orientează brusc spre locul cu pricina. Diplomatul atrage atenția că din trecerea în revistă a hotărârilor reuniunii lipsesc prevederi de o importanță vitală. Menționează în acest sens condiționarea expresă a participării egale a tuturor statelor la ansamblul lucrărilor, dezbaterilor și hotărârilor. La fel de surprinzător și inexplicabil fuseseră omise procedurile obligatorii privind rotația la conducerea sesiunilor pregătitoare, în toate organismele de lucru, și imperativul adoptării hotărârilor general valabile exclusiv prin consens. Comentatorii se năpustesc spre centrul de presă. Transmit sub marca „f.f. urgent" flashul senzațional: „Șeful delegației României la Conferința pregătitoare OSCE de la Dipoli intervine surprinzător, prompt. Nu acceptă omiterea unor proceduri fundamentale pentru sesiunile următoare până la convenirea Actului Final. El a precizat că în conformitate cu mandatul încredințat de conducerea țării sale, de președintele Ceaușescu, adoptarea acestor proceduri cheie condiționează decisiv continuarea operei dedicate stării pașnice a continentului."

Poziția României, exprimată curajos, într-o franceză impecabilă, de ambasadorul Valentin Lipatti, făcea înconjurul lumii. Egalitatea, rotația și consensul au fost așezate la locul lor firesc, unanim acceptat. La Dipoli s-a lucrat de pe poziții egale. Au decis toți în consens necondiționat. S-a abandonat supremația celor doi mari. S-a renunțat, din păcate doar conjunctural, la negocierile dintre blocuri militare. Sau la nivelul Est-Vest, ori comunism-capitalism. Se spera în potolirea înțeleaptă(?!) a orgoliilor hegemonice.

...La a 40-a aniversare, Actul Final de la Helsinki este politico-diplomatic perfect valabil. Aducerea aminte a înscrisurilor și semnăturilor de stat girante îi atestă vârsta istorică. Dar într-un asemenea moment evocator, speranța europeanului pare mai justificată în viitorul securității continentale. Trecutul apropiat nu prea a excelat. Cooperarea economică testează noi structuri și raporturi interstatale. Vor fi determinante și pentru adevărul Drepturilor Omului. Europa a adunat prea multe valori științifice, culturale, artistice și în general civilizatoare, pentru a-și îngădui cea mai mică ezitare în conservarea, dezvoltarea și modernizarea tezaurului multimilenar. E ceas de ultimatum pentru rațiunea europeană, într-o lume care se concentrează spre o descoperire de ultimă oră – globalizarea. Vor mai trece vremuri până la Proiectul Final și deschiderea „șantierului" cu ritmuri și structuri credibile. E vorba de un demers mondial. Deocamdată, Europa așteaptă, mișcându-se în propriile-i cadențe...

De la Antim la Schitul Maicilor (II)

Constanţa VAIDA HALIŢĂ, Dragoş VAIDA

Ne-am dus la Schitul Maicilor ani de-a rândul, începând cu primii ani de facultate (1952-1953), preţuind oamenii care veneau, locul şi convorbirile cu preotul paroh, vezi [7b]. Părintele Mihail Avramescu (1909-1984; numele întreg, Marcel Mihail Avramescu), cleric de origine evreu, convertit la creştinism, era un intelectual, preot şi duhovnic cu totul ieşit din comun, cu sensibilităţi alese, cu o înţelegere autentică a celor sfinte. La Liceul Spiru Haret a învăţat alături de Mircea Eliade, succedat de Alexandru I. Ciorănescu, Alexandru Elian, Constantin Noica, Arşavir Acterian, Nicolae Steinhardt, Barbu Brezianu. Pe cel din urmă l-am întâlnit în vizită la părintele Mihail, la doamna Mariana Macri, artist plastic, fiica preotului, în locuinţa acesteia din strada Domniţa Anastasia. Acolo a locuit părintele în ultimii ani, după ce revenise în Bucureşti, şi de acolo l-am scos în jilţul din care nu se mai ridica, pentru a-l interna la spital.

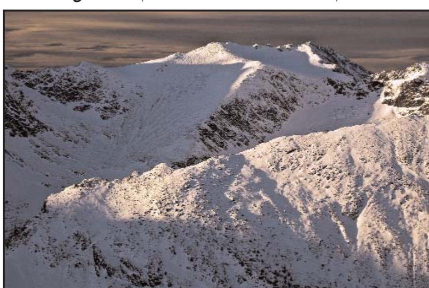
Preotul Mihail era licenţiat în filosofie al Universităţii din Bucureşti (1934). A susţinut o teză de licenţă şi în teologie, *Qabbalah – Gnosa tradiţională a Legii Vechi* (Bucureşti, 1949), pe care am citit-o. Neobişnuit de concisă, cca. 50 de pagini, ca şi predicile pe care le ţinea. Ideile şi intuiţiile erau focalizate fără greş şi repetiţii, de parcă le-ar fi stat la bază rigoarea unei educaţii ştiinţifice.

Aveam să aflăm mult mai târziu, cu surprindere, cu plăcere şi interes, de opera sa literară, pe o filieră de *umor absurd* Caragiale-Urmuz-Eugen Ionescu, cu neaşteptate referiri teologice, fără consideraţii teoretice. Absurdul este însă numai ceea ce se vede la prima vedere, căci, în spatele acestuia, se ascund teme şi conflicte profunde, cu grave semnificaţii, într-o operă originală în care metafizica şi comedia convieţuiesc paradoxal – dar ce existenţă autentică nu este, cel puţin în parte, paradoxală! Debutul editorial postum, după 15 ani de la moarte!, îl aduce în atenţie ca „intelectual al Bisericii" [1]-[3].

Trăirile noastre de atunci reclamă o clarificare. Astfel, am înţeles suficient de repede că intelectualitatea nu se opune trăirii, ci, de multe ori, o completează fericit, uneori o şi încoronează. Oare ce motive am avea să nu-l considerăm pe părintele arhim. Ilie Cleopa drept un veritabil intelectual [4], de ce ar trebui să-l considerăm mai prejos decât un vrednic titular de certificate academice şi, de fapt, cum ar putea fi un teolog altceva decât un intelectual, având oare *Deofiinţimea* un conţinut mai sărac decât o noţiune, să spunem, precum cea de funcţie, din matematică?! Atunci când ne uităm la Uffizi la *Bunavestirea* lui Leonardo da Vinci, *înţelegem* şi chiar *vedem* cum Arhanghelul *comunică* cu Fecioara Maria, în ciuda distanţei, comunicare cu atât *mai intensă* cu cât este *mai nematerialnică.*

Este foarte greu de spus ceva pe scurt despre orientările în gândire ale preotului Mihail, personalitate greu de clasificat, la fel ca filosoful René Guénon (1886-1951), a carui operă a preţuit-o mult, care l-a influenţat decisiv şi cu care a corespondat alături de Vasile Lovinescu şi Mihai Vâlsan. Complexitatea personalităţii, afinitatea cu Guénon şi preoţia ne sugerează o asemănare cu Abbé Henri Stéphane, vezi [8].

Ne aducem aminte şi azi de distincţia pe care o făcea părintele Mihail între labirintul sentimentelor şi trăirilor psihicului individual şi trăirea religioasă veritabilă, care se autentifica doar prin referirea la *transcendenţă,* adică la o realitate revelată, de cu totul altă natură decât realitatea comună naturală, imediată. De asemenea, ne sublinia necesitatea interiorizării, adică primirea, trăirea celor citite sau ascultate în *intimitatea* noastră. Termenul *intim* îl folosim ca traducere din latină pentru *intimus,* superlativul de la *interior,* ce este cel mai interior, cel mai elevat, mai unificat, mai bine făcut coerent, şi astfel, ne gândim noi, şi cel mai natural. Ajunşi la acest punct, la referirea la Meister Eckhart [5], la *etica imagisticei* şi la *metafizica abstracţiunii* [9], respirăm oarecum uşuraţi că izbutim să trimitem la ceva mai semnificativ, faţă de o speculaţie pur literară. Poate că una dintre sursele nefericirii noastre „moderne" provine – sau, dacă nu, cel puţin se întreţine – din procesul pe care îl trăim mereu de *dezgolire* perpetuă, în cursul căruia ne lăsăm/delăsăm în slujba comandamentelor exterioare, pierzându-ne *identitatea* personală, socială, chiar politică, dizolvaţi în anonimat. Trăirea şi interiorizarea trebuie să fie *smerite,* să ne ferească de ideea că Scriptura ar fi propria noastră biografie.

Participau la întâlniri profesorul univ. Codin Mironescu, Dinu Pillat (nota1), sau Alexandru Duţu (1928-1999), istoric al ideilor şi mentalităţilor sud-estului european, teolog ortodox. „Mulţi tineri cu ochii aprigi şi calzi ascultă răpiţi şi se cunoaste că au parte de fericire", notează Nicolae Steinhardt [7a]. Unii dintre dânşii, ca Virgil Cândea sau Paul Simionescu studiau în paralel teologia. Profesorul Mironescu era un laic care îşi mărturisea credinţa, cu lumânarea în mână, în biserică, fără teama unor ironii [7]. Am fi poate astăzi tentaţi să credem că o asemenea mărturisire nu ar fi, la urma urmei, prea mare lucru. Să ne aducem însă aminte de cele spuse. „Căci de cel ce se va ruşina de Mine şi de cuvintele Mele, în neamul acesta desfrânat şi păcătos, şi Fiul Omului Se va ruşina de el, când va veni întru slava Tatălui Său cu sfinţii îngeri" (Marcu 8, 38). Să ne aducem aminte şi de vremurile pe care le trăiam.

Pe atunci, noi citeam Guénon, Vladimir Lossky (1903-1958) şi *Patericul.* De teologul rus Paul Evdokimov (1901-1970) am aflat mai târziu, ca şi de Filocalie, cu Marcu Ascetul sau Diadoh al Foticeii. Ar trebui să spunem cât putem de bine că drumul nostru Antim – Schitul Maicilor a fost altceva decât *cerc de studiu şi prietenie spirituală,* aşa cum sugerează doamna Anca Manolescu în [6], o carte remarcabilă. Îndată ce adopţi cuvintele *În Numele Tatălui* şi celelalte, te înscri, mai mult sau mai puţin conştient, într-o altă existenţă, exemple Mironescu, Sandu Tudor, Pillat, arhitecţii Emanoil Mihăilescu, George Vasii şi Nicolae Rădulescu. „Modelul Antim" a însemnat destine mutilate, nevoinţă exemplară, multe sacrificii, de toate cuvenindu-se să dăm bine socoteală.

Vedem că se adună câteva nume citate. Ne îngăduim să adăugăm unele lămuriri, în completare, aici şi în viitor. Lossky a scris o teză de doctorat impunătoare, de mare erudiţie, cu ample citate în latină şi în germana veche, despre Meister Eckhart. N-am înţeles prea bine nici atunci când m-am uitat în teză la Departamentul de Filosofie al Universităţii din Padova şi nici mai târziu de ce Lossky spune că problema existenţei în teologie se pune la fel ca în matematică. Decesul prematur l-a răpit şi nu a mai apucat să-şi susţină teza. Soţia, familia nu au acceptat primirea titlului post-mortem. Conducătorul ştiinţific şi-a exprimat cu delicateţe întrebarea de ce Lossky nu şi-a ales ca subiect un teolog catolic „clasic", fără umbrele şi îndoielile pe care le-au suscitat predicile lui Eckhart (2).

Revenind la povestirea noastră, după o acută criză în planul relaţiilor de familie, preotul pleacă în 1962 ca paroh la Biserica ortodoxă din Jimbolia, unde rămâne până la pensionare (1976).

Părintele Mihail a trăit ultimele lui zile la Spitalul de Urgenţă, îngrijit de doamna Mariana. Ca să îi abat atenţia de la suferinţă, îi puneam întrebări care mă interesau, de exemplu, care era numele lui Angelus Silesius. Doctorul Constantineanu i-a pus părintelui Mihail întrebarea dacă rămâne la reanimare. În cele din urmă a fost readus în salon, la etaj. Lăsându-l la un moment dat singur, Mariana îşi întâlneşte „din întâmplare" mama, afară pe culoar (bătrâna doamnă Ana nu ştia de prezenţa preotului, venise să o viziteze pe fiica mai mică, Floriana, internată tot la Urgenţă). Îşi întreabă mama dacă ar vrea să-l revadă pe preot. Intră în rezervă numai doamna Ana şi astfel cei doi foşti soţi se revăd după atâta amar de ani. Ultimele cuvinte ale preotului au fost că roagă să fie iertat de toţi, aşa cum şi el îi iartă pe toţi.

Când vrem să ne recunoaştem propriile valori, este bine să nu uităm exemplele mari sau mici dintr-un trecut de ale cărui boli, stigmate, încă nu ne-am eliberat.

Note

1. Am avut distinsa plăcere să stăm de vorbă cu scriitorul Dinu Pillat. În arhiva CNSAS, în martie 2010, a fost găsit manuscrisul romanului său *Aşteptând ceasul de apoi.* Considerat pierdut, fusese confiscat la arestarea autorului în 1959 (grupul Noica-Pillat). Imediat, în 11 martie, Humanitas a semnat contractul de editare, romanul apărând în decembrie 2010. Dinu Pillat a fost strănepot al lui Ion Brătianu şi a fost condamnat la 25 de ani. A rezistat datorită credinţei. După ieşirea din închisoare, scriitorul şi-ar fi dorit să se călugărească, la fel ca Nicolae Steinhardt, care s-a botezat la îndemnul lui Pillat. Nu şi-a putut însă părăsi familia. Acum putem să îi pomenim, în nevrednicie şi prea puţin, pe cei care au îndurat din plin calvarul comunist.

2. Am citit (cel de al doilea autor al acestei însemnări) bula papală în care Suveranul Pontif ia distanţă faţă de învăţăturile lui Eckhart, într-o dimineaţă friguroasă, pe când făceam o coadă la alimentară. Acea bulă nu era o lucrare polemică. Se citau afirmaţiile lui Eckhart, despre unele spunându-se că sunt greşite, în timp ce despre altele se afirma că „nu sună bine". Magistrul însuşi dispare din istorie şi ni se spune că a murit mărturisindu-şi credinţa catolică. Ca dominican ar fi avut dreptul să-şi susţină ideile în faţa Suveranului Pontif.

Bibliografie

[1] *Calendarul incendiat al lui Ierusalim X. Unicornus* (Cuvânt înainte de ÎPS Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, prefaţa de Alexandru Paleologu, postfaţa de Mihai Constantineanu), Ed. Anastasia, 1999.

[2] *Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătăţii,* ediţie îngrijită de Mariana Macri, Ed. Anastasia, 2001 (prefaţă de Andrei Pleşu).

[3] *Comedia Infra-Umană. Fragmente din Eseul poliautobiografic al lui Ierusalim X. Unicornus,* Ed. Brumar, Timişoara, 2004. Prefaţa cărţii de Şerban Foarţă şi evocare de Floriana Avramescu, postfaţa istorico-biografică de Marcel Tolcea, îngrijire de fiicele autorului, Mariana Macri şi Floriana Avramescu.

[4] Arhim. Ilie Cleopa, *Călăuză în credinţa ortodoxă,* Episcopia Dunării de Jos, Galaţi, 1991.

[5] Èric Mangin, *Maître Eckhart ou La Profondeur de l'intime,* Éditions du Seuil, 2012.

[6] Anca Manolescu, *Modelul Antim şi Modelul Păltiniş – Cercuri de studiu şi prietenie spirituală*, Humanitas, 2015.

[7] *Alexandru Mironescu, Centenarul naşterii 1903-2003.* Mărturii adunate şi publicate de Ileana Mironescu Sanda. Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2003. [a] Nicolae Steinhardt, Părintele Cleopa, Codin Mironescu şi alţii la Schitul Maicilor, pp. 65-65; [b] Dragoş Alexandru Vaida, La Schitul Maicilor, pp. 164-166.

[8] Abbé Henri Stéphane, *Introduction à l'ésotérisme chrétien,* Traités recueillis et annotés par François Chenique, préface de Jean Borella, Éditions Dervy, 1979. (Abbé Henri Stéphane (1907-1985) a fost preot catolic. *Agrégé* în matematică în 1933, profesor de matematică la École Sainte-Geneviève de Versailles (1943-1971). În 1943, descoperă opera lui René Guénon.)

[9] Wolgang Wackernagel, *Ymagine Denudari Ethique de l'image et métaphysique de l'abstraction chez Maître Eckhart,* Vrin, 1991.

Istoria de lângă noi

Pentru un ideal comun

Călin GEORGESCU

Titlul anterior aparține unei cărți apărute în 2012 la Editura Compania, din București, iar textul care urmează este reluat, desigur, cu acordul autorului și al editurii, de la începutul acestei cărți. De-ar fi numai mottoul ei și cartea tot ar trebui „învățată”: *O țară trebuie condusă de oameni care sunt deciși să facă nu politică, ci istorie.”*

Vom mai relua și în numere viitoare din cartea dlui Georgescu.

Pe unde ne mai aflăm acum

Într-un viitor nu foarte îndepărtat se va vorbi, poate, despre criza mondială a anilor 2009-2011, care a dat naștere crizei mondiale din 2012-2014. Cea din urmă va fi spulberat periculoasa iluzie de normalitate în care s-au complăcut guvernanții și populația timp de două decenii în România, aducând țara în pragul celui mai grav moment din istoria sa modernă pe timp de pace.

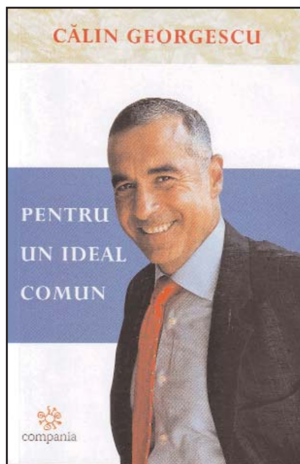
Până în 2010 se punea întrebarea dacă România va putea să se integreze și altfel decât cu numele în civilizația occidentală, în familia Europei Unite, de care o despart prăpăstii – era vorba în primul rând de concepțiile noastre de viață și de sistemul nostru de valori. Exista temerea că niciodată nu vom putea scăpa de statutul de țară energofagă, exportatoare de mână de lucru ieftină și de materii prime și importatoare de produse finite de bună sau de proastă calitate. Observatorii lucizi semnalau și mentalitățile medievale, incultura crescândă, alienarea față de lumea exterioară, întoarcerea la misticism ca fenomen de masă, nostalgia dictaturii, așteptarea unui salvator providențial, apatia socială și culturală a populației, ba chiar, lucru mai grav, a multor intelectuali români care caută soluții în trecut în loc să construiască viitorul.

Desigur, soluția la astfel de probleme nu poate veni decât dintr-o vastă campanie de educare a populației, asemănătoare cu cele întreprinse în Italia, Japonia, și Coreea de Sud în perioada 1945-1960, și care au permis scoaterea din Evul Mediu a 70-80% din populațiile respective, care mai trăiau și gândeau încă în cadrele unui sistem neschimbat de secole. O campanie care să insufle respectul față de actul de creație și cel de producție, nevoia de nou, dorința de cunoaștere, demnitatea condiției de om modern și liber. Un al doilea răspuns, stringent și vital, este elaborarea unei strategii clare de dezvoltare durabilă a României, în funcție de schimbările majore, tot mai accelerate, care au loc în lumea modernă. Adică exact ceea ce i-a lipsit acestei națiuni în cea mai mare parte a istoriei sale.

Pentru asemenea soluții este necesară însă preocuparea statului, indiferent dacă economia sa este sau nu predominant privată, și intervenția lui continuă în elaborarea și aplicarea unor politici pe termen lung care să aibă în vedere interesul general în aceeași măsură cu cel individual. Este proba de foc a evaluării maturității, coerenței și viabilității oricărui stat din lume și din istorie. Însă, pentru ca statul – compus din instituțiile sale legislative, judiciare și executive, alături de societatea civilă – să se manifeste în acest sens, trebuie să existe o voință națională, o cerință de plan și acțiune conștientă și imperioasă, așezată pe înțelegerea faptului că astfel de politici aduc nu doar un viitor mai bun, ci *singurul viitor posibil.*

„Pe plan economic, avem nevoie de măsuri pentru punerea în valoare a avantajelor competitive reale de care mai dispune România prin consolidarea capitalului național, întărirea regimului proprietății, încurajarea inițiativei antreprenoriale, identificarea unor noi resurse de dezvoltare, inclusiv prin parteneriate public-privat, sprijinirea formulelor asociative «la firul ierbii» pentru crearea de locuri de muncă stabile și bine remunerate și pentru îmbunătățirea calității vieții.” (la Academia Română, 25 mai 2010)

Or, în anii 2009-2011 am asistat la cea mai agresivă campanie dusă împotriva existenței statului român din istoria sa modernă. Și această campanie n-a fost purtată de vreo mare putere dușmană care să ne fi ocupat în urma unor înfrângeri militare și a unui context politic nefavorabil, ca Puterile Centrale în 1918 sau URSS în 1945. Nu a fost dusă de mercenari străini ai revizionismului teritorial, ai loviturilor financiare și ai speculațiilor la Bursă. *A fost mânată chiar de instituțiile statului român: președinția, majoritatea parlamentară, guvernul, autoritățile centrale și locale.* A fost, de asemenea, opera unor intelectuali, care, pentru a-și spăla păcatele colaborării cu regimul comunist sau din pur oportunism, au devenit partizanii fanatici ai desființării „statului social” (de fapt, statul partener cu națiunea), pe care l-au asimilat, factice și inept, cu cel comunist. A fost în egală măsură promovată cu entuziasm de așa-zișii „oameni de afaceri importanți”, care și-au clădit averi monumentale nu grație capacității, inițiativei, spiritului antreprenorial și inteligenței lor, ci prin contracte frauduloase cu statul, care au dus la spolierea consecventă a avuției naționale într-o măsură nemaiîntâlnită în vremuri de pace în România.

Eu nu sunt politician și nu voi fi niciodată membru de partid. Eu pot, doar, construi un regim de demnitate națională care să salveze Neamul Românesc.

Pentru aceasta este nevoie de ordine, disciplină și cuvinte puține. Dar, mai presus de orice, să avem un ideal comun, să credem în dăinuirea poporului român, care este mai mult decât un popor, este creatorul unei civilizații.

După un sfert de veac de tranziție confuză și dureroasă, însă, nu avem un proiect de țară. Conducătorii pe care ni i-am ales ne-au amăgit cu promisiuni înșelătoare și nu au fost în stare să ofere un răspuns. S-au complăcut cu toții în ciondăneli mărunte și târguri dubioase, uitând esențialul – că avem de clădit o țară pe măsura năzuințelor oamenilor de aici și a istoriei milenare a neamului românesc. Lupta pentru putere a devenit un scop în sine, un exercițiu steril în care invectiva a luat locul argumentului rațional, iar manipularea dosarelor și șantajul ordinar se substituie ideilor și proiectelor. După atâtea neadevăruri proclamate ritos de la cele mai înalte tribune, electoratul este derutat, și-a pierdut încrederea în clasa politică.

Speranța, însă, nu moare. Dar ea nu vine dinspre chipurile anoste care se perindă zilnic pe micile ecrane sau pe la întrunirile publice. Și nici nu poate fi trezită în sufletele oamenilor doar prin rugăciuni, fără luptă, îndrăzneală și putere. Speranța este un dar divin și ea se naște, ca în toate momentele grele ale istoriei naționale, din adâncurile ființei acestui popor.

Eu am un proiect de țară, cu obiective simple și clare: hrană, apă, energie. Știu să-l pun în aplicare, știu cu cine și cum să o facem. Și mai știu că este mai mult decât un simplu proiect de țară: este un proiect de eliberare din robia ignoranței, a sărăciei materiale și spirituale.

(Introducerea – cu titlul *Cine sunt* – la cartea Călin Georgescu, *Cumpăna României,* Editura Logos, București, 2014)

Nu trebuie uitat și că această campanie de desființare a statului român a fost acceptată și încurajată de populație prin pasivitatea cu care a primit cele mai aberante măsuri socio-economice, politice și financiare, constituite într-un atac direct la cei cinci stâlpi de susținere ai oricărui stat modern: apărarea și integritatea teritoriului național; asigurarea respectării legilor, a ordinii și siguranței cetățenilor pe plan intern; dreptul la muncă și la pensie; dreptul la un sistem de sănătate eficient, de care să beneficieze toți cei care contribuie, dar și cei care nu pot contribui din motive obiective; dreptul la o educație gratuită și modernă, care să asigure viitorul generațiilor tinere și nu numai.

Asemenea elemente „de manual” din contractul social între orice stat modern și cetățenii săi sunt contestate și hulite în România de chiar reprezentanții statului, cei aleși de cetățeni pentru a asigura buna desfășurare a contractului, și nu pentru a-l rezilia unilateral.

Sau poate că desființarea statului o doresc chiar mulți dintre cetățenii României, regresând tot mai vizibil spre orizontul de familie sau de clan în plin mileniu trei, atunci când alte popoare întreprind vaste proiecte naționale, ba chiar (ca în cazul Uniunii Europene) își dau mâna în proiecte internațiuni menite să asigure viitorul a zeci de generații ce vor veni după ele.

În fond, în ciuda întregii propagande și a retoricii din ultimul secol, visul României Mari, al României moderne nu pare să fie împărtășit la nivelul maselor, unde de altfel nici nu pare să fie prea bine cunoscut. *România Mare a rezistat 21 ani. România modernă nu a existat niciodată plenar. Ea este mai degrabă iluzia creată de eforturile și sacrificiile unei elite care a însumat, în funcție de moment, 10-20% din populație, dar niciodată mai mult.* Niciun popor din lume nu poate fi compus numai din genii, din elite, din ființe cultivate, întru totul și conștient devotate națiunii căreia îi dau viață și îi asigură un loc în istorie. Contează însă enorm procentul acestor oameni în populația din care fac parte la un moment dat – dacă el este majoritar, ca în cazul popoarelor scandinave, rezultatul este vizibil de-a lungul secolelor. Dacă el reprezintă doar o minoră excepție de la regula majorității, oricâte sacrificii ar face acești vizionari, oricâtă energie creativă ar avea, oricât ar contribui la istoria și cultura țării în care s-au născut și la progresul omenirii, națiunea poate fi condamnată la eșec.

„S-a vorbit mult despre reforma statului, a clasei politice. Uneori se creează impresia că se urmărește doar o redistribuire a puterii și dobândirea de avantaje pentru cei care o dețin. Acum, mai mult ca oricând, avem nevoie de un dialog real, de reconciliere națională. Dar aceasta înseamnă respect și voință sinceră de a se ajunge la un consens rezonabil. Solidaritatea nu se clădește la ordin, ci din convingerea că soluțiile propuse sunt bune pentru țară și pentru oamenii ei.” (la Academia Română, 25 mai 2010)

România se găsește astăzi într-un moment de cumpănă, comparabil cu momentele 1918 și 1940, când i-au fost puse în pericol chiar existența statală și locul pe scena lumii. *În urma acestui examen, poporul român va trebui să decidă dacă evoluează în sfârșit, ridicându-se la rangul meritat de națiune, sau involuează, transformându-se definitiv într-o populație.* Împotriva semnelor rele care se înmulțesc, România anilor ce vin are capacitatea de a forța succesul, iar nu eșecul unei națiuni.

Comorile Argeșului și miracolul „prin noi înșine”

Simion ZANFIR

SOS Transfăgărășan! Apel la memorie și acțiune colectivă

Deși istoria recentă plasează Argeșul sub steaua norocoasă a succesului economic, nu puțini sunt cei care știu că Argeșul întruchipează, înainte de toate, mitul sacrificiului pentru creația durabilă, indiferent de ce natură. Mănăstirea Argeșului, dar și poveștile care stau în spatele unor construcții aproape supraumane – Barajul și Hidrocentrala de la Vidraru și, mai ales, Transfăgărășanul – sunt tot atâtea manifestări neverosimile ale sacrificiului uman pus în slujba eternității, care merită toată prețuirea noastră.

Din perspectiva potențialului de dezvoltare, Transfăgărășanul „mustește” astăzi de oportunități, în ciuda stângăciilor cu care s-a realizat integrarea acestuia în circuitul turistic național. A fost nevoie ca vedetele Top Gear și actorul Nicolas Cage să-l numească „cel mai spectaculos drum din lume” ca privirea noastră să se întoarcă – pentru un moment cel puțin – către drumul care leagă regiunile istorice ale Transilvaniei și Valahiei, prin cele mai înalte zone ale Carpaților Meridionali. Săpat în stâncă, prin eforturi greu de descris și chiar de imaginat, Transfăgărășanul oferă plăcerea pură de a contempla minunile naturii și de a respira aerul libertății sub cerul nemărginit. Un adevărat arsenal de război – cu tone de dinamită și mii de scuturi umane – a fost activat pentru a disloca roca și a-i crea turistului confortul și siguranța călătoriei.

Din păcate, însă, Transfăgărășanul stă astăzi prizonier timp de opt–nouă luni pe an pentru că lipsesc investiții minime pentru infrastructură rutieră și pentru consolidarea copertinelor care să protejeze de riscul avalanșelor. Mai mulți factori de decizie – miniștri, ambasadori, oficiali naționali și internaționali – au bătut de-a lungul timpului „Bulevardul Carpaților” și și-au exprimat public admirația pentru acest adevărat miracol uman. Recent chiar, Ministrul Finanțelor, Eugen Teodorovici, prezent în Argeș pentru reuniunea mixtă a Comisiilor pentru Transport și Infrastructură, precum și pentru Afaceri Europene din Parlamentul României, și-a arătat susținerea categorică – inclusiv sub raport financiar – pentru Transfăgărășan, despre care crede că „se poate dezvolta și poate deveni un reper pentru turismul României”.

Până atunci însă, e oportun a aminti faptul că tot pe Argeș în jos, la umbra mitului sacrificiului, s-a născut o altă creație măreață – doctrina *prin noi înșine* – care a condus la făurirea României moderne. În așteptarea unor forțe externe care să ne ajute să scoatem la lumină comorile Argeșului, putem, în spiritul lui *prin noi înșine,* să cinstim „drumul spre nori”, să valorizăm identitatea locală și să facem din Transfăgărășan un reper de forță pe harta turistică și culturală a Europei.

Dovada că se poate există deja

Sesizând oportunitatea valorificării potențialului turistic inimaginabil al Văii Argeșului, Grupul Industrial Componente din Pitești (GIC) – condus de Gheorghe Badea – un fiu de onoare al Argeșului și Muscelului – a investit în turismul din zonă nu doar sume cu multe zerouri, ci și energie și pasiune pentru lucrul bine făcut. Astăzi, GIC este probabil cel mai important investitor în turism pe axa Pitești (Hotelul Star Bascov) – Curtea de Argeș (Hotelul Posada) – Vidraru (Hotelul Posada Vidraru) – Bâlea Lac (Complexul Turistic Capra). În încercarea de a integra Transfăgărășanul în circuitul turistic, managerii GIC au modernizat sau construit din temelii obiective impresionante prin poziționare și calitate a serviciilor oferite: toate unitățile hoteliere menționate anterior dispun de spații de cazare de 3 sau 4 stele, restaurant bazat pe bucătărie tradițională și internațională, spații de conferințe și evenimente corporate, precum și de posibilități de agrement dintre cele mai diverse, fie că vorbim de plimbările cu vaporașe proprii pe Lacul Vidraru sau de Parcul de Aventură de la Cabana Capra. Legătura dintre toate aceste entități este realizată de agențiile de turism proprii ale GIC – Donaris și Posada din Curtea de Argeș.

Din fericire, exemplul GIC nu este singular, în zonă existând și alte investiții importante, precum și o ambițioasă încercare de construire a stațiunii turistice Molivișu. Dacă județul a fost oarecum ocolit până acum de programele naționale de investiții, Molivișu pare o oportunitate unică de a demonstra că acțiunea locală se poate ridica deasupra altor interese. Din perspectivă economico-socială, crearea unei zone turistice de forță va atrage investiții, va crea locuri de muncă și va pune în mișcare economia locală prin fluxurile de turiști care vor veni aici. Mai departe, se va oferi o șansă de dezvoltare micilor antreprenori locali, iar Transfăgărășanul și întreaga zonă a Văii Argeșului vor fi, la rândul lor, integrate în acest circuit, cu efecte care se vor întoarce în comunitate.

Un efort minim pentru România, un efect maxim pentru români

Scoaterea Transfăgărășanului din starea de inerție stă în capacitatea noastră de mobilizare. Să ne amintim că tot printr-o mobilizare exemplară a fost realizat Transfăgărășanul – lucrările au început în anul 1969, simultan de la ambele capete, și au fost finalizate într-un timp record, în anul 1974. Atunci a fost vorba de sfărâmarea muntelui, acum doar de câteva retușuri... Pentru a oferi siguranță în condiții meteorologice dure, Transfăgărășanul trebuie să comporte o serie de lucrări de protecție a versanților împotriva căderilor de pietre și de construire a unor polate care să securizeze drumul în situația avalanșelor. Dacă încercăm o comparație de tipul „cum fac alții acest lucru”, vom vedea că zonele muntoase din țări precum Franța, Elveția sau Austria sunt prevăzute cu sute de tuneluri și kilometri întregi de copertine, pe când Transfăgărășanul se dezvăluie liber, în toată splendoarea lui, tuturor încercărilor naturii. Este adevărat că zona se bucură de prezența celui mai lung tunel din România, de 884 m (tunelul de la cota 2.040, care străbate muntele Paltin) și de alte patru tuneluri care mai acoperă circa 300 m de drum, dar nivelul de protecție nu garantează nici pe departe siguranța călătoriei. Pe lângă construirea unor astfel de apărătoare, s-ar mai putea face câte ceva și pentru repararea podurilor, decolmatarea și desfundarea șanțurilor și a rigolelor, refacerea instalației de iluminat din tunelul de la cota 2.040, unele mici reparații la partea carosabilă ș.a., dar să lăsăm să vină întâi degetul, să nu cerem toată mâna dintr-odată…

Toate intervențiile descrise anterior ar putea elibera Transfăgărășanul din prizonieratul la care este supus timp de opt–nouă luni pe an și l-ar putea reda circuitului turistic. Cu un scurt exercițiu de imaginație, putem apoi să construim o ofertă ah-hoc pentru Valea Argeșului, care să sune cam așa:

Destinația: Țara Argeșului

Punct de pornire: Curtea de Argeș, una dintre primele reședințe domnești ale Țării Românești, kilometrul zero pentru formarea poporului român, a limbii române și a primei monede feudale românești. *Calea de acces:* Transfăgărășanul, „drumul spre nori”. *Atracții* (selectiv): Biserica Domnească din Curtea de Argeș, cea mai veche ctitorie voievodală din Țara Românească (sec. XIV), înscrisă în Lista Indicativă UNESCO; Mănăstirea Curtea de Argeș, necropolă pentru familia regală a României și templu pentru mitul sacrificiului întruchipat de Legenda Meșterului Manole; Cetatea Poienari („Cetatea lui Vlad Țepeș”), monument de arhitectură de interes național; Rezervația forestieră Pădurea Arefu; Valea lui Stan, cel mai spectaculos canion din zonă; Lacul Vidraru, cel mai adânc lac de acumulare din țară (165 m), plimbare cu vaporașul de la Hotelul Posada Vidraru către cabana Cumpăna, la adăpostul munților; Barajul Vidraru, construcție situată, prin înălțime, între primele 10 baraje în arc din Europa; Peșterile de la Piscul Negru, monumente ale naturii cu dimensiuni cuprinse între 165 și 350 m; Cascada Capra, cu o cădere de 40 m și cea mai pură apă din Carpați; Parcul de Aventură de la complexul Capra, *Rope Course*, 16 ateliere de pod suspendat pentru amatorii de senzații tari; Lacul glaciar Bâlea, situat la o altitudine de peste 2.000 m; Hotelul de Gheață de la Bâlea, unic în Europa de Est… *Punct final:* descinderi libere pe cele mai înalte două vârfuri din masivul Făgăras și, în același timp, din țară.

A duce în lume această ofertă stă doar în voința noastră și în spiritul lui „prin noi înșine”! Iar îndrăzneala de a ne dori ce e mai bun pentru Argeș nu trebuie să se oprească aici, pentru că acolo unde există atuuri, există și legitimitate.

Schi pe Transfăgărășan

În acest moment, trebuie să spunem că zona Transfăgărășan este unică în România prin durata prelungită a sezonului de iarnă: zăpada domnește pe crestele munților Făgăraș și în zonele limitrofe peste cinci luni pe an, spre deosebire de alte destinații montane din România, care se întreabă la propriu „Unde sunt zăpezile de altădată?” Construirea unor stațiuni de schi în zona Transfăgărășan este provocarea pentru care se caută soluții de peste 40 de ani! Este notoriu faptul că planurile inițiale pentru construcția Transfăgărășanului includeau și realizarea unei stațiuni de schi cu peste 100 km de pârtii de schi, pârtii de bob, patinoare și hoteluri. S-a renunțat atunci la proiect, pentru că banii au fost direcționați către alte obiective din planul cincinal. La renunțări succesive am tot asistat și în ultimii ani, de cele mai multe ori în favoarea unor proiecte similare în zone în care zăpada se așterne doar ocazional și în care turiștii se calcă în picioare în cele câteva zile schiabile din an. Proiectul Molivișu, care prevede construirea unor pârtii de schi pe versantul nordic al masivului Ghițu, și-a găsit repede opozanți, chiar înainte de a prinde contur cu adevărat. Cu experiența mitului sacrificiului în spate, argeșenii au datoria morală de a reclădi zi de zi ceea ce pare să se dărâme noaptea și de a lupta cu toate forțele pentru proiectul Schi pe Transfăgărășan, prin care Argeșul să aducă o alternativă turistică viablă la Valea Prahovei.

Cu privirea spre viitor, tot ce ne rămâne este să așteptăm cu răbdare susținerea financiară promisă pentru zona Văii Argeșului și să îndrăznim să sperăm că miracolul „prin noi înșine” va funcționa încă o dată, la noi acasă.

Patrimoniu argeșean

Ansamblul feudal al Goleștilor
Restaurarea construcțiilor anexe

Filofteia PALLY

Cred necesar să arăt că o greutate pe care am întâmpinat-o chiar de la început, în lucrările de la Golești, a fost aceea a găsirii lucrătorilor calificați, în comună sau în împrejurimile ei. Un zidar bun, un dulgher bun și un sobar bun erau tot ce se putea găsi acolo; salahori erau destui, dar și corectitudinea lor era discutabilă, trebuind astfel să am o atenție sporită pentru a evita orice risipă. Deoarece aducerea lucrătorilor din alte localități îmi crea unele dificultăți mari, am fost nevoit să mă mărginesc la mâna de lucru „golesteană" în cea mai mare măsură. Numai pentru lucrările de tâmplărie, fierărie, învelitori am recurs la mâna de lucru din Pitești și Domnești (Argeș). Un concurs prețios l-am avut din partea meșterului zidar și pietrar Giovanni Colman din Golești, meșter pe atât de priceput, pe cât era de cinstit.

Ing. Corneliu Săndulescu –1969

În perioada 9 iunie 1942 – 14 iulie 1944, la Curtea Goleștilor s-au desfășurat lucrări de restaurare sub coordonarea Comisiei Monumentelor Istorice, arhitectul Horia Teodoru fiind reprezentantul acesteia. Diriginte de șantier a fost, pe întreaga perioadă, zi de zi, inginerul Corneliu Săndulescu din București, cel căruia îi datorăm, în mare măsură, informațiile inedite, consemnate într-un *Memoriu* aflat în colecțiile muzeului.

În paralel cu aceste lucrări, în vara anului 1942, s-au demarat săpături arheologice sub conducerea lui Dinu Rosetti, în jurul conacului (unde s-au evidențiat temeliile vechi în legătură cu cele existente), precum și în jurul fântânilor de la intrare, unde s-au găsit urme ale conductei de alimentare cu apă (pe o mică porțiune, în spatele fântânii din dreapta). Săpăturile s-au oprit aici, urmând să se cerceteze, într-o altă etapă, sursa și traseul conductei de alimentare.

În 1942, din fosta Școală și fosta Casă a Săracilor (construite la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în jurul anului 1790) rămăseseră întregi doar zidurile dinspre șoseaua comunală; în rest, ierburi înalte, umezeală, ruină. Din șarpante și învelitori se mai păstrau doar vagi urme care să permită reconstituirea lor. Școala Slobodă Obștească, prima școală superioară din mediul rural din Țara Românească, fusese deschisă aici prin grija deosebită a fiului cel mic al Banului Radu Golescu, Dinicu. În *Însemnare a călătoriei mele…,* Dinicu Golescu vorbește despre nevoia de „învățătură" spre „folosul lumii și podoaba patriei", căci progresul unui neam, adică „prefacerea lui spre bine", nu e posibilă „făr'de întâia câștigare a luminei, care își ia începere de la învățătură". Din lectura *Înștiințării* la deschiderea școlii, aflăm că aici puteau studia ,,...fiii nobleții, ai norodului și măcar și robi pământeni și streini... având toate și învățătură fără nicio plată".

Nimic nu mai amintea de gloria de altădată, când cărturarul Aaron Florian fusese profesor și director, nici de prezența lui Ion Eliade Rădulescu învățându-l „metodul lancasterian" de predare. (M. Popescu, C. Iliescu, *Goleștii,* Ed. Meridiane, București, 1966, p. 36.)

La fel de ruinate erau și celelalte clădiri din incintă: camerele servitorilor și arhondaricul (camerele de oaspeți). Doar fântâna părăsită, aflată în partea de nord a conacului, a avut nevoie numai de refacerea acoperișului, ea fiind intens folosită în perioada restaurării.

Atât Școala, cât și Casa Săracilor au fost alăturate zidului înalt de apărare, care fusese tăiat în formă de fronton, cu fațada spre șoseaua comunală. La restaurare, s-a păstrat această plasare a fațadelor, în ele găsindu-se metereze pentru arme.

Planul Casei Săracilor era perfect vizibil: trei încăperi spre șosea și trei încăperi cu un cerdac spre curte – toate complet ruinate. Un releveu al clădirii, executat în 1920, ilustrează separarea a două dintre cele șase camere prin două goluri de egală deschidere, între ele existând un pilastru.

Cercetările au condus la găsirea unui al treilea gol, care fusese înfundat pentru construirea unei sobe. S-a redat aspectul inițial al interiorului, prin restaurarea celor trei goluri cu arce pe linia celor de la ferestre. Zidăria a fost integral refăcută, atât cu material nou, cât și cu material vechi, refolosibil. Elementele de tâmplărie, uși și ferestre, s-au reconstituit după modelele găsite în pereți: o fereastră cu toc înzidit, cu dimensiunile 0,72/0,92 m, în stare foarte bună, împărțită în patru ochiuri cu cercevele separate, care se închideau simultan printr-un dispozitiv aflat în centrul ferestrei. Fereastra a fost lăsată pe locul ei, celelalte fiind reconstituite după acest model. Fiecare încăpere are o ușă spre cerdac (sală), înălțimea de 2,55 m fiind aceeași pentru toate încăperile.

„Șarpanta s-a refăcut cu trei fante, așa cum cerea planul clădirii, așezându-se căpriori exact pe o veche urmă a lor, vizibilă pe fronton. Învelitoarea s-a refăcut tot cu șiță, deoarece, tot pe o fotografie de la 1896, acest lucru se vedea clar. Cerdacul dinspre curte s-a reconstruit pe înălțimea găsită, cu pardoseală de cărămidă veche așezată, așa cum se vedea dintr-un rest al fostei pardoseli. Din șase stâlpi ai cerdacului nu se păstrase niciunul; forma lor neputându-se stabili, s-a copiat după aceea a unui stâlp vechi de stejar, găsit intact în clădirea principală (la scara podului), iar refacerea celorlalți s-a făcut după acesta la ambele clădiri din față." (Corneliu Săndulescu, *Memoriu asupra lucrărilor de restaurare privind Curtea Goleștilor,* București, 1969)

În Testamentul din 2 februarie 1815, pentru întreținerea Casei Săracilor, banul Radu Golescu lăsase: „...un pod ce m-am apucat să-l fac peste Argeș stătător, îl fac pentru oarecare ajutor la săracii ce vor șădea în cele șase odăi, adică odăile ce le-am făcut lângă poartă, la Golești. Ci fii-meu, Constandin, să poarte grija, atât pentru pod, când se va strica să-l dreagă, cât și din iratul podului să hrănească pe acei săraci. Și de nu voi isprăvi eu podul, până când mă voi afla într-această viață, las cu sufletul meu și hotărăsc să se cheltuiască din banii ce am pe la datornici și să-l isprăvească. Cum și trei roate de moară în apa Argeșului, la Leurdeni, ce le-am avut de la răposatu Stolnicul Sandu, iarăși pentru acești săraci să fie. Asijderea, și via de la Negovani o las să fie tot pentru acei săraci. Las și cinci sălașe de țigani, tot pentru via de la Negovani. Aceste cinci sălașe întâi să iasă din toți țiganii, apoi ceilalți să se împartă de clironomi (moștenitori – n.n.). Să se aleagă care țigani or fi mai cu putere și aceste sălașe, atât ei cum și oricâți se vor naște din ei, să fie toți pentru săraci în veci, pentru sufletul meu. În care și pe fii-meu Iordache cu fii-meu Constandin ca să urmeze întocmai după cum arăt într'această diată. Din banii ce-i am cu zapise, de va prisosi cevași dintr'aceste trei iraturi, adică de la pod, de la vie și de la trei roate de moară, de care și mai sus am pomenit că le las pentru săracii de la acele șase odăi, să mai ție și două paturi de bolnavi, în cele două odăi de lângă biserică ca să fie napristan bolnavii de acolo. Iar de nu se va putea ține două paturi, să se ție măcar unul și fiindcă la Pitești este doftor, peste toată vremea să se tocmească cu anul, atât pentru doftorii, cât și pentru osteneala lui. Și de nu va putea ține două paturi de bolnavi, iar unul să ție, după cum și mai sus tot întracest chip am însemnat. Așa te poftesc fătul meu, Constandine, de va prisosi să urmezi a se face și această pomenire."

Restaurarea Școlii Slobode Obștești a lui Dinicu Golescu s-a făcut pornindu-se de la aceeași stare de ruină ca la Casa Săracilor, refăcându-se, în totalitate, zidurile dinspre curte și executându-se reparații la zidul cu fronton dinspre șoseaua comunală. Cu o excepție de câțiva metri, temeliile zidurilor dinspre curte, pe cele trei laturi ale ambelor clădiri, au fost găsite într-o stare bună. „Distribuția încăperilor acestei clădiri era aceeași ca a încăperilor din Casa Săracilor, dar s-a reconstruit… vechea sală de clasă desființându-se un perete interior la încăperile dinspre șosea. Înălțimea încăperilor s-a dedus în același mod ca la Casa Săracilor iar învelitoarea de șiță s-a refăcut pe baza acelorași elemente". (C. Săndulescu, *op. cit.*) Cerdacul Școlii are șapte stâlpi (la Casa Săracilor are doar șase), conform informațiilor provenite din releveul de la 1920, iar pardoseala a fost refăcută din cărămidă zidită de-a latul. Cele două clădiri, Școala și Bolnița (sau Casa Săracilor), sunt asemănătoare ca dimensiuni, plan, stil arhitectural, singura deosebire constând în existența ornamentului pe fațada Casei Săracilor (lucrat în „fresco").

Celelalte două clădiri anexe, arhondaricul și camerele servitorilor, au fost restaurate pe baza urmelor de la temelii, folosindu-se atât material vechi, cât și material nou. Acestea fuseseră construite în perioada 1784 – 1807, pe laturile de S-V și N-V. La restaurare, temeliile zidurilor interioare au arătat distribuția fostelor încăperi ale clădirii, plan care a fost respectat până la ultimul detaliu, fapt care explică diferența de nivel între ferestrele arhondaricului, golurile ferestrelor fiind păstrate cu fidelitate la înălțimile respective. Și aceste construcții au fost acoperite cu șiță bătută la cinci rânduri, asemenea acoperișului conacului.

În articolul referitor la restaurarea conacului din perioada 1942–1944, făceam referire la caracteristicile acoperișului original din șiță, îmbinată în „lambă și uluc", bătută la cinci rânduri, în cuie de fabricație industrială. De asemenea, semnalam găsirea, în podul conacului, a unui fragment de acoperiș, vechi de circa o sută de ani, din șiță „ochetată" de brad, îmbinată în „lambă și uluc" și bătută la șase rânduri, în cuie țigănești.

Lucrările de restaurare, costisitoare pentru acea perioadă, s-au realizat, în privința tuturor acoperișurilor, cu șiță simplă, confecționată la Golești, de către o echipă de șitari din Domnești. Șița nu a mai fost ochetată și nici îmbinată în „lambă și uluc", iar cuiele folosite au fost de fabricație industrială. Dirigintele de șantier, Corneliu Săndulescu, nu face precizarea privind numărul de rânduri folosit, ci doar aprecierea că lucrarea a fost executată cu măiestrie și „fără cusur". Singurul adaos al învelitorilor tuturor construcțiilor a constat în montarea de jgheaburi, burlane și vazoane din tablă de zinc, iar pentru asigurarea unei îndelungate protecții a șiței s-a procedat la vopsirea ei cu *carbolineum* (gudron greu – ulei de antracen – folosit la impregnarea lemnului și ca fungicid) subțiat cu petrol.

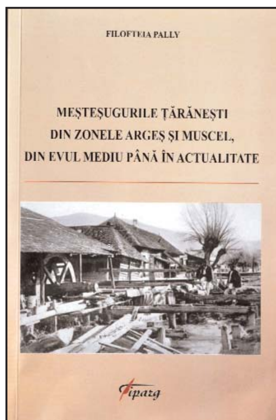
Meșteșugurile Argeșului și Muscelului

Ioan GODEA

În ultimele cinci decenii, cercetările istorico-etnologice din regiunea geografică a Argeșului s-au îndreptat mai ales spre aspectele legate de arhitectura tradițională, laică și religioasă. Realizarea, la Golești, a Muzeului Național al Pomiculturii și Viticulturii din România a fost posibilă tocmai grație acelor cercetări începute în Argeș și continuate în multe alte zone etnografice ale țării.

Cu siguranță, acest muzeu este unul dintre cele mai mari muzee de profil din Europa. Colecțiile sale sunt argumente istorice care se constituie într-un mare tezaur. Dacă cercetările începute în anii '65 nu ar fi dus la înființarea acestui muzeu în aer liber, este sigur că miile de artefacte care-l compun ar fi dispărut fără urmă. Existând muzeul, există documentele palpabile ale unei istorii milenare.

Muzeul de la Golești este astăzi condus de dr. Filofteia Pally care continuă, la altă scară a timpului, cercetările tematice și cele de tezaurizare patrimonială. Domnia sa a finalizat transferul și includerea în circuitul muzeal a câtorva unități de arhitectură absolut remarcabile. Dintre ele, amintim: gospodăria de pomicultor din Almaș, Arad (Țara Zarandului), casa de viticultor din Văleni, Prahova, primăria rurală din Hârsești, Argeș, moara de apă din Mustești, Arad, atelierele de olărit și fierărie, troițele de răspântie din Cuca și Ciomăgești, Argeș, gospodăria de dogar din Rădești, Muscel, precum și remontarea și includerea în circuitul muzeal a gospodăriilor de pomicultor din Rădășeni, Suceava, și Lunca Ilvei, Bistrița-Năsăud.

Firesc, Filofteia Pally a fost investită cu această activitate managerială în baza unor calități științifice remarcabile. Ani de zile a studiat în arhive și biblioteci, a făcut călătorii de documentare începând din Moldova și continuând cu Oltenia și Transilvania. Așa se face că, în paginile recentei cărți, *Meșteșugurile țărănești din zonele Argeș și Muscel, din Evul Mediu până în actualitate* (Editura Tiparg, 2014), domnia sa ne prezintă un subiect de maxim interes pentru cunoașterea evantaiului ocupațional al românilor argeșeni de-a lungul istoriei.

Ocupațiile principale și cele secundare se împleteau în habitatul rural de odinioară cu *măistoriile* (numite, uneori, impropriu, meșteșuguri), cu tainele și obiceiurile, făcând un corp comun pe care-l numim foarte simplu sat.

Cele peste 350 de pagini ale volumului fac dovada unui efort intelectual și fizic demn de toată lauda. Avem în față o veritabilă monografie istorico-etnografică imposibil de realizat fără ani mulți de travaliu, fără experiență în munca de cercetare arheologică, arhivistică și bibliografică și nici fără acumulări succesive în domeniul muzeologiei teoretice și practice.

Structura lucrării cuprinde, în esență, două mari părți:

a) Istoria meseriilor și *măiestriilor* de sat, începând din zorile istoriei și continuând, pas cu pas (secol după secol), diversificarea și specializarea individuală pe un anume domeniu material (olărie, prelucrarea metalelor, prelucrarea fibrelor și altor materiale textile etc.), până în pragul epocii moderne.

b) Apogeul dezvoltării, diversificării și cuprinderii spațiale a zeci și zeci de meșteșuguri în condițiile noi ale exploziei vaselor comunicante pe care le numim drumuri, relația marfă–piață–consumator. Este calea de la producția pentru sine, pentru familie, la producția pentru alții (săteni, sate vecine, târguri, orașe, zone mai mult sau mai puțin îndepărtate, ba și saltul înspre ceea ce numim *exportul de bunuri etno-culturale, artizanale*).

Cercetătoarea Filofteia Pally a urmat îndeaproape exemplele marilor monografii zonale apărute anterior și care oglindeau realități de mare tradiție: Bucovina, Maramureș, Valea Jiului, Mărginimea Sibiului, Dobrogea, Podișul Moldovei etc. Multe dintre acele monografii erau semnate de mai mulți autori.

Monografia argeșeană de față este rodul efortului îndelung al unui singur autor, ceea ce nu a fost deloc ușor. Să parcurgi realități economico-sociale de la stadii individuale extrem de vechi, până la cele de obște și mai departe, până la specializările unei comunități rurale pe unul sau mai multe meșteșuguri, nu este la îndemâna oricui.

Autoarea ține să precizeze, încă din primele pagini, că oamenii Argeșului au trăit într-un fel special, într-o anume „republică", într-o lume a lor (motivele și argumentele sunt multiple), dar nu au rămas închiși în „tarcuri" refractare la comunicarea cu alții și, în primul rând, cu cei din jur: dâmbovițenii, prahovenii, brașovenii, mărginenii, brănenii etc.

Ar fi, apoi, mult de spus despre aspectele

concrete, cărora autoarea încearcă să le înțeleagă rosturile și valențele multiple: produs individual, obiect artistic, vectorii bizantini, obiectul și negoțul, satul în raport cu orașul, târgul ca o lume de apogeu în circulația mărfurilor, breslele și rolul ocupat de ele în dezvoltarea și diversificarea tramei stradale, a habitatului vechi și nou, reflectarea diversității ocupaționale în mărturiile călătorilor români sau străini, catagrafiile și alte înscrisuri de mărturie istorică pentru țăranii meșteri, meșterii țărani, negustorii ori colportorii de mărfuri, de la oalele de pământ și var, spre butiile și carele de vin, de mătăsuri și ceară de pământ.

Etnologic, lucrarea este și un veritabil dicționar de termeni, de la toponimie până la meșteșuguri, obiceiuri, datini, tradiții.

Bibliografia generală și specială, fondurile arhivistice utilizate, mare parte inedite, anexele documentare de mare importanță prezentate in extenso, planșele alb-negru și color se alătură demersului științific în ansamblu.

Nu putem avea decât cuvinte de apreciere pentru grija și acribia depusă în conceperea aparatului critic fără cusur. Este absolut firesc ca obștea științifică, nu numai din Argeș, ci și din întreaga țară, să primească o carte de referință pentru acel ținut fără seamăn de frumos. Ne-am obișnuit să auzim că lingviștii acordă Argeșului rolul de leagăn al graiului românesc; că etnografii nu contenesc cu laudele despre costumele de Muscel, care parcă au coborât cu doamne și domnițe cu tot din frescele bisericilor; că teologii zic că la Curtea de Argeș este modelul pământean al Raiului; că la Ștefănești s-au ascuns, în beciuri, licorile domnești invidiate de pivnicerii lui Ștefan cel Mare de la Cotnari.

Toate acestea și încă multe altele care se cer descoperite prin lectură fac ca lucrarea să fie o mare și frumoasă carte de înțelepciune pe care o așteptam de mult.

Tâmplăria ușilor și ferestrelor, atât de la clădirea principală, cât și de la celelalte clădiri din Curtea Goleștilor, a fost executată în atelierul lui Bucșenescu Ion din Pitești, după modelele înzidite, descoperite la fiecare construcție în parte.

Trebuie precizat că lucrările de restaurare s-au executat cu meșteri locali: zidari, dulgheri, sobari, pietrari, dintre aceștia fiind menționat, cu deosebit respect, numele meșterului zidar și pietrar Giovanni Colman. Din cercetarea de teren, am aflat câteva informații despre acest prestigios meșter: născut în Italia (zona Neapole), a locuit în București, unde a cunoscut-o pe Ana Teodora din Viișoara–Ștefănești, făcându-și casă aici, în 1939. Meșter constructor foarte bun, Colman a restaurat foișorul lui Tudor Vladimirescu de la Curtea Goleștilor, a ridicat bazinul de apă din Gara Golești, multe case pe șoseaua Pitești – București.

Alături de Giovanni Colman, un apreciat meșter zidar a fost Frusina Nicolae, poreclit Frițigornea, care, născut în Golești, în jurul anului 1905, a lucrat ca zidar în București, executând lucrări la fațadele caselor vechi, boierești, de pe Calea Victoriei. Neîntrecut constructor de case, dar și sobar specializat, meșterul Frițigornea a realizat, după desenele arhitectului Horia Teodoru, toate sobele din camerele conacului de la Golești; de asemenea, a lucrat la repararea turnurilor, a băii turcești, fațadei conacului și foișorului – lucrări de o valoare remarcabilă. S-a stins din viață la cincizeci de ani, fără a lăsa moștenire tainele meseriei, singura lui fiică, Gherghina, căsătorindu-se cu un grec și plecând în Grecia.

De asemenea, s-a apelat la șitarii din Domnești, considerați de către inginerul Săndulescu drept autori ai unei lucrări de șițuire impecabile.

Baia turcească, o construcție robustă, acoperită cu o cupolă de zidărie, a necesitat cele mai mici intervenții, prin contrast cu foișorul de la intrare, din care se mai păstra doar o construcție de zidărie, cu temelie din cărămidă, acoperită cu un strat gros de pământ. Foișorul, care ar fi trebuit să se afle deasupra, nu mai exista, reconstituirea lui făcându-se după proiectul arhitectului Horia Teodoru, care a proiectat, de asemenea, și girueta din vârful foișorului – cal și călăreț, strămoș glorios al Goleștilor, ținând în mână un buzdugan. Schița de mână, făcută de arhitect, a fost mărită și completată de soția inginerului Săndulescu și, ulterior, executată la atelierul lui I. Marotineanu din Pitești.

În foișor, Tudor Vladimirescu a trăit ultimele sale zile de libertate, 18 – 21 mai 1821. În memoria lui Tudor, doctorul Burileanu de la Găești a donat ușa masivă, confecționată din stejar dintr-o singură bucată, care provenea din cula de la via lui Tudor, din Cerneți-Gorj, piesă originală expusă și astăzi la etajul foișorului.

Despre fântânile aflate de o parte și de cealaltă a intrării în Curtea Goleștilor se consemnează că acestea, asemenea foișorului, nu mai existau. Temeliile lor au fost, însă, dezvelite odată cu temeliile foișorului și, în baza indicațiilor arhitectului H. Teodoru, fântânile au fost rezidite, fără a putea fi repuse în funcțiune în lipsa informațiilor privitoare la alimentarea cu apă.

Capetele de lei originale nu au fost găsite, cele actuale fiind executate într-un atelier de sculptură din București, după un model similar cu al fântânii din curtea Spitalului Pantelimon. Aceleași precizări sunt valabile și în privința blocului de piatră naturală din fața fântânii din stânga; acesta a fost dăruit și adus la Golești de către un proprietar de pământuri din afara județului. „Blocul are o adâncitură pe una din fețele lui; poartă o inscripție veche din limba turcă, fără nicio legătură cu așezământul din Golești." (C. Săndulescu, *op. cit.*)

În schimb, inscripția originală, cioplită în piatră, se află acum înzidită pe fântâna din stânga intrării, fiind găsită, în 1942, aruncată într-un colț al curții. Placa de piatră, cu textul tradus, a fost cioplită și finisată într-un atelier din București.

Seniori ai culturii

George G. Potra, sub semnul „idealului creator”

Marian NENCESCU

Istoricul, diplomatul și gazetarul George G. Potra s-a născut la București, la 9 februarie 1940, într-o familie de intelectuali, cu ascendențe ardelene. Tatăl său, istoricul George Potra (1907-1990), era originar din satul Săcuieu, județul Cluj, dar a copilărit în București, în cartierul Obor, de unde fura, pentru a supraviețui, pe timpul Primului Război Mondial, marmeladă din depozitele germane din zonă. Mai târziu, se va căsători cu Ana Rauca, fiica unui antreprenor bucureștean, iar din dota căpătată la nuntă își va deschide propriul anticariat („unul mare, ca la Paris”, își amintește fiul), care va falimenta din cauza războiului. Tot datorită pasiunii pentru cartea veche și istoria locală va supraviețui și după război, în anii ’50, când, din lipsă de alte venituri, își va antrena și fiul în vânzarea de obiecte vechi – în special cărți, monede, ilustrații și tablouri – la talcioc ori în târgurile ocazionale de la capătul Șoselei Fundeni și de pe podul Colentina. „Era o zi mare când ne întorceam acasă cu 5 lei”, va povesti fiul cu nostalgie și cu neobosită evlavie față de memoria tatălui, de două ori premiat al Academiei Române, decedat în 1990, nu înainte de a-și vedea tipărită opera de o viață: *Din Bucureștii de ieri* (2 volume), după ce, anterior, mai publicase *Din istoricul hanurilor bucureștene* (1943) și *Din Bucureștii de altădată* (1941, 1942 și 1981).

În context, vom consemna și regretul lui George G. Potra că în București există peste 5.000 de străzi, unele cu nume cu adevărat bizare, dar niciuna care să amintească de unul dintre cei mai harnici istorici ai săi, autorul unei lucrări de aproape 900 de pagini de istorie recentă.

După pilda părintească, viitorul biograf și editor al lui Nicolae Titulescu se va înscrie la Facultatea de istorie, începută în 1956, dar absolvită abia în 1962, după un episod „dureros”, din 1959, când este exmatriculat „din toate facultățile din România”, se pare dintr-un motiv lipsit de însemnătate, anume că ar fi reprodus o anecdotă, de altfel destul de nevinovată, care figurează, cu variantele de rigoare, cam în toate antologiile de umor evreiesc, unele editate chiar și de Comunitatea ebraică. Norocul său a fost că i-a sărit în ajutor un profesor de la Universitate, istoric, evreu de origine, Maurițiu Candel, „singurul om de suflet pe care l-am întâlnit printre atâția români autentici”.

După 1964, la intervenția lui Mircea Malița, se angajează la Ministerul de Externe, inițial ca referent la Oficiul de Studii și Documentare (1964-1967), apoi ca director adjunct la secretariatul Comisiei Naționale Române pentru UNESCO (1967-1969). Din această perioadă datează și începutul interesului, care se va dezvolta mai târziu ca o pasiune, pentru studiul vieții și operei lui Nicolae Titulescu. Însărcinat, în 1964, să elaboreze un volum de documente diplomatice dedicate lui Nicolae Titulescu, George G. Potra va transforma întâmplarea în destin, ilustrând parcă un îndemn al „marelui Tit” care spunea: *„Idealul creator* (s.n.) este talismanul care transformă realitatea și-ți dă puterea de a birui”.

Anii ’70 îi vor aduce lui George G. Potra și primele confirmări publice. Devenit comentator, apoi șef de secție la *Lumea* (1969-1973), primul săptămânal românesc de politică externă apărut după război, va străbate, împreună cu colectivul revistei – o valoroasă pleiadă de analiști-comentatori – cea mai fertilă perioadă a presei românești postbelice. În această calitate, călătorește mult, devenind practic „primul corespondent de presă român acreditat la NATO” (1971), având astfel prilejul să cunoască *pe viu* diplomația activă, așa cum fusese ea înțeleasă și practicată cândva de Nicolae Titulescu. Între 1979 și 1989 este redactor-șef al Redacției publicațiilor pentru străinătate, perioadă în care publică peste 500 de articole, multe apărute inclusiv în limbi mai puțin familiare publicului local: chineză, hindi, greacă etc.

După 1990 îndeplinește o serie de funcții diplomatice și științifice de prim rang, precum cea de redactor-șef adjunct al cotidianului *Meridian* (1992-1994), director al Editurii Enciclopedice (1994-1997), apoi consilier științific pe lângă Direcția Arhivelor Diplomatice din M.A.E. (2001) și membru al Comisiei Naționale pentru publicarea documentelor diplomatice (2002) și, în fine, consilier personal al prim-ministrului Guvernului României. Din 2002 este director științific al Fundației Europene Titulescu, iar din 2003 director științific al A.D.I.R.I – România.

Credincios actului constitutiv al Fundației Titulescu și statutului ei, începând cu 1991, George G. Potra își dedică aproape integral energia creatoare în scopul editării vastei moșteniri științifice a lui Nicolae Titulescu, cu totul circa 17.000 de pagini manuscris. În acest scop, elaborează proiectul (tematica și sumarul) celor 16 volume de documente politico-diplomatice consacrate lui Titulescu, publicând, între 1994-1996 primele trei volume, respectiv, volumul I *Politica externă a României* (după textul original, inedit, elaborat de Nicolae Titulescu în 1936), apoi volumul II, *România și războaiele balcanice,* și volumul III, *Negocierea și semnarea tratatelor de pace după Primul Război Mondial.* Din aceeași serie, dar nu neapărat din categoria *Opere,* fac parte și culegerile *Pro și contra Titulescu* (Ed. I, București, Ed. Enciclopedică, 2002, 688 p., ed. a II-a, 2006, 3 volume), dar și *Titulescu, după 50 de ani din nou acasă,* sau *Brâncuși – Titulescu. Suflete pereche* (Tg. Jiu. Ed. Măiastra, 2012, ed. bilingvă româno-franceză, 176 p.), *Nicolae Iorga – Nicolae Titulescu. Interferențe,* despre care Eugen Uricaru spunea că reprezintă „o probă de onestitate culturală și de curaj civic”.

Răsplătit cu Premiul Național de Jurnalistică (1980), dar și cu Premiile Ion Ghica, Tache Ionescu și I.C. Filitti, ale Fundației Culturale „Magazin istoric”, sau cu Diploma de excelență a Fundației Europene Titulescu (2006), istoricul George G. Potra a elaborat, coordonat ori tradus, de-a lungul vremii, un număr impresionant de volume cu caracter monografic, dar și din domeniul istoriei politico-diplomatice, al serviciilor secrete ori spionajului.

Zidurile de apărare ale curții erau, în mare parte, distruse, în unele porțiuni, din înălțimea de cinci metri și douăzeci de centimetri rămânând cel mult un metru și jumătate. În aceeași stare de ruină se aflau și turnurile de apărare: din trei, mai existau doar temeliile acoperite cu un strat gros de pământ, cel de-al patrulea, situat în spatele băii turcești (zona nord), păstrând zidăria până la înălțimea de doi metri. „Turnurile au fost refăcute cu cărămidă nouă pe temeliile lor... partea care lipsea din turnul din nord-vest” fiind înlocuită cu o grindă curbă de beton armat. Turnurile au aspect de cilindru circular drept cu cupole hemisferice; ele au dimensiuni diferite, în funcție de zonele de risc, cel mai mare fiind turnul din colțul de est.

Curtea Goleștilor, de forma unui patrulater ușor neregulat, cu fațada spre șoseaua principală, avea, în 1942, suprafața de peste un hectar, la care s-a mai adăugat, în 1944, donația Floricăi Slăniceanu, constând într-un teren de 7.000 mp de pe latura de nord a zidului. Donația avea clauză înființarea unei școli și asigurarea unei burse pentru un elev din Golești.

Alături, pe latura de nord-est, pe o suprafață mai mare de două hectare, se afla parcul în care erau plantați arbori și pomi fructiferi. Grija pentru natură, pentru frumos, a reprezentat o preocupare constantă pentru familie, pentru Zinca Golescu în special. „Să cultivi, să îngrijești, să iubești florile era pentru Zoe Golescu și pentru nepoatele ei nu numai o plăcere, ci și o grijă socială în lumea aceasta sătească din Goleștii de Muscel, unde și astăzi nu lipsește din fereastra casei românului ghiveciul cu mușcata. Căutau – și au izbutit – să insufle țărăncilor gustul pentru flori, silind pe fiece țărancă să-și facă un colț de grădină, cu flori frumoase.” (George Fotino, *Boierii Golești,* Imprimeria națională, București, 1939, p. 139)

Era remarcabil frasinul bătrân de peste trei sute de ani, dar care, în 1944, s-a uscat. În același an, în parc, în apropierea buturugii rămase după tăierea frasinului, s-a construit sera din cărămidă, pentru elevii Școlii de la Golești. Pentru personalul școlii, s-au cumpărat doi cai și o cabrioletă, iar în 1943, în prelungirea casei arhondaricului, s-a construit, din zid de cărămidă, o remiză pentru trăsuri.

Odată restaurate clădirile din Curtea Goleștilor, aici a început să funcționeze o școală de contabilitate cooperatistă, urmând a se deschide și o școală de cooperatori și gospodari agricoli. În sprijinul acestei școli și cu condiția deschiderii și menținerii unui Muzeu al Renașterii naționale și memoriei Goleștilor în incinta clădirii principale, Elena Perticari Davila va dona un teren de 16 ha, situat pe șoseaua de ramificație din vecinătatea conacului. Terenul a fost drenat de un inginer agronom, a fost împrejmuit cu un gard de scânduri pe tot perimetrul, pe el plantându-se pomi fructiferi și creându-se și o grădină de legume. Pe aceeași suprafață au mai fost construite din fundație de beton cu pereți din lemn un pătul de porumb cu remiză pentru batoză, o remiză pentru mașini agricole mici și tractoare, cu grajd pentru vite, un depozit pentru semințe și o locuință pentru conducătorul fermei.

Drumul de la intrarea pe terenul fermei și până la remiza cu grajd a fost pavat cu bolovani de râu, iar la intrare s-a construit o poartă mare, tradițională, după un proiect al arhitectului Dumitru Armășel.

Toate construcțiile de la fermă, precum și amenajarea șanțului de scurgere de pe latura estică până la râul Argeș și plantarea taluzului cu răchită au fost coordonate de același diriginte de șantier de la Curtea Goleștilor, inginerul Corneliu Săndulescu. De asemenea, șoseaua de ramificație a fost plantată de două ori, sălciile din 1942 fiind distruse de animale și de localnici.

La terminarea lucrărilor de restaurare, între clădiri s-au trasat alei pavate cu pietriș, iar în jurul clădirilor s-au executat trotuare. De la intrarea din fața bisericii și până pe latura nordică a curții s-a construit un drum pavat cu bolovani de râu, pentru vehicule. Plantațiile au fost curățate, parcul a fost împrejmuit cu sârmă întinsă pe pari de stejar – toate lucrările fiind realizate cu muncitori din sat și din împrejurimi.

Titulescu, ieri și azi

Marian NENCESCU

La 15 martie 1991, în preajma comemorării a 50 de ani de la trecerea în eternitate a lui Nicolae Titulescu, lua ființă la București, sub egida Academiei Române, *Fundația Europeană Titulescu,* al cărei scop imediat era acela de a „onora memoria marelui jurnalist, diplomat și om politic, încurajând studiul relațiilor internaționale contemporane în România". În acest scop, Fundația își propunea să editeze opera integrală a lui Nicolae Titulescu (n. 4 martie 1882, Craiova – d. 17 martie 1941, Cannes, Franța), să editeze o publicație anuală consacrată studiilor despre Titulescu, să acorde premii și burse cercetătorilor români și străini valoroși, *să conserve patrimoniul și mărturiile* legate de viața marelui diplomat și, în fine, să îndeplinească voința testamentară a lui Titulescu, aceea ca rămășițele sale pământești să se odihnească în Transilvania, la Brașov.

Dacă obiectivul aducerii în țară a osemintelor marelui dispărut și reînhumarea lor în preajma Bisericii-monument Sf. Nicolae, din Scheii Brașovului, a fost îndeplinit, nu fără unele inerente poticneli (relatate pe larg de Adrian Năstase în volumul bilingv, româno-francez, *Nicolae Titulescu, contemporanul nostru,* București, Ed. Metropol, 1995, p. 126 și urm.), încă din 14 martie 1991, când, în cadrul unei ceremonii solemne, Titulescu și-a găsit odihna veșnică „pe pământul sfânt al patriei nemuritoare" („Tache Ionescu, sus, la Sinaia, și eu la picioarele lui, jos, la Brașov, este felul cel mai convenabil și doresc ca locuitorii Brașovului să accepte rugămintea mea", scria N. Titulescu în Testamentul redactat la St. Moritz, Elveția, la 5 ianuarie 1940), sarcina editării integrale a operei sale este și astăzi doar parțial rezolvată.

Proiectul inițial, publicat sub anonimat în revista *Lumea* (nr. 28, din 9 iulie 1992), elaborat cu siguranță de George G. Potra și asumat ca atare („În 1990 am elaborat proiectul celor 16 volume de documente politico-diplomatice consacrate lui Nicolae Titulescu, aprobat de ministrul de Externe al României, președintele Fundației Titulescu, realizând și publicând, în anii 1994-96 primele 3 volume" – mărturisea istoricul într-un interviu acordat în 2008 redactorului Agenției de presă Amos News, Ștefania Stan), urma să se deruleze pe o perioadă de „minim 10 ani" și să valorifice atât documente din colecțiile românești (Arhiva M.A.E., Arhivele Naționale și principalele muzee și colecții din țară), cât și pe cele provenind de la organizațiile publice și private, din Europa și S.U.A., „cu condiția întrunirii tuturor factorilor obiectivi, economici și financiari" (A. Năstase, *op. cit.*, p. 114 și urm.).

Cum vremurile nu au fost cu totul favorabile, istoricul George G. Potra, devenit din 2002 și director executiv al Fundației Titulescu, a continuat demersurile, poate nu în ritmul estimat, realizând în paralel și o serie de lucrări cu caracter *antologic*, menite să aducă în atenția publicului o serie de aspecte mai puțin cunoscute, uitate sau trecute cu vederea de biografii anterioare, dar cu atât mai valoroase cu cât ele întregesc portretul public și privat al lui Nicolae Titulescu, așa cum nu mai făcuse nimeni înaintea sa.

Astfel, în completarea puținelor cărți despre Titulescu apărute de-a lungul timpului, între care o semnalez pe cea a lui Walter Bacon Jr. (*Nicolae Titulescu și politica externă a României, 1933-34*, Iași, Institutul European, 2009, 320 p.), a celor două monografii parțiale și tributare unei anume viziuni politizate, apărute după război (Vasile Netea, *Nicolae Titulescu,* București, Ed. Meridiane, 1964, și Oprea M. Ion, *Nicolae Titulescu,* Ed. Științifică, 1969), precum și a volumului lui Benno Brănișteanu (*Nicolae Titulescu, amintiri, note, reflecții,* București, Ed. Socec, 1945) sau a studiului lui Ștefan Graur (*Les relations entre Roumanie et l'U.R.S.S. depuis le Traité de Versailles,* Paris, Editions Pedane, 1936), dar mai cu seamă culegerea *Documente diplomatice* (Ed. Politică, 1967), demersurile lui George G. Potra reprezintă cea mai amplă și mai autorizată încercare de a reda „cercurilor științifice și opiniei publice un *diplomat viu* (s.n.), care a fost chemat să urmărească o linie națională, în condițiile unor confruntări permanente..." (*Cuvânt înainte*, în *Pro și contra Titulescu,* București, Ed. Enciclopedică, 2002, p. VI).

Reunind nu mai puțin de 284 de mărturii, provenind exclusiv de la autori *contemporani* lui N. Titulescu, șefi de stat, demnitari, diplomați, dar și oameni de cultură, jurnaliști sau simpli consăteni, rude ori colegi de liceu sau de catedră universitară, textele cuprinse în culegerea *Pro și contra Titulescu* oferă, în opinia lui George G. Potra, „noi deschideri spre un univers dispărut", adăugând noi temeiuri de a interpreta un gest, o acțiune sau un eveniment în cu totul altă lumină decât fuseseră privite anterior.

A selecta, din acest noian de texte de primă mână, adevărat *filon de aur* pentru istorici, chiar și numai câteva, cu valoare de simbol, ar însemna să comitem o impietate în primul rând pentru memoria marelui Titulescu, dar și față de efortul lui George G. Potra de a fi cu totul obiectiv față de un om (în fond, *Patronul* Fundației care-i poartă numele) care „n-a suferit niciodată de modestia de a fi român", după fericita expresie a lui Ion Vinea.

Din paginile cărții lui George G. Potra răzbate cu prisosință *omul* Titulescu, intelectualul, *românul* și nu în ultimă instanță oratorul fără seamăn, despre care Paul Valéry spunea că „după ce l-ai ascultat povestind sau demonstrând ceva, îți venea să strigi: Bis (*Exuberanță și spontaneitate, op. cit.*, p. 579). Mai rezultă, cu prisosință, și sursele unei uri fără precedent la care a fost supus Titulescu, atât din partea unor inamici din țară, dar, mai cu asupra de măsură, din partea unor puteri politice ostile („A fost alungat de la Geneva cu bâta, își amintește inegalabila Elena Văcărescu, pentru că sub spinii și trandafirii Genevei descoperise Germania, umflându-se în fiecare zi până dincolo de margini" (*Proiectat peste orizonturi politice, op. cit.,* p. 582).

Între numeroasele întâlniri, dispute sau audiențe aureolate de prezența lui Nicolae Titulescu, două îmi par totuși semnificative.

Una este relatată de Lucian Blaga, aflat în 1932 *la post,* în calitate de consilier de presă, la Viena. „La scară, își amintește Blaga, dar numai în momentul când s-a pus trenul în mișcare, am îndrăznit să-i întind o carte de-a mea: *Avram Iancu...* După câteva luni, mă cheamă cu glas tare și fără legătură cu cele ce discutasem, îmi recită fără cazne: *Toate păsările dorm/ numai una n-are somn/ cată să se facă om* (*Insomnie lângă destinele țării, op. cit.,* p. 62).

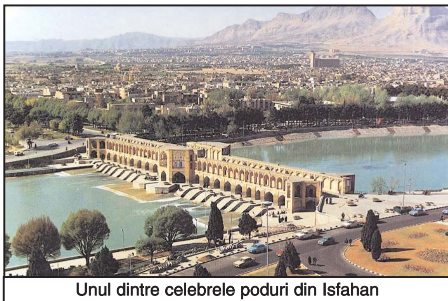
Cealaltă întâmplare cuprinsă în *Pro și contra Titulescu* este reluată și într-un volum separat (*Brâncuși – Titulescu. Suflete pereche,* Tg. Jiu, Ed. Măiastra, 2012). Ea aparține lui Vintilă Russu-Sirianu (jurnalist interbelic, 1897 – ?), și este o evocare a unei întâlniri a lui Titulescu cu Brâncuși, relatată inițial în *Gazeta literară* (nr. 41, 12 octombrie 1967). Sincer și deschis, Titulescu îi cere lui Brâncuși o „lecție" particulară despre „adevăratul Brâncuși", apelând, inclusiv la arsenalul persuasiv: „Suntem doar români și olteni amândoi, nu? Surprins, Brâncuși se destăinuie, după care Titulescu se ridică în picioare: „Ciudat, era un Titulescu puțin obișnuit. Parcă era mai mic!..." Curat stil diplomatic!

Elegant, curtenitor, dar excesiv de exigent, George G. Potra este astăzi amfitrionul ideal, primindu-și oaspeții în Casa Titulescu și oferindu-le cu generozitate spațiul pentru un dialog cultural atât de necesar într-o vreme de profunde neliniști, în spiritul românismului activ, promovat cu ardoare și de „marele Tit", Patronul etern al casei.

(Urmare de la pag. 20)

Ne-am oprit, desigur, și în orașul Hamadan, care se înscrie în rândul celor mai vechi așezări umane din Iran, locuite fără întrerupere. Loc de legendă, cu eroi și învățați, acest oraș se constituie și el într-o pagină remarcabilă de istorie și cultură a Iranului. Vom reveni, desigur, pentru a-l cunoaște mai bine pe savantul, filosoful și medicul de renume mondial Abu Ali Sina, numit de europeni Avicenna, care și-a petrecut ani buni de viață în acest oraș.

După Hamadan, a urmat o deplasare lungă cu autocarul până la Bistun (Bisotun sau Bisitun) pentru a vizita locul unde se află basoreliefurile și inscripțiile lui Darius I, cel Mare sau Regele Regilor. Dintr-un anumit automatism, înclinam să scriu că acolo *am răsfoit* pagini extraordinare de istorie a perșilor. Era imposibil de răsfoit această cronică sau document unic de arhivă națională pentru simplul motiv că el este dăltuit în piatră. Am admirat, cam de la 100 de metri distanță (pe verticală) scena cu Darius I, în mărime naturală, savurând victoria asupra rebelilor. Scena este încadrată de celebra inscripție de 1.200 de rânduri, dăltuite în limbile persană veche, elamită și babiloniană. Era un moment magic. În liniștea aceea deplină, se auzeau murmure din grupul nostru, care-l aduceau și pe Eminescu la întâlnirea cu Dariu a lui Istaspe, pe care îl menționa în nemuritoarea sa *Scrisoare III.*

Unul dintre celebrele poduri din Isfahan

Din poveste în poveste, alese cam pe sărite, am ajuns și la Teheran, capitala Republicii Islamice Iran, unde Șeherezada ne surprinde cu noi povești încântătoare. Sunt povești care se brodează natural prin minunatele parcuri și grădini ale orașului, pe la Palatul Golestan, cel cu uimitoarea sală a oglinzilor, sau la Muzeul Național de Istorie, la Muzeul Bijuteriilor, la Palatele Alb și Verde, precum și la multe alte muzee, cum ar fi cel al covoarelor, al artelor decorative, al sticlăriei sau al ceramicii, toate perle ale culturii și civilizației iraniene.

M-am referit la Șeherezada de dragul istorioarelor ei nemuritoare, de dragul aureolei ei de *cea mai celebră femeie persană,* însă puținele povești sugerate în acest articol, precum și cele ce vor urma, nu sunt plăsmuiri. Noi nu doar că am ascultat și am citit, dar am fost la fața locului și am văzut o parte din tezaurul cultural al unuia dintre cele mai vechi popoare ale lumii. Și nu doar atât. Grupul nostru a avut onoarea să-l întâlnească pe ambasadorul român la Teheran, Excelența Sa Domnul Cristian Teodorescu.

A fost un moment memorabil, pentru că noi ne întâlneam nu doar cu reprezentantul oficial al României în Iran, ci și cu cel mai mare specialist român al momentului în limba, literatura și istoria Iranului. Domnia Sa și-a petrecut cea mai mare parte a vieții active în Iran, începând cu studiile la Universitatea din Teheran și până în prezent, când îndeplinește cel de al doilea mandat de ambasador în Republica Islamică Iran. Excelența Sa este ceea ce s-ar putea numi o *cronică vie* a legăturilor româno-iraniene, martor și promotor al acestor relații. Aceasta a fost șansa noastră de a beneficia de opiniile avizate ale domnului ambasador despre civilizația iraniană și unele jaloane ale raporturilor dintre România și Iran.

Cu imaginile, informațiile și încărcătura sufletească strânse în cele două săptămâni de vizită în Iran, am pornit spre aeroportul internațional din Teheran, unde unii dintre noi am spus *adio,* iar alții *la revedere,* după posibilități. Eu am spus *adio* Iranului, dar le spun *la revedere și pe luna viitoare* cititorilor revistei.

Nevoia de românism

Românul dăruit de Dumnezeu

Nicolae MELINESCU

La slujba de Adormirea Maicii Domnului, o congregație de ortodocși români, minoritari în propria lor țară, trăitori într-o zonă în care fuseseră cândva stăpâni de drept, i-au înălțat Mariei, Preasfântă Născătoare de Dumnezeu o rugă sfâșietoare: „Nu uita Măicuță/ țara și poporul/ turma și păstorul". Copii în costume populare, încinși la brâu cu tricolorul nostru, bărbați în putere, femei de nădejde și bătrâni fragili își găseau în acest strigăt evlavios de ajutor și sprijin întru sfânta lor Biserică creștină, lumina speranței, forța de a-și păstra identitatea într-un mediu întors de istorie împotriva datinii lor și a propriei credințe. Ortodoxia era pentru acești oameni reperul fundamental al românismului, marca identitară cea mai tainică și cea mai trainică și cea mai apropiată. Profesorul Dumitru Snagov, erudit cu o mare experiență istorică, pe care l-am întâlnit în Biblioteca secretă a Vaticanului, aprecia în lucrarea sa Relațiile stat-biserică *(Gnosis, București, 1996):* „Religia este o virtute de dimensiuni generale, superioară altor virtuți morale, având pe Dumnezeu nu numai ca ideal formal, ci determinat în raport de virtuțile teologice, ca acte de comandament suprem spiritual… Motivul principal al măreției religiei și rolul acesteia în viața spirituală constă mai ales în raporturile sale intime cu virtuțile teologice ale credinței, ale carității și ale darurilor Sfântului Duh, în special milostenia și teama. Prin credință se atinge cea mai completă cunoaștere a perfecțiunilor care formează splendoarea nesfârșită a lui Dumnezeu și a nemăsuratelor Sale puteri spirituale."

În curtea bisericii de care am amintit, un monument al Sfintei Cruci era străjuit de două coloane construite din octaedre precum cele care înaltă recunoștința eternă pentru eroii căzuți la malurile Jiului în prima conflagrație mondială, monument cunoscut drept „Coloana fără sfârșit". O asociere primordială, pătimașă, între creștinismul românesc și expresia sa sublimată în arta olteanului care a croit drum novator și expresiv sculpturii. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a aprofundat legătura dintre credința în Dumnezeu a lui Constantin Brâncuși și măiestria sa mesianică, puternică, izvor de inspirație pentru modernismul secolului al XX-lea și al celui care i-a urmat. Preafericitul Părinte preciza că universul spiritual de inspirație liturgică al lui Constantin Brâncuși „Era centrat și conturat pe Liturghia euharistică duminicală și pe marile sărbători din viața Bisericii: Nașterea, Botezul, Răstignirea, Învierea, Înălțarea și Schimbarea la față a Domnului nostru Isus Hristos, precum și pe trei mari momente sfinte și solemne din viața creștinului: Botezul, Cununia și Înmormântarea. Cântările liturgice ale acestor momente și evenimente sfinte conțin o teologie mistică adâncă, exprimată într-o imnografie solemnă pe care cântărețul bisericesc Constantin Brâncuși le-a sedimentat spiritual cu înțelepciune în sufletul său, ca apoi lumina lor să se reverse spontan și firesc în arta lui." (Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Brâncuși, sculptor creștin ortodox*, Trinitas, București, 2013).

Maestrul și-a îndrumat arta spre minunea harului divin afirmând: „Pe Dumnezeu nu îl ajungem niciodată. Dar ceea ce e important este curajul de a porni la drum" (Sorana Georgescu-Gorjan, *Așa grăit-a Brâncuși*, Scrisul Românesc, Craiova, 2011). *Plecăciunea smerită a geniului de la Hobița gorjeană a izvorât dintr-o cultură ancestrală, din temeiurile comunității în care a văzut lumina și rosturile vieții. Provocat de viziunea marelui artist, în 1928, un alt oltean suprem, în arta diplomației de data aceasta, Nicolae Titulescu, s-a apropiat cu o curiozitate admirativă de creația celui care pusese Europa artistică pe jar.* „Există un «adevăr Brâncuși». Eu nu spun mister. Adevăr! Acest adevăr vreau să-l cunosc… Ce vrei să comunici lumii?... Asta vreau eu să știu. De la dumneata, Meștere Manole. De la dumneata. Doresc să te admir nu bâjbâind, ci cu ochii deschiși". (Vintilă Rusu-Sirianu, „Cei doi uriași pășesc agale, braț la braț", în *Brâncuși-Titulescu*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2012) *Răspunsul hâtru a fost pe cât de profund pe atât de oltenesc:* „Eu cu noul meu vin din ceva străvechi" (Vintilă Rusu-Șirianu, *op. cit.*). *Acel „vechi", păstrat cu sfințenie de Biserica noastră, cu spațiul și timpul ei liturgic, locul de rugăciune și meditație era însăși comuniunea cu Dumnezeu și cu ceilalți oameni.*

„Încă din copilărie, Constantin Brâncuși a îndrăgit sunetul clopotelor, mai ales dangătul celor de la Mănăstirea Tismana, veche vatră a monahilor sihaștri și isihaști, iubitori de rugăciune și de lumină netrecătoare. Mai târziu, a devenit clopotar și corist la Biserica Madona Dudu din Craiova, însă era pasionat și de clopotele de la Biserica Obedeanu, pe când învăța la Școala de Arte și Meserii din Craiova. Apoi, în timpul studiilor la Facultatea de Arte Frumoase din București, Brâncuși era și membru al corului Bisericii Mavrogheni, unde cânta cu multă măiestrie susținutele și unicele «aleluia» până la expir și «Doamne, miluiește» modulat de 100 de ori, de nimeni nu a ajuns la această performanță… de asemenea, la doi ani după începutul sederii la Paris, Constantin Brâncuși a devenit, în 1906, cântăreț de strană și paracliser la Biserica ortodoxă română din Paris" (Patriarhul Daniel, *op. cit.*)

Din aceste începuturi a pornit nu numai credința, dar și inspirația ce părea să fi venit de nicăieri și care, în fapt, devenise continuarea unui filon subteran cu origini milenare. În amintirile despre îndelungatele discuții pe care le-a purtat cu Brâncuși în atelierul acestuia din Paris, Vasile Paleolog constata: „Începutul, care va fi curând și prin el semnul nou al noii estetici a veacului al XX-lea, va impune întâia noțiune care va fi clamată de abecedarul lui Brâncuși: Tăgada carnalului și a slugărniciei antropomorfismului, adică proferarea principiilor noii sculpturi brâncușiene pe care se sprijină întreaga artă a veacului nostru. Prin Brâncuși, sculptura va suferi ceea ce genetica numește mutație". (V.G. Paleolog, *Tinerețea lui Brâncuși*, Scrisul Românesc, Craiova, 2015)

O mutație care, așa cum remarca Herbert Reed, s-a petrecut sub spectrul a două idealuri copleșitoare, armonia universală și fidelitatea față de materialele prelucrate – lemnul, marmura sau bronzul. Idealul dintâi i-a impus formei legile firești ale procesului dezvoltării, în timp ce respectul pentru materia modelată în opera artistică este animat de energia internă care s-a supus viziunii creatorului (vezi Herbert Reed, *A Concise History of Modern Sculpture*, Thames & Hudson, London, 1968). *În această supușenie față de dinamica naturală, spiritul și credința generează o forță trepidantă. Așa cum constata și Patriarhul Daniel:* „Constantin Brâncuși a surprins și a plasticizat prin artă «esențele», sau spiritualitatea existenței create, mărturisind că esențialul ultim al existenței este viața netrecătoare, veșnică… [El] trăia și mărturisea, ca un creștin convins, credința apostolică biblică potrivit căreia «cele se se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt netrecătoare» (2 Corintieni, 4, 18; Patriarhul Daniel, *op. cit.*).

Acest perpetuu asociativ între credință și creația artistică a fost izvorul de energie care a alimentat desprinderea de Rodin-ismul romantic și suișul solicitant, pretențios, dar sublim, către o altă modalitate cu totul novatoare de exprimare a frumosului, începând cu „Rugăciunea". „Odată cu «Rugăciunea», pentru prima oară regăsim această nouă manieră de a privi sculptura… În ea se află ceva mai mult decât «reculegerea în fața morții», deoarece rugăciunea este starea de comuniune spirituală vie a omului cu Dumnezeu, Izvorul-Vieții, dar și cu cei care, prin moarte, «s-au mutat la Domnul», fiind uniți în sufletul lor nemuritor cu El prin credința mai tare decât moartea. În mod justificat a fost subliniată legătura care există între «Rugăciunea» lui Brâncuși ca sculptură și viziunea spirituală din icoanele ortodoxe înfățișând forme umane alungite și transfigurate, ca dinamică a comuniunii spirituale a omului cu Dumnezeu."

Oricâte semnificații filosofice și artistice descifrează privitorul în lucrările maestrului oltean, legătura dintre artă și credință rămâne o permanență valorică și identitară intim și fundamental legată de esența românismului, construit de sculptor ca un monument uriaș, copleșitor, posibil de cuprins nu cu ochii, ci numai cu puterea imaginației, cu simțirea sensibilă în care se adună credința, cultura, limba, veșmintele, meșteșugurile, snoavele și suferința. Vasile Paleolog ținea să sublinieze că nici măcar cu «Rugăciunea» Constantin Brâncuși nu a dorit să creeze o mistică. El a cultivat „o înălțare în simțiri, desprinsă de carnalul placid, punând în loc un gând mai presus de dimensiunea fizică și o vibrație care întrece umanul curent, apărând a fi chipul și cuvântul unei lumi care nu este dată în experiența zilnică, adică chipul și cuvântul despre o lume de dincolo de ființă" (V.A. Paleolog, *op. cit.*).

Departe de o promovare nefirească a trăirii spirituale creștine, Constantin Brâncuși a păstrat o componentă profund umană pentru gestul firesc, tandru, al sărutului, atât în lucrarea inițială din 1910, cât mai ales în formele sublimate și încărcate de sensuri metaforice din monumentul complexului de la Târgu-Jiu.

„În monumentul «Poarta Sărutului», ochii celor ce se iubesc se interiorizează și se unifică într-un cerc, într-o vedere totală, aceea a sufletului devenit în întregime ochi spiritual, pentru a vedea iubirea ca lumină a vieții veșnice și lumina slavei lui Hristos, Mirele Bisericii. În acest sens, «Poarta Sărutului» este un arc de triumf al iubirii asupra morții, al comuniunii asupra egoismului. La început, Brâncuși a voit să realizeze doi stâlpi ai sărutului, apoi i-a unit cu un lintou în formă de sarcofag pe care apare motivul sărutului... Pentru a sublinia mai mult lumina iubirii eterne, de dincolo de moarte, Brâncuși s-a folosit de simbolismul cifrei 8, simbol al Învierii și al Vieții veșnice în universul liturgic ortodox al sfintelor Paști… Sărutul de pe Poarta iubirii eterne, interiorizat și unificat în comuniunea sufletelor devenite ochi-vedere a lumii și vieții veșnice, ne arată că numai prin iubire și neuitare, prin rugăciune și pomenire, vedem spiritual pe cei nevăzuți, dar iubiți ai noștri" (Patriarhul Daniel, *op. cit.*).

→

Cherchez la femme

Anna Brâncoveanu de Noailles

Paula ROMANESCU

Această femeie, pe care protipendada intelectuală pariziană de la începutul veacului al XX-lea o cataloga drept „un cer rătăcit printre muritori; punctul cel mai sensibil al universului" (Maurice Barès), cea căreia foarte tânărul pe atunci Jean Cocteau – acest „enfant terrible" al vremii lui, scriitor, artist, pictor – îi făcea fulminante declarații de iubire (ca un exercitiu de stil, desigur, Raymond Radiguet știa de ce!) de genul „Anna, aș vrea să trăiesc în așa fel încât tu să mă poți iubi chiar și după moarte!" (echivocul declarației lasă cititorului dilema întreagă cât să hotărască el despre a cui moarte putea fi vorba), cea căreia suedezul Joseph Reinach îi declara: „Madam, în Franța sunt numai trei miracole: Jeanne d'Arc, Râul Marna și dumneavoastră", era vlăstar de spiță brâncovenă (tatăl ei – Grigore Brâncoveanu, mama – Raluca Musurus, fiică a ambasadorului Turciei la Londra, Musurus-pașa, și a Anei Vigoride, pianistă, muza marelui compozitor pianist polonez Paderewski).

Că Brâncovenii ocupaseră scaunul domnesc din România în mai multe rânduri nu părea să aibă importanță pentru Anna cea născută și crescută la Paris, nici că marea lor bogăție le venea chiar din ignorata de ea țară. Altfel spus, ea nici nu știa că nu știe că are rădăcini românești…

După atâta ploaie de *exerciții de admirație* care ar fi amețit pe oricine, Anna era convinsă că talentele și frumusețea ei erau garanția perfectă că este hărăzită unui prinț care ar fi trebuit musai s-o facă regină.

Cele câteva tronuri care mai existau prin Europa aveau deja rezerva lor de prințesite și, în plus, se cam clătinau.

Se născuse în același an cu Brâncuși (anul acesta se cuvine să-l cunoască orice român înscris în Coloana fără de sfârșit a neamului nostru!); împlinea 21 de ani. Cum prințul moștenitor de tron nu se arăta, Anna a trebuit să se mulțumească și cu contele Mathieu de Noailles.

Tânăra contesă Anna de Noailles avea de acum salon unde se perindau săptămânal personalități dintre cele mai de seamă ale literaturii franceze și nu numai: Pierre Loti cel care de dragul Elisabetei noastre – Carmen Sylva – a venit și pe la Peleș în căutare de inspirație pentru romanul său despre nu mai știe care regină exilată…, super-bogatul aventurier al mărilor care-și avea o reședință de basm în La Rochelle, autorul romanului *Doamna Crizantemă,* devenită prin muzica lui Puccini *Madama Buterfly,* André Gide, Mistral, Colette, Valéry, Claudel, Max Jacob, Martha Bibescu, frumoasă, deșteaptă, căsătorită de formă cu un fante Bibescu de care n-a divorțat doar pentru că nu era de bonton divorțul în lumea lor, Elena Văcărescu, care ratase tronul României lângă Ferdinand doar pentru că boierimea română i-a spus-o răspicat lui Carol I că „aiasta nu se poate"!), Rodin (când avea timp sau când era solicitat să-i facă amfitrioanei un portret în marmură sau în bronz), pictorii Vuillard, Van Dongen Ignacio de Zuloaga, Antoine Bibescu, Eduard al VII-lea, viitorul rege al Angliei, Paul Morand, Henri de Montherlant, Cocteau, Marcel Proust (înainte de a se autoexila în camera lui capitonată cât să nu-l mai ajungă zgomotul lumii și să pornească *În căutarea timpului pierdut,* timp în care a fixat-o și pe Anna în personajul contesei Gaspard de Reveillon din romanul *Jean Senteuil*), frații Daudet și alții.

Trebuie ca o ființă gânditoare să fie foarte parcimonios… gânditoare ca să nu se contamineze chiar deloc de ideile care zburdau în conversațiile „antamate" (se poartă expresia în mediul media postdecembrist din urbea dâmbovițeană) de atâtea minți strălucite care o înconjurau.

Portret de Ignacio de Zuloaga

Și Anna minte avea! Ba chiar și gândea.

Și-a fost anul 1901. Sully Prudhomme primea Premiul Nobel pentru literatură cu numărul 1.

Anna de Noailles publica primul său volum de poezie, *Le coeur innombrable.* A fost comparată cu Swinburne și D'Annunzio. Ea se credea de necomparat.

Împreună cu fiica lui Théophile Gautier și cu dna Alphonse Daudet, Anna de Noailles fondează în anul 1904 Premiul *Vie Heureuse,* cunoscut astăzi ca Premiul *Femina.*

Se pare că suferea. Suferea de prea mult suflet. Îi trebuiau nenumărate inimi cât să cuprindă întreaga ei bogăție de sentimente.

Au urmat alte și alte scrieri, până la acea carte de memorii *Le livre de ma vie* din 1932, publicată cu un an înainte de a muri „fără să fi avut vreo boală".

Între timp, însă (răstimp de o viață încununată cu o vastă operă – poezie și proză), ea a devenit prima femeie membră a Academiei Regale de Limbă și Literatură Franceză din Belgia (1922), Academia Franceză i-a acordat Premiul Archon-Desperouse, a fost prima femeie Comandor al Legiunii de Onoare, prima femeie membră a Academiei Române (1925), la propunerea lui Nicolae Iorga, fără să fi scris o vorbuliță în limba română și, după propria-i mărturisire, să nu fi știut despre România decât că se afla undeva, pe drumul spre Stambul și că trecuse odată pe acolo îndreptându-se spre otomana destinație…

Octavian Goga nu era dispus să facă temenele doamnei contese și chiar i-a scris o misivă pe care ea n-avea cum să o priceapă fiindcă era scrisă în română (Topîrceanu ar fi zis că ea „n-a citit-o nefiind francată…"):

Îți recitesc răvașu-n franțuzește
Cu slova lui muiată-n ironie
Și, nu știu cum, un gând mă ispitește,
Mă iartă, doamnă, că ți-l spun și ție…
Tu ne-ai uitat, tu din strigarea noastră
Nu știi nimic, nimica nu te doare,
Nici Dunărea nu-ți plânge la fereastră,
Nici munții mei nu pot să te-nfioare…
Nu ne-nțelegi nici visul, nici cuvântul,
Nici cântecul tu nu ni-l poți cunoaște…
Din țara ta ți-a mai rămas pământul:
Ai grâu în el, dar ți-ai uitat de moaște…[…]
Când vei simți o jale vag-adese
Și-n liniștea amurgului de toamnă
Te vor fura îndemnuri ne-nțelese,
Nu te mira: Sunt Brâncovenii, doamnă!

Când unica ei inimă a încetat să mai bată, aceasta n-a avut însă parte și de odihnă. Potrivit dorinței testamentare a autoarei acelei *Inimi fără de număr,* inima unică ar fi trebuit să părăsească trupul și să fie păstrată în casetuță de aur de călugărițele din Evian. (Se pare că a apreciat foarte virtuțile apei de Evian.) Acestea și-au declinat responsabilitatea și inima călătoare a ajuns pentru un timp la călugării dominicani din Faubourg Saint-Honoré, înainte de a fi așezată pentru vecie sub o stelă funerară din Cimitirul Publier din Elveția.

Trupul ei, rămas fără inimă, a fost dăruit celor doi stânjeni de pământ românesc al Bibeștilor, mormântul acestora din Père Lachaise-ul parizian.

Astfel contesa Anna de Noailles – românca-grecoaică-franțuzită – a regăsit în sfârșit izvorul neamului de care în viață n-a avut (sau n-a vrut să aibă) știre. Numele ei a ajuns în România de după '89 ca frontispiciu al unei școli cu predare în limba franceză de pe lângă Ambasada Franței la București.

Ar mai rămâne doar ca poezia sa să-și afle un traducător român care s-o așeze în tipar de limbă a dorului. În bibliotecile de pe la noi, *son coeur innombrable est introuvable...*

Întregul ansamblu gorjean apare ca o imensă și cucernică rugă pentru sufletele creștine din această lume și din cea nevăzută. Patetismul ei copleșitor vine din esența crezului celui care a conceput și realizat monumentele, la rândul său un împătimit al trăirilor profunde din care suferința nu a lipsit, așa cum le mărturisea apropiaților lui. Arta lui adânc-iubitoare de oameni a pus la temelie înțelegerea durerii sufletești ca o formă de purificare în drumul spre divinitate.

„Legătura dintre artă și credință este o constantă în toată opera sa, mai ales în celebra capodoperă de la Târgu-Jiu, și anume, ansamblul comemorativ al eroilor, care simbolizează, într-o concentrare triptică: taina iubirii jertfelnice, a bucuriei pascale și a luminii eterne. În interiorul universului liturgic ortodox al transfigurării și al tainei legăturii dintre Cruce și Înviere, sau dintre jertfă și bucurie, Brâncuși a exprimat în cel mai amplu și mai impresionant ansamblu monumental al său, pe care l-a închinat pomenirii morților eroi, cea mai adâncă viziune privind taina vieții ca dor și elan de libertate și lumină, de nemărginire și nemurire. Constantin Brâncuși a fost și a rămas, fără îndoială, un artist creștin-ortodox român, nu doar botezat în Biserică, ci și un credincios trăitor în interiorul vieții Bisericii" (Patriarhul Daniel, *op. cit.*).

Din tumultul jertfei creștine, din Învierea și Înălțarea Mântuitorului la Tatăl Ceresc, Constantin Brâncuși a creat și a conceput zborul ca o eliberare de teluric, ca un triumf al spiritului scăpat de înlănțuirile pământești, pornit suplu, pur și abstract precum însăși lumea văzută de Brâncuși ca un proces permanent de sublimare a esențelor.

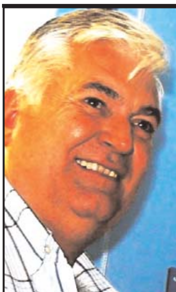
„Pentru Brâncuși creșterea copacilor, zborul păsărilor, înotul peștilor, săltatul broaștei țestoase, iubirea din sărutul omului și tot elanul vieții sunt contemplate și sculptate ca aspirație după bucurie netrecătoare și elan spre lumina cerească. Acest adevăr se poate vedea în Păsările pe care le-a sculptat. Ele confirmă că stilizarea în artă are ca scop un mesaj spiritual. «Pasărea Măiastră», ca de altfel toate «Păsările în văzduh» și «Păsările de aur», este o pasăre fără aripi, care zboară sau se înaltă pe verticală… Zborul acesta nu este în primul rând efortul aripilor, ci rod al spiritului sau elanului ei interior, ca răspuns al ei la o chemare cerească tainică și fascinantă. Brâncuși a surprins astfel relația dintre smerenie și înălțare." (Patriarhul Daniel, *op. cit.*)

Frământarea materiei, lupta cu consistența fizică a lemnului, a marmurei sau a bronzului e posibil să-i fi consolidat credința artistului că lucrarea proprie este lucrare divină fără de care demersul său ar fi fost expozitiv și steril.

„Asemenea tuturor credincioșilor din trecut și de azi, sculptorul Constantin Brâncuși simțea că trăiește și creează în interiorul lumii create de Dumnezeu, Făcătorul cerului și al pământului. De aceea, pentru Brâncuși, opera omului-artist trebuie să se realizeze în armonie și în conlucrare cu Dumnezeu-Creatorul. Constantin Brâncuși era convins de profunda legătură sau simbioză dintre religie și artă în istoria umanității. În acest sens, el mărturisea: «Pentru mine, Brâncuși, arta prin ea însăși nu poate exista. De la începuturile ei și până la accepția ei ultimă, contemporană, arta a fost un mijloc de propagare a ideilor religioase»." (Patriarhul Daniel, *op. cit.*)

Român, devenit, prin viziunea sa artistică vastă și profund umană, un adevărat creator universal, a păstrat spiritul creștin ortodox și a suferit nu numai cu fiecare lucrare pe care au zămislit-o mâinile lui meștere și sufletul său dăruit, ci și cu fiecare zi care l-a ținut tot mai departe de Hobița, de dealurile Gorjului, de Craiova adolescenței. A păstrat adânc în sine tot ce i-a oferit românismul pentru alinarea acestui veșnic dor de casă, românismul larg-cuprinzător, generos și exemplar cu care și-a rodit opera.

Textualitate și modernitate în poezia lui Vasile Barbu

Florian COPCEA

Simplitatea debordantă a poeziei lui Vasile Barbu pare mai curând o capcană decât un mecanism controlat/asumat pentru a releva formule docte, manieriste, proprii jocurilor histrionice de limbaj promovate, cu obstinație, de adepții improvizațiilor libere. Poezia lui Vasile Barbu, într-o extensiune a fiintării, este construită în stilul monologurilor labișiene. Pentru el, mesajul acestora este extras din energiile matriciale ale unui discurs poetico-mioritic revitalizator. Relația (obsesivă) cu avangardismul modernist pe care îl cultivă fără prejudecăți îl detașează net de „abisalii" care își construiesc „adevărul pe nisip", în speranța despovărării vieții lor de „eternele taine", așa cum ne sugerează în poemul *Veghea de abis*.

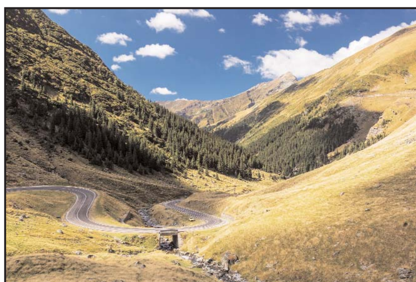
Datorită acestui conservatorism de a nu părăsi patosul dionisiac, livresc, supus evident unei realități acute și expansive, se poate aprecia că poetul merge pe contrasens. De la un volum la altul, poetica lui Vasile Barbu, clasicizată în cel mai barbar mod, devine tot mai existențialistă, de unde și concluzia că *strigătul* straniu și enigmatic al lui Edvard Munch trebuie transpus/ vizualizat în cuvinte spre a deconstrui haosul, singurătatea și tăcerea, idei demitizante care, căpătând „imagine", ar îmblânzi „această lume ritualică/ să nu mai stea așa nemișcată,/ să-și accepte drept canon:/ strigătul de victorie,/ icnetul de fericire,/ șoapta atotcuprinzătoare" (*Profesorul altora*).

Poetul este un păstrător de tipare. El nu a rupt legăturile cu tradiționalismul, dar își îmbracă poemele în haine noi, refuzând să întârzie pe calea postmodernismului. Această fidelitate pentru „o lume cu streșini și popasuri" (necunoscută pentru exponenții curentului amintit), care, în viziunea poetului nostru, „ne-au furat tinerețea/ în favoarea liricii de tinichea" (*Balada pionierilor*), trădează un trubadur cu toate simțurile dilatate, continuu angajat în recuperarea heideggeriană a propriului Eu: „Ce trist,/ ce singur/ era caisul din grădina mea!/ – Vai, vai, vai mie, sterpul,/ se văicărea zilnic.// Se simțea lepădat/ și gata-gata/ de a se prăbuși în rădăcina lui.// Până într-o zi când așa din senin/ apăru un prunculeț/ care se urcă în șalele lui/ și-i culese unicul fruct… " (*Caisul cu o singură caisă*).

Însingurarea îi provoacă poetului sentimente contradictorii: fie acceptă arhetipurile (acestea fiind diluate definitiv în formă), fie se lasă atras în tânguiri estetizate (ceea ce îi „neantizează" nimicul devorator a tot și a toate – ființa și absurdul, înțelesul și neînțelesul, nemărginirea și timpul), împrejurare care îi confirmă spiritul înrobitor al tradiționalismului conceptualizat: „– Pictează șoapta,/ i-am spus pictorului/ de răni și mușcături.// – Nu pot,/ a zis el,/ fără să-și ridice ochii.// – Pictează umbra,/ cea cu mădularele vătămate.// Dar răspunsul pictorului era mereu același:/ – Nu pot!/ – Pictează lacrima,/ Pictează zborul,/ Pictează lumina!// – Nu și nu și nu și nu…/ Se împotrivea Emil, pictorul.// Iar gândul lui/ începuse să coloreze/ tăcerile/ de pe aripile îngerilor" (*Pictorul Emil*). Poemul citat dezvăluie o textură subversivă, ușor de depistat, care accentuează predispoziția lui Vasile Barbu spre disonanțe estetice realiste și suprarealiste, coborâtoare, fatalmente, într-un nihilism ontologic. El sugerează antifrastic existența (înteleasă paroxistic) ca nemurire.
Este copleșit de lehamitele vaskopopiene care (re)plăsmuiesc eul interiorizat: „Cu furca-n mâini de aer/ întoarse Maria la fân anii/ și-i întorcea-n lacrimi/ în timp ce vântul zburdalnic/ centimetru cu centimetru/ îi cerceta goliciunea.// Avea Maria dinți de fier/ și obraji rumeni,/ sfâșia văzduhul/ și săruta lăcustele.// Aștepta Maria să tragă noaptea/ peste câmpie/ licuricii…" (*Osul Mariei*).

Asemeni altor poeți din generația sa (numită de Ion Deaconescu) de identificare, Vasile Barbu se lasă antrenat, prin limbajul sincopat utilizat, către un hermetism desuet, e drept, mai puțin futurist față de tradiție. Absconsitatea poetului ne amintește de Ion Pillat și Ilarie Voronca, pe care, se pare, îi frecventează când „nisipul se scurge printre degete" și cuvântul rămâne „fără frontiere/ și gând".

Alambicările, filosofările discursive, acestea din urmă preluate din lumea ruralului și prelucrate în retortele imaginației de care nu duce lipsă, îl mențin pe Vasile Barbu sub imperiul temelor poetice existențiale, unele dintre ele, din păcate, abordate doar decorativ.

Ipostazele pribeagului aflat în căutarea identității ne obligă să-i trecem cu vederea laconismul. Să avem de a face cu o criză a eului? Fără îndoială, nu! Poezia, saturată de cotidianul prozaic, îl ține pe poet captiv într-un univers închis, adică numai al lui, căruia îi este specific un anume lumpen-limbaj. Să observăm acest poem care pune sub o înfățișare fundamental nouă creația de până acum a lui Vasile Barbu: „În acel decembrie beat/ o lacrimă s-a așternut/ în vers.// Atunci poeziile/ suspinau ca după eroii/ căzuți în războaie.// Pe florile din ianuarie/ râdea din stih soarele.// Cântau potecile nocturne/ vise line,/ hore, suspine/ mâini aprinse,/ priviri tâlmăcite.// Și atunci spre finele lui februarie/ s-a spart gheața" (*O lacrimă de demult*).

Conștient că se poate exprima numai redând realitatea cu o obiectivitate perfectă și în toate „ficțiunile" sale, Vasile Barbu nu ezită, fiind posesorul unei sensibilități incontestabile, să-l întroneze pe Faust în spațiul mitic unde-și are adânc înfipte rădăcinile: „Din umilință am ridicat cort/ înserării mele.// Aici eu dorm/ în nevisarea mea.// Aici eu mai respir/ între două sufocări.// Ziua mi-e totuna cu noaptea/ în mine nu mai e loc/ nici pentru vorbe/ nici pentru semne/ de orice primire.// În acest loc strâmt/ nici umbra ta/ n-o mai pot mișca" (*Nici umbra ta*). Deslușim în acest respiro eufonic un reflex parnasian, de autoapărare, spontan, caracteristic celor exilați din spațiul sacrosanct unde „Vasile hotărâse să moară/ înainte de a-i veni sorocul.// Așa hotărâse el și pace.// Pace, cum doar sus de tot,/ în stele, ar putea veni.// Vasile se sfâșia zi de zi/ și noapte de noapte,/ cu trădările ce-i înconjurau ființa.// Ieșire nu avea…// Doar să moară singur/ înainte de timpul sortit.// Și așa Vasile murea zilnic/ fără a mai aștepta/ Ziua sorocului" (*Moartea lui Vasile*). În același registru, ca o reacție negativistă la poezia încifrată a postmoderniștilor din Serbia: „E târziu și se așterne seara/ Peste tine/ Peste capul ultimului împărat/ Bolnav și murdar și rătăcit/ În vântoasa noastră stradă.// Sunt trântit la picioarele/ Răstignitului/ Nu mă voi ridica/ Niciodată/ Aripile nu-mi vor bate/ Depărtările.// Aici este împărăția/ Ultimului Vasile/ Stirpe din neamul/ Baronilor de Uzdin" (*Împărăția ultimului Vasile*).

Raportate la arhetipul mitic al pribeagului, viziunile simbolistice ale lui Vasile Barbu își vădesc originalitatea. El se abandonează poeziei, pentru el aceasta însemnând deopotrivă desprinderea din jocul contrastelor și ființă, ființă fiindcă aceasta „vorbește din scurgerea statornică a timpului" (Martin Heidegger).

Parafrazând-o pe Virginia Popovici, datorită acestei căderi în abis, poetul nu moare odată cu sfârșitul textului, întrucât îi este dat ca poezia să-l întoarcă necondiționat spre interiorul lumii: „Și voi fi/ Pământ înțelenit/ Deasupra somnului tău/ Singurătate de miriști/ În liniștea albă/ De pasăre care se odihnește/ Pe crucea ta/ Din inimă.// Și voi fi/ Umbra/ Locului/ De unde ai plecat" (*Și voi fi*).

Nu putem ascunde că poetica lui Vasile Barbu se axează, mai ales în antologia *Crucea lui a fi* (Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2015), pe un conflict acerb între viață și uitare, ambele puse sub semnul incertitudinii: „Las' să vină aici durerea/ va-nvăța și ea/ ce-nseamnă să te zbați tremurând/ în neatingere.// Las' să vină aici plânsul/ va cunoaște și el casa aceasta/ cu pereți șiroind de singurătate.// Las' să vină aici depărtarea/ ce desparte căzătura/ în toată adâncimea ei/ în care am ajuns.// Las' să vină aici femeia/ va învăța și ea/ durerea, plânsul/ depărtarea/ nemaiînstrăinându-ne" (*Chemări*) sau: „Singurătății mele:/ curcubee împăturate în geamantane/ și un gând spre tine/ ostenit/ și răstignit.// De când nu te mai am/ și pe mine/ m-am pierdut:// Azi totul e/ ce nu e.// Este un prea tragic/ Exemplu de sfârșit" (*Însingurare*).

Respectivul mod, să recunoaștem, ingenios, de a recepta și a transfigura cotidianul, bizar în manifestarea lui, îi dă poetului șansa de a se depărta de convențiile retorice și de a reinventa discursul clasicist (neo)romantic. Vasile Barbu își asumă astfel ordonarea haosului. Și cum să facă mai bine această cazně sisifică decât chemând în ajutor, ritualic, licorile cele divine, vitaminizante – vinul și berea, dătătoare de putere, elixir al tinereții veșnice. Din acest punct de vedere nu trebuie să se înțeleagă că poetul trebuie trecut pe lista sămănătoriștilor, el doar își începe trecerea prin lume de la matricea unde „visul nu moare/ ci e mai presus de toate/ el se umflă/ avansează/ până la un astru–proiect" și „lupii visează/ cu dinții adevărați" (*Și-am spus vântului așa*).

În poemul *Parastas anticipat* poetul se dedublează, parcă sub influența băuturii aducătoare de doruri și de „durerea mea de literă" (*Adio*), și impune un spirit modern, egocentrist: „Tristețea îmi omoară puterea/ deși trăiesc între ruine/ și parcă niciodată/ n-a fost mai adâncă/ grija dușmănească a celor care/ mereu mă crucifică/ și mă sfâșie.// Niște derbedei/ vânzători de sânge/ din nou mă omoară".

Prin urmare, Vasile Barbu, deși depozitar al multor curente postromantice de avangardă literară, între acestea o notă aparte făcând expresionismul, își urmează meticulos, fără prejudecăți sau complexe, programul său poetic. Meritul poetului, pe nedrept ocolit de critică, este acela că a autohtonizat/ transvalorizat, platonician, desigur, alteritatea (dialogul dintre *Eu* și *Celălalt*), cum spune criticul Mariana Ancaițan în *Rostirea continuă* (Ed. Libertatea, 2012), prin dialectică și oratorie: „Poeții nu dorm/ decât/ atunci când visează" (*Miniaturi clipite*).

Veghea „cititorului de control”

Theodor CODREANU

Cunoscut ca publicist din paginile revistelor *Curtea de la Argeș, Biblioteca Bucureștilor, Bucureștiul literar și artistic, Gând românesc* (Alba Iulia), Marian Nencescu ne-a oferit un masiv volum de publicistică și critică literară intitulat *Cititorul de control* (Editura Detectiv literar, București, 2014, cu o prefață a lui Florentin Popescu), titlu rezonând, paronimic, cu *Cititorul de contor,* piesa lui Paul Everac. Dacă prima parte a cărții, *Mantia celebrității,* păstrează oarece legătură cu „celebritatea” și cu destinul arhitectului Jinga, eroul piesei, cea de a doua intertextualizează cu un titlu binecunoscut din critica literară, *Lecturi infidele* (1966), cartea de cvasidebut editorial al lui Nicolae Manolescu, titlu adaptat de Marian Nencescu astfel: *Lecturi (in)fidele.* Pot fi semne parodice postmoderniste dincolo de care însă se ascunde un spirit avizat, profesionist, cu lecturi bogate pe tărâm literar, teoretic, filosofic, istoric, științific, atestând vocație și obiectivitate spre care trimite chiar sintagma *cititorul de control.* Avertismentul din *Argument* întărește (cu efect de *captatio benevolentiae*) această impresie: „Nefiind critic de profesie, ci doar un *cititor de control,* onest și tenace, am parcurs cu egal interes textele primite, încercând să disting, pe cât mi-a fost cu putință, sâmburele viu de creativitate, adevărul oricărei cărți. Nu modelul critic m-a interesat, cât adevărul artistic, cultural, științific ascuns printre rânduri.” (pp. 7-8) Așadar, nu-l interesează formalismul și *parti-pris*-urile criticii literare. Mai mult de atât, ambiția este de a ține sub *control* subiectivismele și poncifele criticii literare, în condițiile unui noian de cărți imposibil de dominat din poziția de lector. A nu te rătăci, în același timp, în acest labirint editorial, presupune ca firul Ariadnei să rămână criteriul estetic, în primejdie de a fi tot mai ocultat, în postmodernitate: „Singura preocupare a oricărui cititor onest, dornic să comunice și altora constatările sale, rămâne, așadar, aceea de a se păstra în sfera esteticului (sau, mă rog, a comenzii culturale) și de a evita, pe cât este omenește posibil, devierile de la un (iluzoriu) criteriu axiologic. / Astfel, orice creație nouă, indiferent de domeniul în care se ivește, rămâne, în esența ei, greu de definit, cu atât mai mult de evaluat critic. Într-o epocă în care metodele și mijloacele literare au evoluat considerabil, când autorii înșiși parcă și-au pierdut autocontrolul, zvârlindu-se sinucigaș în oceanul nesfârșit al scrierii incontinente, sarcina lectorului de a identifica, din noianul de cărți primite spre evaluare, pe acelea capabile să-l satisfacă, să-l intrige sau să-l provoace, este tot mai grea.” (p. 7)

În acest sens, un exemplu de „cititor de control” atingând exhaustivitatea ar putea fi Marian Popa, autorul controversatei *Istorii a literaturii române de azi pe mâine* (două ediții în două uriașe volume, 2001, 2009): „Reacțiile «alergice» la adresa neprotocolarului autor nepoftit la festinul literar cotidian au cuprins dimensiuni greu de imaginat: de la acuzații de imoralitate publică la cele de *colaboraționism* cu vechiul regim, nimic nu a lipsit din arsenalul calomniei.” (p. 144) Dovadă cât de greu și de primejdios este să fii „cititor de control” într-o țară „plină de humor”, vorba lui Bacovia, de fapt, plină de toate „humorile” subiectivismului critic: „Declarându-se drept *autor de bibliotecă,* scriind exclusiv după surse (publice sau «secrete»), fie ele scrise sau orale, Marian Popa lucrează, așadar, cu *materialul clientului,* cu precizarea că: «nu faci din pânza de sac rochie de mireasă». Cu alte cuvinte, *Istoria,* la fel ca și *Comicologia* și probabil alte cărți ale autorului, reprezintă «o strădanie de colecționar», de unde și stăruința detractorilor săi de a-l prezenta mai degrabă drept un autor de note, răspândindu-se voit confuzia între termenii de *notă, referat* și *studii,* utilizați semantic, dar cu conotații diferite, în dosarele fostei Securități.” (pp. 145-146) În realitate, „Fundamental, *Istoria…* lui Marian Popa este ceea ce s-ar numi o carte *obiectivă,* rece, adesea chiar detașată, rareori încărcată de duioșie și, la nevoie, de o oarecare conivență ironică, despre o epocă și o anume mentalitate literară ce pornește de la ideea că: «*O Istorie a literaturii* trebuie să prezinte realitățile epocii, iar nu ce crede autorul că vrea să aleagă. A selecta în funcție de gusturi, idiosincrazii sau complexe, înseamnă a urma un îndemn comunist»” (p. 146), cum precizează incomodul într-un dialog cu Marius Tupan. Dintr-o asemenea perspectivă tratează Marian Popa deopotrivă literatura scrisă în Țară sau cea din exil, prima dirijată „pe criterii politico-ideologice”, a doua, „fragmentară și adesea depinzând de stipendii externe”. (p. 147)

O colecție de consemnări obiective este și cartea lui Marian Nencescu, chiar dacă rămâne, fatalmente, una fragmentară, fundată doar pe cărțile achiziționate sau primite de la diverși autori. Așa se explică de ce în paginile sale stau alături, firesc, personalități de diverse orientări, adesea rivale și chiar „incompatibile”, autorul fiind departe de spiritul „listelor” preferențiale. Conviețuiesc Zaharia Stancu, Solomon Marcus, Mircea Cărtărescu,

Mihail Diaconescu, Neagu Djuvara, Dinu C. Giurescu, Radu Theodoru, Alexandru Boboc, Gheorghe Vlăduțescu, Fănuș Neagu, Corneliu Ostahie, Adrian Păunescu, George Astaloș ș.a.m.d. Ce-i drept, cartea, în ansamblu, risca să dea impresia unui amalgam cultural (cronici, eseuri, note publicistice, medalioane, interviuri etc.), dacă nu exista despărțitura în cele două secțiuni, prima dedicată unor valori consacrate, cealaltă – oglindă a literaturii și culturii la zi.

Poate nu întâmplător volumul lui Marian Nencescu se deschide cu eseul *Astaloș, avangardistul,* personalitate impresionând prin cantitate, diversitate și calitate a operelor și preocupărilor, născut dintr-un tată german din Vatra Dornei și o mamă bucureșteancă „de cinci generații”, Gheorghe, viitorul scriitor fiind botezat „atât în ritul ortodox, cât și în cel catolic”. (p. 11) Așadar, o „sinteză” de spiritualitate europeană și românească, reușind, de pildă, în exilul voluntar (început în 1976) să devină un demn urmaș al lui Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade: „Este autorul a peste 30 de piese de teatru (publicate între 1970-1996), montate în 60 de orase din 21 de țări, a scris romane, eseuri, memorialistică, scenarii cinematografice și a întreținut o fabuloasă corespondență, însumând, după propriile estimări, peste 30.000 de scrisori (o selecție este cuprinsă în volumul *Epistolar parizian,* tom I, Editura Vitruviu, 2003), cu totul peste 40 de volume originale.” (pp. 12-13) Nu și-a uitat țara de origine, luptându-se, între multe altele, să ridice o statuie a lui Mihai Eminescu „chiar în inima Parisului, aproape de Biserica Ortodoxă Română”. (p. 19) A creat conceptul de *teatru spațial-floral* sau *pluridimensional,* inițiat încă din țară, unde nu a putut fi pus în practică, proiectul „Oul agorei” fiind destinat, apoi, orașului australian Melbourne, „proiectat ca o imagine simbolică («landmark», cum o numește Astaloș), similară Turnului Eiffel din Paris sau Operei din Sidney. Monumentul propus, având forma simbolică de «ou», urma să aibă peste 300 m înălțime și să reunească o serie de trăsături de ordin socio-edilitar precum: spiritualitatea, creativitatea și elementul public. Teza principală a lui Astaloș pleca de la ideea că «matrița tuturor utopiilor este în ou», edificiul nou creat devenind, implicit, un «templu multireligios», dar și un «teatru global», expresie superioară și unică a «pluridimensionalității» teatrului.” (p. 16) O altă idee avangardistă a gândirii artistice a lui George Astaloș este aceea a vitalizării *argoului,* numit de el „universul fabulos al limbii paralele”, „o ulcerație a libertății”, comparabil cu jazzul pentru muzica simfonică. Pentru el, argoul nu este „limbajul secret al răufăcătorilor”, nici „un însemn social”, ci „un limbaj nedescifrat”, „o enigmă lingvistică, o variantă inedită a limbii literare”. (pp. 16-17)

Rămânând tot în sfera conceptelor de avangardă, să remarc notele despre cartea Angelei Botez, *Postmodernismul în filosofie* (București, Editura Floare Albastră, 2005). Marian Nencescu înclină să dea crezare că poate fi pus semn de egalitate între *postmodernism* și *transmodernism.* (p. 38) Într-adevăr, există autori care fac asemenea substituire, conceptele însă se referă la paradigme culturale diferite, încât Ștefan Lupașcu, Emil Cioran, Mircea Eliade nu pot să încapă în cadre postmoderne, căci viziunea lor este larg asimilabilă transmodernismului. Stratificarea Realului în niveluri de Realitate, la Ștefan Lupașcu, spre exemplu, stă la temelia metodei *transdisciplinare* (Basarab Nicolescu) specifică transmodernismului. Arhetipurile lui Eliade nu sunt *simulacre* sau *parodii* la *arheii* lui Eminescu sau la *ideile* lui Platon. *Disperarea* și *kynismul* din filosofarea lui Emil Cioran nu țin de *optimismul* și *încrederea* în progres specifice modernismului și postmodernismului, consubstanțiale, în definitiv, și gândirii slabe, cum o numește Gianni Vattimo. Filosofia lui Cioran se trage din *Rugăciunea unui dac* a lui Eminescu, neconsonând cu *Levantul* lui Mircea Cărtărescu. Aceste aspecte îi sunt familiare lui Marian Nencescu, altminteri, și din cărțile cioraniene ale unui exeget avizat, Ionel Necula, care observă că Emil Cioran este un Diogene strămutat *din butoi în mansardă.* (p. 54) Ionel Necula, sesizează Marian Nencescu, a impus un nou concept prin exegeza lui: *cioranizarea* filosofiei și a lumii, ca *filosofie a căderii,* anunțând „stingerea luminilor în grădinile Occidentului”. Cioran nu este departe nici de viziunea unei stratificări a lumii în *niveluri de civilizație,* drama României venind, după interpretarea lui, din rămânerea în straturi străvechi de civilizație comparativ cu Occidentul, straturi sprijinite pe *omenie, bunătate, cumsecădenie,* valori demult apuse la „evoluați”.

Cioran, spre deosebire de epigonii săi postmoderni, nu și-a batjocorit neamul, cum cred unii, ci l-a iubit pe *culmile disperării,* ceea ce este cu totul altceva decât ce se degajă din *Politicele* lui Patapievici. Eseul *Cioranizând, cioranizând… gânduri despre filosofia căderii* se încheie cu un P.S., evocând licitarea manuscriselor lui Cioran, în 2011, de către Casa de Licitație „Binoche et Giquello”, la care statul român nici nu s-a sinchisit să participe. Manuscrisele au fost achiziționate de omul de afaceri George Brăiloiu (cu 500.000 de euro), donându-le, după câteva zile, Academiei Române. (Alte informații spun însă că încercarea de donație a eșuat, lucrurile rămânând neclare până la soluționarea procesului intentat de Gabriel Liiceanu, care a cumpărat drepturile asupra operei unor mari personalități, între care și Emil Cioran!) Ceea ce-i scandalos e că o parte a acestor manuscrise a fost recuperată de la tomberon de către o îngrijitoare, altă parte a fost scoasă din țară din Arhiva Cioran! Nu s-a comportat statul român la fel cu moștenirea „pietrelor” lui Brâncuși?!

Cărți și autori

Un povestitor cu har

Ion C. ȘTEFAN

Doctorul Gheorghe Bârlă a lucrat ani îndelungați în unele dispensare rurale din zona subcarpatică, din jurul municipiului Curtea de Argeș, apoi ca medic la un ocol silvic.

A fost un bun profesionist în medicina generală, care a învățat să facă de toate în condiițiile unei dotări minime și doar cu ajutorul unui tehnician sanitar. Astfel încât, consultațiile de specialitate au fost completate cu o bogată experiență de medicină populară, cu o intuiție potrivită și, mai ales, cu un devotament exemplar.

El trebuia să vindece nu doar trupul, ci și sufletul unor pacienți mai aparte, să lupte cu greutățile vieții, cu unele concepții retrograde, să promoveze igiena și ordinea în viața oamenilor.

La fel ca un preot sau un dascăl de țară, el a devenit un *medic de suflete* și, acolo unde nu putea să vindece cu ajutorul medicamentelor, intervenea cu un sfat bun, cu o pildă înțeleaptă ori cu o soluție prin intuiție – până la ieșirea la pensie devenind un om respectat și îndrăgit, un îndrumător multiplu al celor din jur.

Aceasta ar fi biografia lui profesională, ca om cu o bogată viață socială, pe de-a-ntregul respectabil, pentru a-i rămâne o amintire plăcută în mintea celor care l-au cunoscut și pe care i-a ajutat.

Dar în cartea *Ispita*, ieșită anul trecut de sub tipar (Editura Reporter Media Production, București), ni se prezintă mult mai mult decât atâta. Este cel de-al doilea volum al său tipărit, primul intitulându-se *Voința oamenilor și voința lui Dumnezeu,* o carte morală și de-o adevărată spiritualitate creștină, o atitudine inedită din partea unui medic, ajungând la concluzia că, acolo unde puterea de vindecare a oamenilor nu mai poate face mare lucru pentru cel bolnav, intervine uneori voința lui Dumnezeu, care-l salvează pe cel condamnat la suferință.

Această carte a fost atât de solicitată, încât a apărut și în cea de a doua ediție, completată și cu alte exemple, având un așa ecou, încât vestea i s-a dus până la Patriarhie, autorul fiind felicitat pentru credința și moralitata sa, în scris, de însuși Preafericitul Daniel.

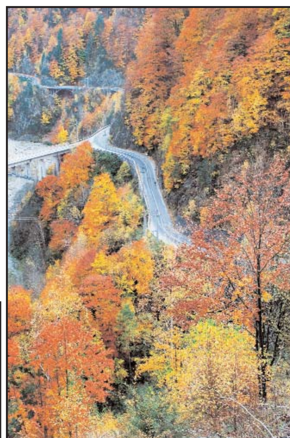
Titlul celui de al doilea volum, *Ispita,* m-a dus, la început, în derută, crezând că este vorba de cine știe ce ispită diavolească, pentru a-l abate pe cel credincios de la moralitatea creștină. Dar nu a fost vorba de așa ceva (nici nu se putea întâmpla așa ceva!), deoarece doctorul Gheorghe Bârlă a rămas un creștin cu o concepție morală temeinică: el se referă la o plăcere blândă – ispita pescuitului de păstrăvi în apele repezi de munte, pe unde și-a exercitat profesia, pe malurile Argeșului, Topologului, Râului Doamnei, Vâlsanului, ori pe unele pâraie mai anonime din zona de munte sau în lacurile cu priviri albastre îndreptate spre cer.

Povestirile lui Gheorghe Bârlă sunt alcătuite cu har, cu mult talent descriptiv, ca în „Aici e aerul tare”, „Chemarea munților”, „Sfatul ursitoarelor” și altele. Întâlnim un dezvoltat simț al ritmurilor naturii, la fel ca în lecturile lui Vasile Voiculescu, sau în poeziile tradiționale ale lui Ion Pillat: „Hai să spunem că ne-am întâlnit cu ursul”, „Oare cum o fi noaptea”, „Moșul, oile și lupii”.

Corespondențele în proză trebuie apoi căutate în volumele *Povestiri pentru vânători și pescari* de Mihail Sadoveanu sau *Povestiri vânătorești* de Turgheniev.

Asistăm la pitorești partide de pescuit, precum în „Nu știam că sunteți păstrăvar”, „Impostorii”, „Deformație profesională”, precum și unele întâmplări din lumea satelor, în povestirile „Vasile Sițaru”, „Trei, Doamne, și toți trei” (după titlul unei poezii de George Coșbuc, dar cu alt conținut), „Destin implacabil”.

Autorul cunoaște toponimia locurilor, istoriile lor străvechi, tradițiile și obiceiurile oamenilor, condițiile grele de trai din zona munților, întâmplări la care participăm și noi afectiv, antrenați în trăirile sugerate de talentatul doctor, asemănându-se din unele puncte de vedere cu Vasile Voiculescu.

Ambele cărți oglindesc bogăția spirituală a autorului, pe care o lasă, ca pe-un „Testament” arghezian, urmașilor și o dăruiește cititorilor săi, dovedindu-se un bun profesionist în arta narațiunii artistice și, în același timp, un iscusit îndrumător al celor în suferință, împletind armonios profesia de doctor cu harul de narator care ne convinge. Aflat acum la bătrânețe, legănat de amintiri, în casa familiei din Curtea de Argeș, înțeleptul și sfătosul medic mai are încă multe de spus. Îl aștept cu o carte nouă la Editura Arefeana, unde au publicat mulți argeșeni, scriitori de mare talent din întreaga țară.

Și pentru a rămâne tot pe terenul filosofiei, să remarc textele despre Alexandru Surdu, considerat, pe bună dreptate, adevăratul continuator, original, al lui Constantin Noica, „păltinișenii” ratând această șansă, în pofida a ceea ce se tot vehiculează de peste două decenii. Noica „are în Alexandru Surdu un urmaș demn. Victoria lui Noica se vădește astfel perenă, în ciuda denigrărilor de tip partizan. Între noicieni, Alexandru Surdu rămâne *vocea cea mai autentică și consecventă* a culturii românești contemporane.” (p. 177)

Marian Nencescu acordă spațiu și unor istorici de orientări diferite precum Dinu C. Giurescu (preocupat de soarta României) sau Neagu Djuvara, interesat îndeobște de *revizionism* istoric „cu două decenii înainte ca Lucian Boia să «revoluționeze» istoriografia românească prin interogații de genul «De ce e România altfel?»” (p. 69) Rămâne, aparent, o enigmă aversiunea lui Neagu Djuvara față de Mareșalul Antonescu. A fost trimis în calitate de curier diplomatic la Stockholm chiar în ziua arestării mareșalului, rămânând acolo până în 1947, când a fost demis de autoritățile bolșevice, acuzat de apartenență la Mișcarea Legionară. Să fie acesta adevăratul pretext pentru care a negat vehement încercările lui Antonescu de a încheia un armistițiu cu Moscova, declarând telegrama Alexandrei Kollontai drept o „totală aberație”? (Vezi Neagu Djuvara, *Misterul telegramei de la Stockholm,* Editura Humanitas, București, 2012.) În realitate, adevărata cauză a eșecului încheierii armistițiului (parafat abia pe 12 septembrie 1944, când țara era deja ocupată!) este vechea maladie a *discordiei* dintre români. Bunăoară, la Stockholm, demersurile lui Fred Nanu s-au ciocnit de cele ale lui George Duca și, mai ales, de ale lui George Caranfil, ambasadorul României la Helsinki. Mă tem că ajungerea lui Neagu Djuvara la Stockholm are o semnificație similară, ascunsă sub argumentele tari din *Misterul telegramei de la Stockholm.* Memorialistica lui Neagu Djuvara, altminteri, ascunde destule tare din perioada *pribegiei* (v. *Amintiri din pribegie*), cum a demonstrat Nicolae Florescu (v. *Întoarcerea proscrișilor. Reevaluări critice ale literaturii exilului,* 1998). Pe de altă parte, cum se face că, dintre marii intelectuali care au trecut prin „simpatii legionare”, Neagu Djuvara s-a instalat bine în tabăra „corecților politici”, dând gir modei noilor deformatori ai istoriei românilor, de la Lucian Boia la Vladimir Tismăneanu? Ba, din această poziție privilegiată își permite fie să atace publicistica lui Eminescu, acuzată de „incorectitudine politică”, fie să lanseze semne benefice de „incorectitudine politică”, alarmând Europa privitor la „țiganizarea” și „musulmanizarea” agresivă a bătrânului continent.

Lui Marian Nencescu nu-i displace întâlnirea benefică dintre diferitele discipline sub semnul creativității. La Mihail Diaconescu apreciază nu doar prozatorul, ci și istoricul literar (*Istoria literaturii dacoromane*), esteticianul (*Prelegeri de estetica ortodoxiei,* 2 vol.), istoricul, teoreticianul literar, toate atestând și un spirit transdisciplinar.

Autorul își arată incisivitatea spiritului critic în texte precum cel despre Zaharia Stancu, o glorie a epocii comuniste, comparat de unii critici români și străini cu Faulkner, Steinbeck și Walt Whitman, romanul *Desculț* (1948) fiind tradus în vreo treizeci de limbi, fiind, în realitate, nu „o *monografie socială* a satului teleormănean, cum s-au grăbit să-l catalogheze unii critici, cât un *document de partid,* impenetrabil în măsura în care trece cu vederea aspectele neconvenabile ale reconstrucției istorice și, în egală măsură, util, câtă vreme acțiunea merge «în sensul istoriei».” (p. 172). Celelalte cărți i se prezintă ca reluare inflaționară a romanului, exceptând *Șatra* (1968). Marian Nencescu e de părere că Zaharia Stancu ar merita o reevaluare critică în perspectivă estetică, ca „foarte mare *poet-prozator al spațiului dunărean,* încă necercetat și numit de Artur Silvestri «o enigmă antropologică».” (p. 174)

Criticul are vocație și portretistică, cum atestă paginile despre Mircea Cărtărescu, fost coleg de liceu. Aceasta cu atât mai mult cu cât cvasimajoritatea textelor se apropie de condiția medalionului. „Geamănul temperat” are, desigur, o față dublă, una fiind bine ascunsă: „În adolescență *nu era creditat ca viitor scriitor de renume național* nici măcar de cei apropiați. Puțini din cei care l-au cunoscut cu puțin în preajma vârstei de 20 de ani puteau bănui la tânărul slab, cu părul vâlvoi, ochi exoftalmici și mustața ițită, ca a unui nou Vlad Țepeș, șuvoiul liric de nestăpânit aflat în fibra personalității sale.” (p. 265) Consideră că „adevăratul său har literar” s-a dovedit după 1990, odată cu publicarea volumului *Levantul* și a romanelor *Travesti* (1994), a trilogiei *Orbitor* (*Aripa stângă*, 1996, *Corpul,* 2002, *Aripa dreaptă,* 2007), trilogie care ar fi, în *flota* operei, *crucișătorul,* „flotă” care ar mai cuprinde „transatlantice, veliere, dar și simple bărci”, dacă nu și plute care-l duc spre nicăieri: „Mai nou, scrie și cronică politică, domeniu în care este cu totul pe dinafară.” (p. 268)

Nimic mai contrastant între un Mircea Cărtărescu și un Radu Theodoru, însă Marian Nencescu se vede îndrituit să constate că dicționarele și istoriile literare (de la Mircea Zaciu și Nicolae Manolescu la Marian Papahagi și Irina Petras) comit o nedreptate de evaluare, de vreme ce, prin contrast cu marii răsfățați ai criticii, nici nu-l consemnează, în pofida faptului că titluri precum *Vulturul, Brazdă și paloș, România ca o pradă* sunt opere de valoare, primul – chiar „o capodoperă a genului”, al doilea „o explozie de culori” (Dumitru Micu), iar a treia carte impresionând prin argutie și prin situarea autorului de partea *direcției naționale* pe care adevărații intelectuali nu o pot oculta. (pp. 195-201)

În ansamblu, „cititorul de control” care este Marian Nencescu ne oferă o imagine credibilă a literaturii și culturii românești, într-o stilistică echilibrată, supusă la obiect, în texte concentrate, menite să țină trează curiozitatea cititorilor.

La pas prin satul global

Povestiri persane

Ion PĂTRAȘCU

Lumea perșilor mă pasionează de decenii. Ca peregrin itinerant, prin China, Egipt, Siria, Cipru și Grecia, am avut ocazia să iau cunoștință cu multe elemente ale civilizației persane. Lucru absolut normal, având în vedere că, de-a lungul mileniilor, Persia s-a aflat la intersecția celor mai mari civilizații ale omenirii. Așa că, în creuzetul Orientului, cultura persană a împrumutat de la celelalte culturi ale antichității, dar a și oferit cu generozitate.

Chiar dacă mai știam câte ceva despre această zonă vastă de civilizație, aria unde ea se plămădise îmi rămăsese necunoscută. Așa se face că, în luna mai 2015, am plecat cu un grup de turiști români pe urmele lui Darius cel Mare. Nu era o vizită protocolară, de răspuns, pentru că trecuse prea mult timp de la *întâlnirea* Marelui Rege cu tracii de la Sud de Dunăre.

Fiind un mare *plimbăreț,* în cea mai mare parte la comandă, prinsesem gustul călătoriilor. Constatasem că acestea ne îmbogățesc sufletește, ne informează, dar ne și formează, ne alimentează scrierile, ne șlefuiesc și gustul. Mai era și un îndemn al ambasadorului iranian la București, care suna cam așa: *Pentru a înțelege o țară trebuie să cunoști istoria și cultura ei... aceasta, însă, ascultând, citind și, în final, văzând.* Cam același înțeles are și dictonul persan: *Parfumul se apreciază după miros, nu după vorbele celui care-l vinde.* Așa că, timp de două săptămâni, am savurat, la propriu și la figurat, acel parfum suav, pe care perșii și ținuturile lor le degajă de milenii.

Și așa am ajuns în Republica Islamică Iran (Persia până în anul 1935), leagăn al unei civilizații vechi de peste 2.500 de ani. Pășeam cu smerenie prin locuri care amintesc de cel mai mare și mai longeviv imperiu din istoria omenirii, dar și mai democrat, după aprecierea unor istorici, care se revărsa la un moment dat peste opt milioane de kmp, înglobând 23 de națiuni diferite, reprezentând cam 44 la sută din populația lumii.

Moștenitorul civilizației cristalizate în timpul vechilor imperii persane, în succesiunea lor istorică, este Iranul de astăzi, respectiv Republica Islamică Iran (din anul 1979). Având o suprafață de 1.645.258 kmp, Iranul este de trei ori mai mare decât Franța. Astăzi, el este bogat nu doar prin civilizația moștenită, pe care a păstrat-o cu evlavie și a diseminat-o cu dărnicie în jurul său, timp de milenii, ci și prin resursele sale materiale și umane: este cel de al treilea mare producător de petrol din lume, cu aproape 3,7 milioane de barili/zi, dar și cu rezerve considerabile de gaze naturale, care se pare că ar depăși 160 de miliarde de metri cubi. Apoi, populația sa, de peste 70 de milioane de locuitori, este probabil cea mai mare bogăție a țării. Ea nu este doar păstrătoarea unei civilizații strălucite. Ea este harnică, educată, disciplinată, dedicată progresului continuu al țării. Acestea nu sunt vorbe de complezență. După ce vezi orașele-grădină, acea suprafață arabilă de numai 12,07%, lucrată până la ultimul centimetru pătrat, infrastructura excelentă, grija pentru siturile arheologice, curățenia generală, bogăția piețelor, te convingi că întreaga țară se comportă ca o familie de albine, a căror trudă se vede pretutindeni. Mai este și acea ambiție de a se descurca cu forțele proprii, în condițiile unui embargou internațional prelungit. Sunt lucruri pe care turistul străin nu le poate înțelege doar ascultând și citind povești despre Iran, multe dintre ele răuvoitoare și manipulatoare. Ele pot fi înțelese numai la fața locului, cu condiția să le observi cu ochii, urechile și inima deschise.

Spre regretul iranienilor, țara lor este percepută altfel decât este ea în realitate. Ascultându-i, le înțelegi durerea, pornită din faptul că mulți oameni le judecă țara numai după ceea ce s-a întâmplat în ultimii treizeci și ceva de ani (după Revoluția Islamică din anul 1979). Acești *judecători* nu știu nimic despre mileniile anterioare de civilizație sau despre felul cum iranienii au reușit să se păstreze ei înșiși, diferiți de cuceritorii lor, cu deosebire cei arabi. De aceea, turistul străin va auzi foarte des precizarea că *noi nu suntem ca vecinii noștri,* sau că *noi suntem iranieni și nu arabi.*

Pe mine, personal, mă bucură reacțiile pozitive ale acelor turiști români care sunt interesați doar de comorile Iranului, afirmând că *pe timpul vizitei te poți lipsi de licorile lui Bachus și de imaginea peisajului feminin, specific lumii moderne.* Cu excepția baticului pe capul femeilor și obligativitatea acoperirii unor părți ale corpului, spun ei, totul este normal. În contactele cu străinii, cetățeanul iranian caută dialogul, este atent, cald și prietenos. Și cinstit, aș adăuga eu. Întrucât nu mă descurcam cu bancnotele locale, îi puneam negustorului teancul de bani în mână, iar el reținea suma care i se cuvenea. Nu am avut niciun moment senzația că am fost înșelat.

1

2

3

Cred că este cazul să mă opresc aici cu considerentele de ordin general. Eu am mers în Iran nu doar la îndemnul ambasadorului iranian, ci și stimulat de colecția poveștilor fascinante din *O mie și una de nopți.* Sigur, cititorul va spune că istorioarele respective sunt inspirate nu doar din folclorul persan, ci și din cel din lumea arabă, din India, Grecia, Turcia. Totul a pornit însă de la o bază persană, de la cartea *O mie de povești.* Apoi, Șeherezada a fost persană, ca și regele Shahryar.

În cele două săptămâni, noi am văzut foarte puțin din tezaurul cultural-istoric al țării vizitate și, totuși, despre Iranul de ieri și cel de astăzi ar putea fi brodate mult mai multe povestiri decât cele ale Șeherezadei. În articolul de față, voi încerca să jalonez, cu aproximație, traseul parcurs prin fostele imperii, respectiv cel al lui Cirus, Darius, Xerxes și al altor Regi ai Regilor.

Gazdele iraniene au vrut ca noi să ne începem periplul într-un punct nodal al istoriei și civilizației acestei țări. Am aterizat, deci, în orașul Shiraz, fost și el capitală imperială. Astăzi, Shiraz este capitala Provinciei *Fars,* nume pe care grecii antici l-au transformat în *Pars, Persis,* deci *Persia.* De la Fars derivă și denumirea de *farsi* a limbii persane. Deocamdată, voi aminti doar în treacăt că ne aflam în orașul monumentelor istorice și al poeților, pentru care Shiraz era supranumit și *Atena Iranului;* orașul grădinilor, cu trandafiri și livezi. Celebrii trandafiri de Shiraz, cântați și de Eminescu al nostru sau cei pe care îi primea, acolo, Martha Bibescu de la un prinț persan. Vom reveni în acest oraș spre a ne bucura ochiul și sufletul de splendorile pe care el le oferă și, nu în ultimul rând, pentru a-i regăsi pe marii poeți Hafez și Saadi, care ocupă un loc central în raporturile culturale româno-iraniene.

Plecam din Shiraz cu gândul că, de ceva vreme, devenisem un prizonier al poveștilor orientale. Întâmplător sau nu, în momentul în care am pus punct serialului *Popas în China,* mă gândesc să continui colaborarea cu revista de cultură *Curtea de la Argeș* tot cu o tematică orientală, care s-ar putea numi *Povestiri persane.*

Între timp am ajuns la Persepolis (din limba greacă: Perses-perși, Polis-oraș), adică *Orașul Perșilor.* Oraș care ne oferă fabuloase povestiri persane, pentru că el este considerat cel mai important obiectiv turistic al Iranului, declarat de UNESCO, încă din anul 1979, drept Moștenire a Umanității. Acolo, pe o platformă de 120.000 de metri pătrați, printre ruinele palatelor construite de Darius I și Xerxes, ne-a însoțit tot timpul un soare generos, poate chiar prea generos. Dar ce mai conta? Noi ne aflam pe locul unuia dintre cele mai frumoase și celebre orașe ale antichității, oraș al ceremoniilor, care etala bogăția și măreția Imperiului Persan. Este orașul care a strălucit doar două secole, pentru că Alexandru cel Mare, din răzbunare, l-a transformat în cenușă, în anul 330 î.Hr. Nu l-a putut scăpa nici măcar celebra rugăciune a lui Darius cel Mare, inscripționată în piatră: *Domnul să protejeze această țară de dușmani, foamete și minciună.*

Dar să facem un popas și în capitala de drept a întemeietorului Imperiului Persan, Cirus cel Mare, respectiv în orașul antic Pasargad, așezat la poalele Cerului (1.900 de metri altitudine). Capitală de imperiu, dar și loc de veci pentru Cirus cel Mare, al cărui trup îmbălsămat a fost depus într-un mormânt de o *simplitate nobiliară,* pe un pat de aur, lângă o masă tot de aur, pe care se aflau ofrande pentru defunct. Din păcate, soldații lui Alexandru Macedon au ajuns acolo înaintea comandantului lor, vandalizând mormântul. Au plătit ei cu viața, însă istoria fusese deja păgubită. La acest mormânt regal, Alexandru cel Mare a fost impresionat de următoarea inscripție a lui Cirus: *O, omule, oricine vei fi tu, ori de unde vei veni. Sunt Cirus, întemeietorul Imperiului perșilor. Nu mă invidia pentru acest puțin pământ care îmi acoperă trupul.*

Popasul următor a fost în orașul Yazd, care pare desprins direct din poveștile Șeherezadei. Acolo aveam să aflăm o interesantă poveste despre Zoroastru, fondatorul cultului monoteist al zoroastrienilor, care aveau un Dumnezeu unic, pe Ahura Mazda; este un cult divin purificator, în care focul deține locul central. Am vizitat și noi *Templul focului,* unde *flacăra sacră* arde, fără întrerupere, de sute de ani. Orașul Yazd, alături de toate celelalte obiective de pe traseul nostru turistic, figurează și el pe listele UNESCO ale Patrimoniului Cultural al Umanității. În acest oraș vom reveni cu siguranță, însoțiți însă de Mihai Eminescu, cel care și-a demonstrat cunoștințele despre cultul zoroastrian în nuvela *Sărmanul Dionis.*

Povești extraordinare aveam să aflăm și la Isfahan, un veritabil oraș-grădină, cu splendide palate regale, moschei și celebra *Piață a Imamului,* a doua ca mărime din lume, după Piața Tienanmem din Beijing. Aici pătrundem și în *urzeli* ale perșilor și aflăm povești minunate despre covoarele lor fermecate, devenite emblemă națională de peste 2.500 de ani. Ajunsă și pe aceste meleaguri, Martha Bibescu consemna în jurnalul său că: *Isfahan este în întregime albastru, mult mai albastru decât mi-aș fi putut închipui.*

(Fig. 1: Mausoleul lui Avicenna din Hamadan, Fig. 2: Poarta Azadi (Libertății) din Teheran, Fig. 3: O familie de iranieni.)

(Continuare la pag. 14)

La curtea epigramei

Trepte de afirmare. Presa de umor

Elis RÂPEANU

După perioada de acumulări, absorbind esenţe autohtone şi influenţe culturale occidentale, epigrama românească se afirmă tot mai mult: e prezentă frecvent în paginile revistelor literare şi în disputele de tot felul. Aceasta poate fi considerată o nouă treaptă în evoluţia ei, premergătoare afirmării plenare, etapă în care-şi defineşte statutul, iar creatorii descoperă puterea ei de pătrundere în rândul cititorilor. E folosită ca armă de atac şi de apărare. Practicarea ei duce la perfecţionarea continuă, catrenele îşi cizelează forma, sunt mai savuroase, câştigă în spiritualitate; e evident faptul că *epigrama presupune un încântător joc al inteligenţei, ingeniozitatea dublând isteţimea, generând acea „fentă" de idei născătoare de poantă.* În mediile literare se foloseşte curent sintagma *stil epigramatic*, chiar *gen epigramatic* (nu în sensul de *gen literar propriu-zis*), pentru a sublinia stilul care speculează contextul lingvistic, producând spirituale întorsături ironice, satirice etc. Astfel, în *Convorbiri literare* din 1869, Titu Maiorescu cerea gazetarilor „stil neted, gramatical şi ortografic" (cât de actuală e şi astăzi această cerinţă!), iar despre *Telegraful* din Sibiu, comentează în stil epigramatic: „Putem asigura pe d. redactor al *Telegrafului* că foaia în cestiune apare în intervale de câte 15 zile, însă nu la lună, ci la soare, publicându-se dimineaţa".

E perioada în care epigrama e difuzată mai ales în presă – cu predilecţie în cea de umor. În toate provinciile româneşti apar reviste umoristice care se situează tot timpul în strictă actualitate, înregistrând noul şi orice nuanţă din viaţa culturală, politică, economică a societăţii, menţinând viu interesul cititorilor. Nimic nu scapă agerilor şi scormonitorilor condeieri cu spirit acid, prea puţin discreţi; sunt mereu la pândă să scoată la iveală aspecte care să şocheze. *Presa de umor* constituie un document interesant al istoriei noastre din secolul XIX; ea marchează toate evenimentele din viaţa ţării: mersul domniilor, legile votate, viaţa parlamentară, succesiunea guvernelor, crizele politice, schisma liberală, simpatiile şi antipatiile de tot felul, politica externă etc. – un câmp vast de investigaţie şi de inspiraţie pentru cei cu chemare spre catrenul cu poantă. În presa de umor întâlnim figurile de stil care vor fi proprii epigramei, ca: repetiţia sub formă de *anaforă* (repetiţia aceleiaşi unităţi lexicale la începutul unităţii sintactice), *antanaclaza* (reprezentarea unui cuvânt luat cu sensuri diferite datorită contextelor), *antimetateza* sau *comutaţia* (repetarea în ordine inversă), *climaxul* (repetiţia în gradaţie), *figurile ambiguităţii, aluzia, figuri ale ironiei (antifraza, ironia, lauda în reproş, sarcasmul, mimeza*), *figuri ale opoziţiei şi contradicţiei* (*paradoxul, oximoronul, antiteza* etc.).

Sunt frecvente *calambururile* pe seama numelor de familie sau de botez. Glumele, calificările umoristice, hipocoristicele circulă în epocă de la o publicaţie la alta, din presă în literatură şi din literatură în presă. Grădişteanu devine *Gât-de-ştreang* (*Daracul*, 1869), Ion Brătianu, în *Păcală*, 1860, e *Firfiric* (subţire la trup ca moneda austriacă), iar clovnul în trecere prin Bucureşti, Berlicoco, devine *Coco Birlic,* „cu ochii boboşaţi", înaintea „bulbucaţilor ochi de broască" din Eminescu; Maiorescu devine *Mulierescu,* în urma procesului în care e acuzat de imoralitate, apoi *Titus Livius Minorescu* după ce publică *Beţia de cuvinte*, Hohenzollern e numit, în *Calendarul Ghimpului, Hopânţoler,* Sigmaringen e răstălmăcit de Orăşanu în *Sîc-Marito.* Ghedem pune întrebări incomode „Fratelui Scarlat" (noul domnitor e numit *Şarlă* sau *Scarlat*), în *Ghimpele* din 1870, în legătură cu banii cheltuiţi cu bătăuşii care vor fi folosiţi şi în alegeri:

Frate Scarlate

Din ce ţară sunt luate
Acele patru mii
De mândri gălbenaşi
Ce-ai dat la bătăiaşi
Ce-ai dat la zavragii?

Ca nu cumva să existe dubii în legătură cu destinatarul, în săptămâna care a urmat tipăreşte o aşa-zisă rectificare:

Unii din cititori
Ne spun că au crezut
Că „Fratele Scarlat"
Din numărul trecut
E cel de la Palat.
Ce oameni cobitori!
Nici gând noi n-am avut
Că-n ţara noastră toată
Nu s-ar afla decât
Un câine scurt de coadă…

E perioada când, în *Ghimpele*, debutează Caragiale. Debutul acesta este descoperit de Şerban Cioculescu care, în 1940, îi închină un studiu salutat cu admiraţie de N. Iorga. Cele peste 20 de materiale în versuri şi în proză sunt semnate ILC, C, Car, Rac sau Palicar. S. Cioculescu distinge, în materialele viitorului mare dramaturg, „acordurile sigure ale unui instrument stăpân pe sine, care îşi câştigă măiestria fără grabă". În *Ghimpele* din mai 1874, Caragiale îşi

manifestă antipatia faţă de tânărul poet Macedonski, publicând o epigramă adresată „Unui poetastru" despre care aflăm, la republicarea ei, două luni mai târziu, că e vorba de „Tânărul Aamsky" (adică Macedonski – care avea 20 de ani, iar Caragiale, 22). Iată catrenul:

– Tânărul X… are darul
De-a scrie poezie.
– Dar carte ceva ştie?
– A-nvăţat abecedarul!

Această epigramă, împreună cu două cronici literare (una de atac şi alta de contraatac) demonstrează dispoziţia războinică a tânărului Caragiale. Pe el îl deranjau zgomotul publicitar al lui Macedonski, aroganţa lui, narcisismul, ifosele nobiliare, fronda lui turbulentă.

În presa de umor apare şi semnătura lui Ioan Slavici, în *Gura satului* (1872), unde publică anecdote şi nuvele umoristice.

Creaţia de umor se îmbogăţeşte, de asemenea, cu cuplete în stilul de mai târziu al lui Tănase, precum şi cu texte pentru „cafenelele cântânde", care deschid drumul teatrului de revistă.

Ca evenimente de răsunet din presa de umor din această perioadă pot fi considerate publicarea pamfletului versificat al lui N.T. Orăşanu „La câinele meu de vânat" (*Daracul,* 1870) şi a poeziei „La noi e putred mărul" a lui Hasdeu (1838-1907), semnată P.A. Calescu, poezie cu acrostihul LA CONVORBIRI LITERARE, găzduită chiar de revista purtând acest titlu (oferindu-i-se, apoi, spaţiu de onoare şi în *Ghimpele*), şi a poeziei „Cucuvaia" (*Ghimpele*, 1871), care atrage cele mai drastice măsuri împotriva redactorilor revistei. De altfel, Hasdeu, acest spirit enciclopedic, era un satiric care ataca fără menajamente. Din 1863, când e transferat, ca profesor, de la Iaşi la Bucureşti, îşi continuă activitatea publicistică, întemeind ziare şi reviste cu ecou în epocă, printre care şi amintitele *Aghiută* (1863-1864) şi *Satyrul* (1866). Odată cu aceste reviste, Hasdeu ridică pe o treaptă superioară pagina de umor. Practică jocul de cuvinte, jonglând cu ariile semantice. Astfel, într-un articol, apreciază că interpreţii lirici sunt *superlativi, comparativi, pozitivi.* În 1867, când a avut loc premiera piesei *Răzvan şi Vidra,* Hasdeu se dovedeşte un adevărat pamfletar: Răzvan lipeşte pe un stâlp din piaţă versuri împotriva domniei şi a boierilor, în stilul poeziei populare, în care fiecare strofă poate fi socotită o epigramă:

Frunză verde de negară,
De când domneşte în ţară
Petru-vodă şchiop şi slut
De râs ţara s-a făcut!

Frunză verde de negară,
Vodă doarme în cămară,
Iar boierii, tot furând,
Îşi fac trebile pe rând!

Frunză verde de negară,
Norodul plânge şi zbiară,
Dar în cer şi pe pământ
Nu-l aude nici un sfânt!

Frunză verde de negară,
Decât un domn de ocară,
Iar boieri mişei şi hoţi,
Mai bine la dracu toţi!

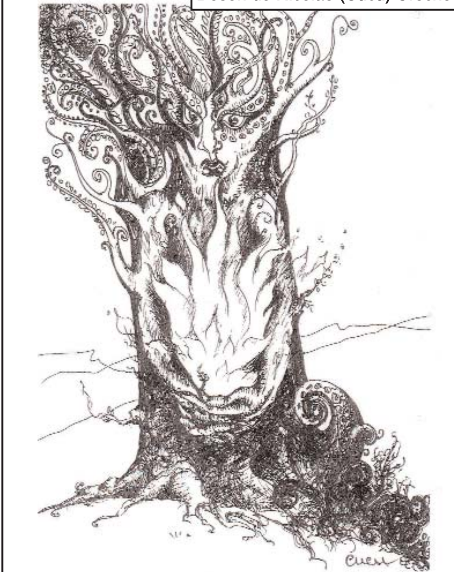
Creaţia umoristică e impulsionată de nemulţumire, de dorinţa de a critica o stare de lucruri considerată anormală sau pur şi simplu impusă de putere. Conservatorii, care se aflau la putere, n-au simţit nevoia unei publicaţii de umor, conferind presei satirice calificativul de „neruşinată". Dar îşi schimbă optica în vara lui 1876, când părăsesc scaunele puterii şi când Carp nu mai acordă guvernului liberal decât două săptămâni de viaţă, deşi acesta va dăinui 12 ani. Desconsiderarea „inamicului" le întârzie reacţia, care devine tardivă. Atunci apare *Cucurigu* (18 iulie 1876-5 iunie 1877) şi replica lui serioasă, *Timpul,* care abia în 1877 va deveni gazeta înnobilată literar de Eminescu, Slavici, apoi de Caragiale.

Războiul stă să izbucnească. Se încheie cu Rusia convenţia prin care se permite trecerea trupelor pe teritoriul nostru. La 6/18 aprilie 1877, armata română e mobilizată. La 12/24 aprilie, Rusia declară război Turciei. La 9 Mai, Kogălniceanu declară, în Parlament, independenţa ţării.

Tonul gazetelor e, în general, serios. Doar Caragiale glumeşte în *Claponul* său minuscul. Plevna cade după un lung asediu şi grele sacrificii. Ruşii împing armatele până aproape de Constantinopol. Armistiţiul se încheie în ianuarie 1878. La Congresul de la Berlin, care-şi încheie lucrările pe 13 iulie, delegaţia României – Mihail Kogălniceanu şi Ion Brătianu – „nu sunt primiţi să participe, li se face concesiunea de a fi «auziţi», nu însă şi «ascultaţi». României i se recunoaşte independenţa şi se restabileşte autoritatea sa asupra Dobrogei, vechi pământ românesc. Recunoaşterea independenţei se va face pe grupe de ţări şi în trepte: imediat de către Rusia, Turcia şi Austro-Ungaria şi abia în 1880 de către Germania şi Anglia" [Cf. Constanţa Trifu, *Presa umoristică de altădată*, Bucureşti, 1974]. 1881 este anul în care se proclamă regalitatea.

→

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche

Nașterea vieții

Dan D. FARCAȘ

Căutând inteligențele cosmice, suntem nevoiți să începem, așa cum am mai scris, cu examinarea apariției, evoluției și șanselor vieții pe Pământ. Evident, vorbim de viața „carbonică” pe care o cunoaștem. Vom lăsa, așadar, la o parte, pentru moment, ipotetice tipuri de viață, cum ar fi cea siliconică, sau cea dezvoltată în oceane de amoniac în loc de apă, la temperaturi mult mai mici decât cele pământești. Nu ne gândim nici la propuneri exotice, cum ar fi cea a laureatului Premiului Nobel pentru fizică, Leon Lederman, care specula, în anul 2000, că forme de viață sau de inteligență ar mai putea exista și în unele zone speciale ale Universului, cum ar fi stelele neutronice, miezurile extrem de dense ale unor foste stele. În astfel de zone procesele se petrec de milioane de ori mai repede decât în lumea biologică. N-ar fi de neconceput, spunea el, ca reacțiile din aceste stele să dea naștere la structuri complexe, dotate cu inteligență, o inteligență cu care greu am putea intra în legătură, între altele, deoarece într-o oră pământească la ei s-ar scurge echivalentul a mii de ani de-ai noștri. O astfel de inteligență, odată apărută, ne-ar putea-o lua deci înainte într-un timp foarte scurt.

La noi, se știe că acum 4 miliarde de ani suprafața Pământului începea să se solidifice; fierberea din miezul planetei aducea la suprafață materia incandescentă și înghițea bucățile de scoarță. Mai știm că bombardamentul meteoric s-a intensificat, într-un mod paradoxal, în perioada cuprinsă între 4,1 și 3,8 miliarde de ani în trecut. Dar unele fragmente de scoarță au supraviețuit totuși, de atunci și până azi.

Specialiștii cred că primii germeni de viață au apărut acum 3,8 sau poate 4 miliarde de ani. În Groenlanda de Vest, în roci sedimentare vechi de 3,7 miliarde de ani, alterate prin metamorfism, au fost găsite depozite de grafit, create probabil de ființe vii. Dar cele mai vechi semne biologice nemijlocite sunt urmele de bacterii găsite în depozitele de gresie din Australia de Vest, vechi de 3,48 miliarde de ani. Începând cu aceste date, toate straturile geologice conțin deja urme de viață, ceea ce permite reconstituirea evoluției biosferei pe Pământ. Știm, de pildă, că animale și plante, în sensul obișnuit, nu au existat decât în ultima șeptime din istoria vieții, restul de șase șeptimi aparținând doar microorganismelor.

Un cititor sceptic ar putea obiecta că acestea sunt speculații fără acoperire, odată ce nimeni nu a fost acolo să vadă. Fără a intra în detalii, precizăm că există la ora actuală mai multe metode, bine calibrate, de datare a vârstei, pentru fiecare rocă ori rămășiță a unei vietăți de odinioară. Între aceste metode, mai importante sunt succesiunea sedimentelor și raportul dintre diferiți izotopi, ținând cont de timpii de înjumătățire a elementelor radioactive. Acestora li se adaugă examinarea transformărilor care au loc în moleculele organice, ca și alte tehnici. Unele metode sunt adecvate epocilor foarte vechi, altele celor mai recente. De regulă, estimările se fac prin mai multe metode simultan, diferențele fiind de cel mult câteva procente. De asemenea, estimările făcute independent, pentru fosilele aceleiași specii, găsite în diverse colțuri ale lumii, concordă între ele.

O problemă mult mai spinoasă este însă cum anume au apărut ființele vii. Alexander Oparin (în 1924) și J.B.S. Haldane (în 1929) au opinat că viața pe Pământ s-a născut dintr-o „supă primordială”, formată din molecule anorganice. Condițiile care au existat odinioară pe Terra (de pildă, descărcări electrice, sau raze ultraviolete, deosebit de puternice) puteau sintetiza, din aceste molecule, componente organice complexe. În 1952, Stanley Miller, îndrumat de Harold Urey, au încercat să reproducă experimental acest proces, la Universitatea din Chicago și apoi la Universitatea Californiei din San Diego. S-au fabricat astfel 20 de tipuri de aminoacizi, dovedind că se pot construi cărămizi ale viului din componente anorganice. Ulterior, s-au pus în evidență, cu aceleași instalații, 25 de aminoacizi, iar în 2009, Jeffrey L. Bada, discipol al lui Miller, estima că puteau exista chiar și alți 30-40 de aminoacizi, deși într-o concentrație foarte redusă. Menționăm că viața pe Pământ utilizează doar 20-22 de tipuri de aminoacizi.

Desigur, acest experiment arată doar o cale posibilă. O problemă, încă deschisă, este cum s-a ajuns de la acești aminoacizi la molecule organice complexe, la bacterii și la alte ființe vii. S-ar putea ca primele bacterii să se fi născut în adâncul Pământului sau lângă izvoarele sulfuroase din abisurile oceanice. Unii cred că „matricea” pe care ele s-au creat ar fi fost argila.

Dar, așa cum scriam într-un alt articol, și în norii cosmici au fost identificați aminoacizi. S-a afirmat chiar că sinteza cărămizilor vieții putea să înceapă și la numai 10-17 milioane de ani (un timp extrem de scurt) după Big Bang. Mai mult, ființe extrem de primitive puteau să se fi născut chiar în norii de materie organică din spațiul cosmic, sau în atmosfera unor planete altminteri improprii vieții evoluate, iar de aici aceste ființe primitive puteau ajunge și la noi.

Ideea aceasta, precum că viața a fost „sădită” pe Pământ, adusă de altundeva din Univers, a fost enunțată încă de filosoful grec Anaximandru, în secolul VI dinaintea erei creștine. În secolul XX, printre susținătorii acestei ipoteze, numită de ei „panspermie”, au fost chimistul Svante Arrhenius, astronomii Fred Hoyle și Chandra Wickramasinghe, biologul Francis Crick, ori chimistul Leslie Orgel. Ei vorbeau de trei direcții posibile: (1) venind de undeva din Sistemul Solar, de pildă, prin meteoriți desprinși de un impact puternic din Marte sau Venus, (2) venind din afara Sistemului Solar, pe diverse căi naturale, sau (3) aduși de către vizitatori veniți din alte colțuri ale Cosmosului, fie prin contaminare accidentală cu microorganismele pe care le purtau pe ei, fie voit („panspermie dirijată”).

Adepții panspermiei sunt convinși că forme microscopice de viață sunt vehiculate de meteoriți, asteroizi și alte corpuri prin întregul Univers. De pildă, un meteorit căzut în 1969 lângă Murchison, statul Victoria, din Australia, conținea peste 90 de aminoacizi diferiți, dintre care 19 dintre cei folosiți de viața pământeană. Cometele și alte corpuri de gheață de la periferia Sistemului Solar conțin și mari cantități de compuși complecși ai carbonului. Astfel de corpuri cădeau ca o ploaie pe Pământ în prima fază a istoriei sale. Între altele, așa s-au format oceanele.

În spațiul cosmic pot rezista chiar și bacteriile, așa cum au arătat observații efectuate cu ajutorul navetelor spațiale. Experimente realizate în 1998 la Universitatea din Berkeley (California) au dovedit că molecula de ADN rezistă peste 35 de ani în vid, la temperatura camerei, sugerând că la temperaturile din spațiul cosmic ar putea rezista indefinit. S-a afirmat, așadar, că Universul colcăie de forme primitive de viață, care călătoresc milioane de ani prin spațiu, „infectând” orice loc propice. Unii cred chiar că acest proces explică și anumite epidemii ciudate cu care ne confruntăm periodic. Prin urmare, se pare că, indiferent care ar fi originea sa, viața se va manifesta, în orice loc din Univers, îndată ce sunt întrunite condițiile pentru ca ea să se poată menține și răspândi.

(Va urma)

Ghimpele **își încetează apariția** la 8 aprilie 1879. Își continuă activitatea și apar alte reviste, cu titluri semnificative, precum *Farfara, Puricele,* declarat urmaș al *Bobârnacului, Perdaful, Calicul, Scaiul* etc. Epigrama se publică în mod curent nu numai în revistele umoristice. În *Literatorul,* de exemplu, în 1884, Al. Slămniceanu semnează o epigramă care ne amintește de improvizațiile din folclorul orășenesc, organizată pe opoziția netă palat-bordei:

La palat se benchetează,
Prin bordeie se oftează,
La palat e rai și bine,
În bordei, numai suspine.

Biciul, nr. 16/1887, publică următoarea epigramă, în care apare motivul „capului de bou” atât de speculat mai târziu: *Timbrofilului G.*

Am capul de bou cel mai rar –
Mi-ai spus tu în atâtea dăți –
Te cred după vorba ta chiar,
Îl văd și făr' să mi-l arăți.

N.T. Orășanu, în *Farfaraua* din 1888, îl prezintă astfel pe Theodor Rosetti – unul dintre fondatorii Junimii, premier al cabinetului:

Conu Toderiță cu fața blajină,
Cu aerul candid, cu barba de țap,
Nalt cât o momâie, lung ca o prăjină,
Dar moralicește cu nimic în cap.

(cam tot așa îl prezintă și George Panu în *Portrete și tipuri parlamentare,* 1893).

Despre atmosfera în care au proliferat revistele de umor după 1880, N. Iorga scrie următoarele, în *Istoria literaturii românești:* „Deci faza literaturii românești de pe la 1880 va fi reprezentată prin individualități care se apropie sau se despart, după împrejurări, între dânsele. N-au reușit, din nefericire, niciodată să stabilească legături de prietenie netulburată, și a fost un moment chiar în care își rădeau unul de altul, moment foarte dureros pentru toți aceia care țineau nu numai unul la altul, ci la toți împreună. Reviste apăreau chiar pentru ca unul să lovească în celălalt, reviste umoristice, speciale Bucureștilor, foarte bune pentru cafenea, dar care nu au contribuit întru nimic – cu individualități ca a lui Anton Bacalbașa, cel cu Moș Teacă, și cu caricaturi – să ridice prestigiul literaturii românești și să contribuie la dezvoltarea scrisului nostru național.”

Deși denumirea epigramă circula de mult, ea nu era cunoscută, încă, în toate straturile sociale. O știre umoristică despre această noțiune apare în „*Cocoșul,* ziar umoristic”, București, 27 aprilie 1881:

„D-nul Tache Calenderul ducându-se în vizită la d-nul Bilcescu, îi zise:

– Am prânzit cu un poet care mi-a încoronat prânzul printr-o epigramă admirabilă.

D-nul Bilcescu, pe-atât de lacom pe cât e de nepriceput, cheamă repede pe bucătarul său:

– Ce fel dracu' de bucătar ești, măi, că nu mi-ai făcut niciodată epigrame?”

Orizont SF

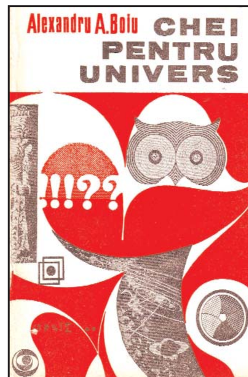
Când popularizatorul devine teoretician

Mircea OPRIȚĂ

Din puținele informații despre autor (născut în 1941, în localitatea Cuza-Vodă), știm că **Alexandru Boiu** a fost profesor de fizică la un liceu din Pitești, având un rol – pe care el însuși și-l sublinia cu orgoliu – în îndrumarea spre SF a unor tineri din localitate, între care Bogdan Ficeac și Mircea Ioan. A contribuit la apariția și realizarea sumarelor din *Biblioteca Anticipația,* suplimentul SF al revistei literare *Argeș*. A fost și un popularizator de știință, fără a atinge renumele în domeniu al lui Victor Kernbach, Bogdan Stugrean sau Catinca Muscan. Publicate în revista *Argeș,* dar preluate și de *Știință și tehnică* sau de unele emisiuni radiofonice, articolele și le-a reunit în volume apărute în regie proprie (la Editura Litera), precum *Paradoxuri celebre, enigme și curiozități ale științei* (1981). Meditațiile sale se bazează pe cercetarea interdisciplinară, aducând în atingere mai multe domenii ale cunoașterii. În asumata sarcină de popularizare a științei își recunoaște o „mentalitate SF” de natură subtilă și preexistentă, pe care va încerca să și-o exprime mai pe larg în volumul *Chei pentru Univers* (1984). Cartea are și ambiția unor încercări de teoretizare în domeniu.

Autorul e interesat în special de acele lucrări de SF care fac apel la achiziții de ultima oră ale științei contemporane: SF-ul hard, secvență a genului – destul de largă în fond – unde vocația de popularizator a fizicianului vine firesc la întâlnire cu speculația celui ce scrie texte de anticipație. În consecință, numele de referință vor fi în special clasicii: Jules Verne, Wells, K.E. Țiolkovski, Kurd Lasswitz, sau anticipatori dublați la modul profesional de oameni de știință, precum astronomul Camille Flammarion, paleontologul Ivan Efremov, biochimistul Asimov, astrofizicanul Fred Hoyle, la noi Ovid S. Crohmălniceanu (îmbrățișat în special pentru calitatea sa de inginer).

O bună parte a interesului lui Alexandru Boiu se îndreaptă spre analiza unor mituri clasice preluate și exploatate de SF: mitul sumerianului Gyges transferat omului invizibil „modern”, mitul lui Icar, transferat ficțiunilor antigravitației, mitul lui Ghilgameș, devenit obsesie a nemuririi și pentru autorii de SF, mitul Golemului praghez revalorificat ca mit al roboticii contemporane și viitoare. Structural, contribuțiile autorului sunt studii tematice și de problemă, înrudite cu cele pe care le realizează Ion Hobana, dacă nu punem la socoteală și unghiul specializat din care se abordează materia lor.

Tentat să verifice la fiecare pas ipotezele vehiculate de povestiri SF descinse din miturile amintite, Al. Boiu „ține partea” cunoașterii științifice validate, însă nu închide total poarta spre fantezie, servindu-se de exemple produse de însăși evoluția științelor moderne pe traseul lor evolutiv. În acest regim intră, bunăoară, tahionii, a căror ipoteză halucinantă ar face posibilă mișcarea cu viteze superioare vitezei luminii:

„Cu toate că *cel mai practic lucru este o teorie bună* (H. Helmholtz), constatăm cu regret că aceste ipotetice particule nu au fost descoperite până acum. Dar descoperirile în știință vin uneori când nu te aștepți. Să ne amintim că și ipoteza mezonilor (A. Proca, H. Yukawa – pr. Nobel, fizică, 1949) sau cea a neutrinului (W. Pauli, pr. Nobel, fizică, 1945) precum și anticiparea primei antiparticule – pozitronul (P. Dirac, pr. Nobel, fizică, 1933) au fost privite cu scepticism sau chiar «fluierate» la momentul respectiv.

Asemenea previziuni au intrat deja în domeniul previziunilor științifice certe.”

Autorul nu e, prin urmare, un contestatar al suportului de speculație științifică din genul SF. Dimpotrivă, el confirmă prin ecuații proprii calculele surprinzător de exacte pe care le oferise cândva Jules Verne pentru viteza cu care trebuia lansat un proiectil spre a ieși din regimul atracției gravitaționale a Pământului. Găsește plauzibile și considerațiile lui Wells privitoare la inerția cu care și-ar continua drumul prin spațiu lucrurile de pe suprafața Pământului, în eventualitatea că planeta s-ar opri brusc din rotație, așa cum se întâmplă într-una dintre povestirile sale. Tratamentul miturilor cu uneltele fizicianului scoate la lumină, însă, și fisuri în raționamentul wellsian. Ceea ce Maurice Renard observase cândva la modul intuitiv, și anume: că omul invizibil ar fi fost complet orb din pricină că ochiul lui, devenit permeabil la lumină, ar fi încetat să mai funcționeze ca o cameră obscură, Boiu se simte chemat să dovedească prin calcule aplicate, uitând pentru moment că, oricât de corecte din punct de vedere științific, asemenea obiecții nu pot anula forța de impact a unei convenții literare conduse impecabil. După cum nici soluția de „invizibilizare” propusă pe baza unui experiment fizic particular, unde fenomenul ar putea fi simulat tot pe seama slăbiciunilor ochiului omenesc, oricât de bine susținută de legile refracției și scutită de „incompatibilități sub aspectul științific și tehnic”, nu poate avea nicio valoare în lipsa unui suport literar convingător. Iar speranța pe care și-o pune într-un nou Wells, care să smulgă o asemenea idee incubată în condiții de laborator din sterilitatea ei fundamentală, rămâne și ea improbabilă, câtă vreme Wells există deja, iar omul său invizibil de asemenea.

Cenzurată savant și, totuși, neproductiv, anticipația nu riscă prea mult. Autorul, însă, riscă să se înfunde într-un demers marginal, inventându-și în fond un nou pretext de popularizare științifică pe seama speculațiilor literare, citate copios. Mai grav este când pe platoul prezentat la festin se amestecă, printre lucrări valoroase, și scrieri mărunte, aparținând unor autori ce nu s-au impus dincolo de un perimetru cenaclier și de fanzinele unde și le-au publicat. Dacă sub raportul argumentației științifice articolele sunt corecte și au chiar o vioiciune care le ferește de stilul plicticos, în schimb, lipsa criteriului estetic și amatorismul judecăților critice se fac simțite îndată ce se pătrunde pe terenul literaturii. Din păcare, „cele două culturi” (științifică și umanistă) nu pot fi împăcate prin tratarea ambelor domenii numai cu instrumentele unuia dintre ele.

Ars longa...

Saloanele U.A.P. sau resurecția neofiților

Marian NENCESCU

Organizarea, în premieră în acest an, cu concursul generos al CORA, Șos. Alexandriei (București, sectorul 5), a Saloanelor Naționale de arte decorative, grafică și pictură ale Uniunii Artiștilor Plastici (organizație distinctă de U.A.P.R. – nota. red), a reprezentat, cu siguranță, un eveniment artistic greu de evaluat și, mai ales, de plasat în contextul cultural contemporan. Cum inițiative de acest gen sunt relativ rare la noi – târgul Art Safari, desfășurat la început de mai în spațiul nonconformist al fostului garaj Ciclop, stârnind, la rândul lui, ample rumori critice – în contextul în care majoritatea instituțiilor comerciale preferă să-și orienteze clienții către alt tip de achiziții decât cele de artă, nu ne rămâne decât să apreciem efortul organizatorilor, în speță Departamentul strategie, comunicare, parteneriat al U.A.P. cu instituțiile statului și administrația publică locală, condus de pictorița Ecaterina Mihai, de a aduce în atenția publicului eterogen, de la periferia capitalei, un adevărat regal artistic oferit cu generozitate de o serie de artiști plastici profesioniști.

Faptul că mulți confrați, inclusiv unii critici, îi consideră pe artiștii afiliați la U.A.P. drept *neofiți,* iar nu veritabili creatori înscriși cu drepturi depline în comunitatea și așa rarefiată, a artiștilor plastici contemporani, ține mai degrabă de firea noastră, tradițional orgolioasă. Astfel, Saloanele Naționale ale U.A.P., cu toate stângăciile inerente începutului, au creat un precedent demn de urmat, au trasat o cale originală de dialog cu publicul, nu neapărat cel monden, cât, cu siguranță, cel vizat de toți artiștii plastici, indiferent de afiliere, respectiv publicul (potențial) cumpărător.

Acum, când Saloanele Naționale ale U.A.P. și-au închis de mult ușile, când artiștii, retrași în tihna propriului atelier sau expuși publicului în zarva taberelor de creație ori a târgurilor de sezon, încearcă să-și câștige noi poziții profesionale, nu ne rămâne decât să recapitulăm câteva dintre atuurile acestui fenomen plastic care atrage tot mai mulți adepți. Primul și, desigur, cel mai important câștig profesional al acestor Saloane Naționale îl reprezintă lărgirea ariei de selecție a creatorilor. Pentru întreaga comunitate artistică românească, nu doar pentru membrii U.A.P., este un handicap faptul că nu toți artiștii au acces nemijlocit la arta cu virtuți profesionale, că multe localități – și nu doar dintre cele mici – nu dispun practic de o galerie de artă, iar puținele spații disponibile pentru acest gen de manifestări sunt acaparate de necruțătoarea economie de piață. În aceste condiții, Saloanele Naționale ale U.A.P. reprezintă o breșă de care ar trebui să profite întreaga breaslă a creatorilor români, și care ar merita încurajată inclusiv de presa de profil.

Într-un interval relativ scurt au ieșit la iveală și s-au afirmat în spațiul public nume noi de creatori, din diverse zone artistice, aparținând de diverse școli și curente, de la maeștrii iconari Vladimir Baciu, Alexandru Marinescu și, mai cu deosebire, Ioana Stoilă, la graficienii Iulian Radu și Mihai Cătrună – poate cel mai original „interpret” contemporan al eminescianismului în arta plastică – la pictorii deja consacrați Grigore Stan (din Târgoviște), Nelu Constantin, Carmen Coszoruș și Liviu Florian Cioacă (toți trei, membri ai Cenaclului plastic I.D. Negulici, din Câmpulung Muscel) și, în fine, bucureștenii Ion Hultoană și Ecaterina Mihai, ca și mulți alții care nu mai au nevoie de prezentare.

Acest nou contingent artistic, promovat cu consecvență de U.A.P. și care va fi întregit, nu ne îndoim, cu alte și alte nume, pe cale de afirmare, reprezintă, cu siguranță *resurecția neofiților* de care are atâta nevoie societatea românească, în ansamblul ei, nu doar în segmentul artistic.

Și, cum orașul Curtea de Argeș s-a dovedit mereu o gazdă bună pentru toți artiștii, indiferent de afiliere, nu ne îndoim că, pe viitor, mulți dintre cei amintiți aici vor expune și în spațiile atât de generos puse la dispoziție de autoritățile locale.

Ducu Gheorghiescu

Alexandru (Ducu) Gheorghiescu s-a născut la 25 ianuarie 1974, la Curtea de Argeș. Liceul „Vlaicu-Vodă” Curtea de Argeș (1988-1992), Facultatea de Chimie Industrială a Politehnicii Bucureștene (1992-1997).

Repetate participări la expoziții de fotografie în România, Franța, Marea Britanie, Luxemburg, SUA, Croația, Spania, Argentina, Malta, Canada, Slovacia, Danemarca, Taiwan, Norvegia, Iran, Australia, Muntenegru, Macedonia, India, numeroase expoziții personale în țară, premii în România, Marea Britanie, SUA, Norvegia, Muntenegru. Articole și fotografii în numeroase reviste. Membru al Asociației Artiștilor Fotografi din România, al Photographic Society of America etc.

Pasionat de munte, muzică, istorie.

Detalii la www.photoducu.ro.

Într-o dedicație pe un album al său, pictorul Mihai Bandac scria în 12 mai 1999: „D-lui Alexandru Gheorghiescu, inginer chimist și mai ales mare iubitor al munților, acest catalog al unui alt mare îndrăgostit de păduri și creste, în semn de prietenie și omagiu pentru pasiunea sa extraordinară și pentru talentul sau unic de a vedea minunățiile din natură și de a le reține pe peliculă, Cu drag, Mihai Bandac.”

Ducu Gheorghiescu este un fotograf profesionist cu o ardoare pentru imaginea bine făcută cum rar mi-a fost dat să văd. (...)

Ducu nu face instantanee.

Ducu face selecție și prin ea creație: adică un act demiurgic, deci se joacă puțin de-a Dumnezeu. Se suie pe un munte, să zicem pe Piatra Caselor, înțepenește trepiedul în iarba mițoasă și prin ocheanul camerei (de fotografiat) scrutează universul de la picioarele lui spre infinit, la stânga, la dreapta, în sus, în jos. (...)

Umbre, lumini, penumbre pastelate, culori molcome învăluite în plocade de aburi pe văi și răsfăț de soare dulceag pe umeri de muscele. Toate trec pe pe ecranul aparatului într-o defilare de râmă înceată, atentă să nu sară vreo vale, vreun ponor, și se oprește pe o sclipire diamantină de râu, alături de o șosea, ambele șerpuind printr-un pătul de așezări. Acoperișuri roșii. Multe. Ca o alesătură pe-o fotă roșie de fată mare.

Transfocatorul micșorează câmpul aducând casele aproape, cotrobăind vizual ogrăzile, tindele, curțile oamenilor.

E Rucărul!

Clic! Și gata. O altă imagine se adaugă lângă sutele îngurgitate de memoria hardului. Acasă, ecranul calculatorului în care camera digitală a înșirat cazon puzderia de imagini se umple de toamne mirobolante cromatic, de primăveri optimiste cu verde ițit clandestin și precoce pe un cer rece de babă-poamă-acră. Și trecerea în revistă a imaginilor, lente ca niște închideri și deschideri somnoroase de pleoape, se oprește din nou la Rucăr.

Roșii… Toate acoperișurile roșii. Multe! Un Rucăr întreg!

Și, dintr-o dată, apare revelația: *roșul* șarpantelor are alt efect. Își schimbă conotația. Semantica lui se schimbă în *aici trăiesc oameni,* aici este o colectivitate umană.

Și, iată, actul de creație! Sub trapezele roșii ale șarpantelor înclinate cu reverență în fața fiecărui punct cardinal, viața pulsează în ritmul ei rural. Dar roșul acela făcut, îngrămădeala aceea ordonată, devine *Roșu de așezare*. (...)

Din superba înșiruire pe simeza Galeriei Arta, de la Centrul Cultural Pristavu [din Câmpulung], am descris doar o lucrare dintre cele 30-40 de *fotografii-opere de artă* ale lui Ducu Gheorghiescu.

(...) Viitoarele lui expoziții nu trebuie scăpate dacă ne dorim un act superior de cultură.

(Gelu Paulian, grafician)

Ducu Gheorghiescu e un artist fotograf de talie mondială.

(Nicolae Badiu)

Fotografiile de la paginile 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 15, 17, 18, 19, 21 și 22, de pe Transfăgărășan și din apropierea acestuia, aparțin tot lui Ducu Gheorghiescu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Arto SALOMAA – Finlanda
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Ilie CIURESCU – publicist, București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Călin GEORGESCU – București și Viena
- Simion ZANFIR – economist, Pitești
- Filofteia PALLY – istoric, Pitești
- Ioan GODEA – istoric, muzeograf (1943-2014)
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu-Severin
- Theodor CODREANU – scriitor, Huși
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca